

Univerzita Karlova

Filozofická fakulta

Ústav českého jazyka a teorie komunikace

Diplomová práce

Barbora Fimanová

Zkouška z češtiny pro trvalý pobyt v České republice

The Examination in the Czech Language for permanent Residence in the
Czech Republic

Praha 2019

Vedoucí práce: Mgr. Kateřina Šormová, Ph.D.

Poděkování:

Na tomto místě bych ráda poděkovala vedoucí práce Mgr. Kateřině Šormové, Ph.D., především za cenné rady a připomínky k jejímu zpracování, vstřícný přístup a trpělivost.

Prohlášení:

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci vypracovala samostatně, že jsem řádně citovala všechny použité prameny a literaturu a že práce nebyla využita v rámci jiného vysokoškolského studia či k získání jiného nebo stejného titulu.

V Kladně, dne 15. července 2019

Barbora Fimanová

Abstrakt

Diplomová práce se zabývá zkouškou z češtiny pro trvalý pobyt v České republice. Cílem je identifikovat její základní charakteristiky, úspěšnost uchazečů, a zda odpovídá požadované úrovni A1. V teoretické části jsou na základě odborné literatury představeny základní teoretické pojmy migrace a integrace a podmínky udělování trvalého pobytu v různých zemích. V praktické části je zpracována samotná analýza, která spočívá zejména v komparaci s *Referenčním popisem češtiny pro účely zkoušky z českého jazyka pro trvalý pobyt v ČR – úroveň A1, A2* a zhodnocení jejího integračního potenciálu. Do úvah jsou zahrnuta i data o průměrných výsledcích a úspěšnosti uchazečů v období 24. 1. 2018 – 24. 4. 2019. Z didaktického hlediska se práce zabývá i dostupnými přípravnými materiály: příručkou *Připravte se s námi na zkoušku z českého jazyka pro trvalý pobyt v ČR. Nový formát testu A1*, webovým portálem www.cestina-pro-cizince.cz a souvisejícími dokumenty. V této části je zhodnocena dostupnost informací o zkoušce, a nakolik materiály odpovídají zkoušce. Výsledky ukázaly, že úspěšnost adeptů ve zkoumaném období je jen 61,82 %. I přes nízké výsledky jsme vyhodnotili úroveň A1 jako příliš nízkou a bez integračního potenciálu. Jako vhodnější podpora integrace se jeví spíše integrační kurz. Přípravné materiály i přes drobné výhrady odpovídají zkoušce a webový portál spolu s facebookovou stránkou představují (i mezinárodně) jedinečný projekt. Na závěr jsme z vypracovaných analýz vyvodili podněty pro přípravu ke zkoušce.

Klíčová slova

migrace, integrace, jazykové potřeby, čeština jako druhý jazyk, testování, zkouška z češtiny pro trvalý pobyt, úloha, jazyková úroveň A1

Abstract

This thesis deals with the examination in the Czech language for permanent residence in the Czech Republic. The aim is to identify its basic characteristics, the success rate of the participants and whether it corresponds to the required A1 level. In the theoretical part, basic theoretical concepts of migration and integration and conditions for granting permanent residence in different countries are presented. In the practical part, the analysis itself is elaborated. It consists mainly in the comparison of the exam with the publication *Referenční popis češtiny pro účely zkoušky z českého jazyka pro trvalý pobyt v ČR – úrovně A1, A2* and evaluation of its integration potential. Included in the considerations are data on average results and success rates of candidates in the period January 24, 2018 - April 24, 2019. From a didactic point of view, the thesis also deals with the available preparatory materials: a handbook *Připravte se s námi na zkoušku z českého jazyka pro trvalý pobyt v ČR. Nový formát testu A1*, web portal www.cestina-pro-cizince.cz and related documents. This part evaluates the information about the test and how much the materials correspond to the exam. The results showed that the success rate of candidates is only 61.82% in the period under review. Despite the low results, we evaluated level A1 as too low. This level has no integration potential as well. An integration course seems to be more appropriate to support integration. In spite of minor reservations, the preparatory materials correspond to the exam and the web portal together with the Facebook page represent an (internationally) unique project. In conclusion, we have deduced suggestions for the preparation for the examination.

Keywords

migration, integration, language needs, Czech as a second language, testing, the examination in the Czech language for permanent residence, task, language level A1

Seznam použitých zkratek¹

ČR	Česká republika
EHP	Evropský hospodářský prostor
EU	Evropská unie
Modelová zkouška	<i>Zkouška z českého jazyka pro trvalý pobyt v ČR. Modelová verze. Platné od roku 2018</i>
Modelová zkouška 2019	<i>Zkouška z českého jazyka pro trvalý pobyt v ČR. Modelová verze. Platné od roku 2019</i>
MŠMT	Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy České republiky
MV	Ministerstvo vnitra České republiky
NÚV	Národní ústav pro vzdělávání
Metodika přípravy	<i>Metodika přípravy ke zkoušce z českého jazyka pro žadatele o trvalý pobyt (úroveň A1)</i>
Příručka	<i>Připravte se s námi na zkoušku z českého jazyka pro trvalý pobyt v ČR. Nový formát testu A1!</i>
Referenční popis	<i>Referenční popis češtiny pro účely zkoušky z českého jazyka pro trvalý pobyt v ČR – úrovně A1, A2</i>
SERR	<i>Společný evropský referenční rámec pro jazyky: jak se učíme jazykům, jak je vyučujeme a jak v jazycích hodnotíme</i>
USA	<i>Spojené státy americké</i>

¹ Úplné bibliografické údaje viz kap. Sekundární literatura.

Obsah

1 Úvod	9
2 Migrace a integrace.....	10
2.1 Situace migrantů a jejich potřeby	15
2.2 Migrace v České republice	17
2.2.1 Možnosti pobytu cizinců na území ČR	17
2.2.2 Současný stav	18
3 Zkouška pro trvalý pobyt.....	20
3.1 Podmínky pro trvalý pobyt v České republice.....	20
3.1.1 Jazyková úroveň zkoušky	22
3.1.1.1 Úrovně A1 a A2	22
3.1.1.2 Diskuze o úrovni zkoušky	26
3.1.1.3 Integrovaný potenciál jazykové zkoušky s ohledem na integrační strategie.....	29
3.1.1.4 Dopad testu	34
3.2 Podmínky pro trvalý pobyt ve vybraných zemích	36
3.2.1 Spolková republika Německo	37
3.2.2 Spojené království Velké Británie a Severního Irska	39
4 Analýza zkoušky pro trvalý pobyt.....	40
4.1 Modelová zkouška	41
4.1.1 Čtení	41
4.1.2 Poslech	47
4.1.3 Psaní	52
4.1.4 Mluvení	55
4.1.5 Nová verze modelového testu	59
4.2 Úspěšnost.....	61
5 Analýza přípravných a doprovodných materiálů	69
5.1 Webový portál www.cestina-pro-cizince.cz	69
5.1.1 Výuková videa.....	79
5.1.2 Facebook	83
5.2 Příručka <i>Připravte se s námi na zkoušku z českého jazyka pro trvalý pobyt v ČR – Nový formát testu A1!</i>	85
5.2.1 Čtení	87

5.2.2 Poslech	93
5.2.3 Psaní	99
5.2.4 Mluvení	103
6 Podněty pro přípravu	106
7 Závěr	110
8 Sekundární literatura	115
8.1 Internetové zdroje	119
Seznam obrázků	123
Seznam tabulek	124
Seznam grafů	125

1 Úvod

Migrace je v současnosti celosvětovým fenoménem, který se dotýká nespočtu lidí. Nejedná se bezesporu o nový jev, ale v dnešní době nabývá na významu a hovoří se o něm asi nejvíce v souvislosti s bezpečnostními riziky. Mnoho lidí mění své bydliště nejen v rámci vlastní země, ale i za její hranice z nejrůznějších důvodů. Ve většině případů tuto změnu doprovází řada obtíží, ať už jazykových, kulturních či zcela praktických. Ani pro cílové země není situace zcela bezproblémová a z toho důvodu většina z nich vyvinula systém regulace imigrace tak, aby tato rizika minimalizovala a nově příchozí co nejvíce integrovala do vlastní společnosti. Jedním z nástrojů je i udělování různých pobytových povolení a s tím spojené podmínky pro jazykové začlenění. To je i hlavním tématem této diplomové práce.

Jejím cílem je zjistit základní charakteristiky zkoušky z češtiny pro trvalý pobyt v České republice, zhodnotit její obtížnost, její slabá a silná místa a míru úspěšnosti jejích účastníků. Vzhledem k našemu didaktickému zaměření by měla tato analýza posloužit jako základ pro zhodnocení dostupných přípravných materiálů. Kritérii v tomto případě budou hlavně uživatelská dostupnost těchto dokumentů a to, do jaké míry odpovídají samotné zkoušce. Jinými slovy nás bude především zajímat, zda jsou schopné své uživatele skutečně připravit na úspěšné absolvování zkoušky. Úplným závěrem celého výzkumu by měly být podněty (převážně pro lektory) pro přípravu studentů ke zkoušce.

V teoretické části práce nabídneme základní vhled do aspektů migrace a integrace cizinců do cílové společnosti. Jak bylo naznačeno výše, pro žádnou ze zúčastněných stran to obvykle nebývá jednoduchý proces a je dle našeho názoru nezbytné se v problematice zorientovat, pokud se chceme zabývat vybranými aspekty migrační politiky jednotlivých států. V rámci těchto témat pojedná práce také o situaci migrantů a jejich (především) komunikačních potřebách v nové zemi. Přirozeně se blíže zaměříme na situaci a současný stav imigrace v České republice.

V samostatné kapitole představíme také zkoušku z jazyka pro trvalý pobyt. Primárně zprostředkujeme informace o podmínkách udělení trvalého pobytu v České republice se zaměřením na jazykovou zkoušku, ale pro základní orientaci uvedeme i příklady z jiných zemí.

Jádrem práce bude analýza modelové zkoušky a dostupných přípravných materiálů. V případě modelového testu bude hlavním cílem zhodnocení avizované úrovně, integračního potenciálu a úspěšnosti adeptů. V návaznosti na to posoudíme kvalitu přípravných materiálů z hlediska užitečnosti pro potenciální uchazeče a závěrem vycizelujeme doporučení pro lektory k přípravě studentů na danou zkoušku.

2 Migrace a integrace

V současné době se stále více hovoří o migraci. Podle informací Mezinárodní organizace pro migraci je v současné době ve světě 258 milionů migrantů (*Data Bulletin Series*, 7), což přirozeně vede k mnoha otázkám spojeným s podmínkami jejich přijímání či integrací.

Pokud chceme vědět, kdo všechno spadá pod pojem „migrant“, podívejme se na definici OSN, kterou akceptovala řada států: „An international migrant is someone who changes his or her country of usual residence, irrespective of the reason for migration or legal status. Generally, a distinction is made between short-term or temporary migration, covering movements with a duration between three and 12 months, and long-term or permanent migration, referring to a change of country of residence for a duration of one year or more“ (*Refugees and migrants*).

Odchod z vlastní země do jiné není jednoduchý proces. Má nejrůznější příčiny, nejčastěji rodinné, ekonomické či politické, avšak „hovoříme spíše o multifaktorové podmíněnosti migračního procesu, kde hrají roli také demografické, ekologické, psychologické a jiné faktory“ (Dohnalová, 2012, 19).

Pojem migrace tedy zahrnuje mnoho různých jedinců, kteří se vydali na cestu do jiné země s úmyslem zůstat v ní delší dobu. Tím pádem existuje i několik možností dělení samotných migrantů. Například Koser (2007, 16–17) rozlišuje v první řadě migranty dobrovolné a nucené, přičemž základním kritériem je důvod odchodu z domoviny. Lidé přesídlující z vlastní vůle jsou považováni za dobrovolné migranty, kdežto jiné přiměje k odchodu vnější tlak, jako například politické, ekologické či válečné okolnosti. Toto dělení však nemůžeme aplikovat stoprocentně. Sám autor nabízí příklad, kdy jsou pracovníci nadnárodních firem vysíláni na určitou dobu pracovat do poboček v jiné zemi. Otázkou je, zda je pak taková migrace dobrovolná, nebo nucená (tamtéž).

Podle důvodu ke změně bydliště rozlišujeme také migranty politické a ekonomické (tamtéž, 17). Již z označení těchto kategorií je zřejmé, že politické migranty přiměla k vystěhování politická situace země, přičemž nejčastěji se jedná o lidi, kteří by v současném politickém režimu vlastní země neměli možnost bezproblémově fungovat ve všech sférách života, nebo by dokonce mohli být perzekvováni, a proto volí raději stěhování do jiné země. Typický příklad můžeme najít i ve vlastní historii, konkrétně v období komunistického Československa.

Ekonomičtí migranti jsou také nuceni změnit zemi pobytu, ovšem vede je k tomu špatný ekonomický stav regionu původu. Spadají sem však nejen jedinci, kteří opouští vlastní zemi

proto, že je jejich finanční situace přímo ohrožuje, ale také lidé, již se chtějí mít lépe, aniž by jejich výchozí situace byla kritická. Za ekonomické migranty tedy považujeme například i osoby, které se stěhují za lépe ohodnocenou práci, menšími výdaji apod.

Důležitý je také právní aspekt migrace. Každá země si striktně určuje podmínky, za nichž může občan jiné země pobývat na jejím území. V tomto ohledu existují skupiny legálních a ilegálních migrantů. Zatímco legální migrace se drží v jasně vyznačených hranicích právního systému cílové země, ilegální migranti přicházejí do cizích zemí bez požadovaných povolení a jejich působení v nich je protiprávní (tamtéž).

Dosud jsme hovořili zejména o migraci, při níž osoby překračují hranice států. Tuto situaci můžeme označit za migraci vnější. Vedle toho se ale pod tento obecný pojem zahrnuje i stěhování obyvatelstva v rámci jednoho státu. Pak mluvíme o migraci vnitřní, která ovšem není omezena legislativně ve smyslu nutnosti povolení² (Dohnalová, 2012, 10).

Směr pohybu hraje roli i v případě dalšího dělení, tedy na imigraci a emigraci. Emigrace je proces, při němž se obyvatelstvo ze země vystěhovává. Jedinec tedy odchází z vlastní země do cizí, kdežto imigrace je naopak proces, při kterém se obyvatelstvo do země přistěhovává. Zásadní je při tom také perspektiva, ze které tento pohyb hodnotíme, neboť pokud se někdo rozhodne změnit místo svého působení, z pohledu rodné země jde o emigraci, ale v kontextu cílové země hovoříme o imigraci. Zvláštním typem je reemigrace, kdy se migrant nejprve vystěhuje ze své země, ale po nějaké době se do ní zase vrací (tamtéž). I zde můžeme najít příklad v historii Československa, protože řada emigrantů z éry vlády komunistické strany se po Sametové revoluci v roce 1989 vrátila do země.

Ve smyslu výše uvedených dělení se v této práci budeme zabývat legální imigrací do České republiky. Předmětem zájmu budou občané jiných zemí, takže i migrací vnější. Samotnými důvody se příliš zabývat nebudeme, protože je obtížné je u jednotlivců bezpečně identifikovat.

Od charakteristik migrace se nyní přesuňme k návazným otázkám, neboť migrace je celosvětový fenomén, který velmi úzce souvisí i s dalšími procesy ve společnosti. Castles a Miller (2014, 16–17) jmenují konkrétně tyto obecné tendence: 1. globalizaci; 2. změnu směru dominantních migračních toků; 3. diferenciaci; 4. změnu tradičních emigračních zemí v imigrační; 5. feminizaci pracovní migrace; 6. nárůst politizace.

² Odlišná situace může být v totalitních režimech, ale pro tuto práci je necháváme mimo oblast pozornosti.

Globalizace je společenský proces, který se projevuje v mnoha různých oblastech. V migraci se projevuje zejména razantním navyšováním jak počtu zemí, ze kterých migranti odcházejí, tak i počtu zemí, do kterých přicházejí. Výsledkem je mimo jiné to, že se pak v cílových zemích vyskytuje mnoho lidí z nejrozmanitějších sociálních, ekonomických a kulturních prostředí (tamtéž).

S globalizací úzce souvisí i diferenciací. Jak bylo řečeno, cílové země se setkávají s různými migranty, ale daleko více se různí i typy migrace, jak byly vysvětleny výše. S efektivnějším propojováním různých částí světa a rychlými změnami politických, ekonomických, ekologických a dalších podmínek se postupně proměňují jak důvody migrace, tak její cíle a další charakteristiky (tamtéž).

Změna směrů dominantních migračních toků se týká zejména Evropy. Zatímco dříve byl „starý kontinent“ po dlouhou dobu zdrojem emigrace – Evropané dobývali a kolonizovali nová území i mimo svůj kontinent –, po druhé světové válce se situace výrazně mění. Evropa se stává cílovou zemí a ubývá i migrace Evropanů do států USA či Kanady (tamtéž).

Obdobnou situaci zachycují autoři i v další obecné tendenci, konkrétně změně tradičních emigračních zemí v imigrační. Je přirozené, že spolu s tím, jak se transformuje svět a jednotlivé země, se proměňují i zdrojové a cílové země. Tradiční země imigrační se mění v převážně emigrační (např. jihoamerické státy). V tomto směru však nejsou obvykle proměny nijak razantní a v kontextu historie ani zvláště překotné (tamtéž).

Autoři (tamtéž) vymezují i další zajímavou tendenci. Zatímco v minulosti převažovala spíše migrace mužů, v současnosti se čím tím dál více projevuje její feminizace. Tento trend souvisí zejména s větší poptávkou v cílových zemích po pracovnících v tradičně ženských profesích, jako jsou například chůvy či hospodyně. Dokládají to i informace Mezinárodní organizace pro migraci, které uvádějí, že z celkového počtu 258 milionů migrantů je až 48 % migrantů ženského pohlaví. O deset procent méně mužů (38 %) a 14 % dětí (*Data Bulletin Series*, 47).

Pokud vezmeme v úvahu vše, co jsme doposud o migraci uvedli, není překvapením, že migrace zasahuje do mnoha oblastí, včetně té politické. Politizací migrace můžeme rozumět jak řešení otázek spojených s migrací, a to zejména právních a legislativních, tak využívání otázek migrace k vlastní politické prezentaci.

Zatím asi nejvýrazněji se ve veřejném diskurzu projevilo téma migrace ve spojení s tzv. uprchlickou krizí v roce 2015. Byly diskutovány otázky týkající se zejména uprchlíků a ekonomických migrantů. Hovořilo se o bezpečnostních rizicích spojených s příchodem

velkého množství lidí převážně muslimského vyznání. Obecněji lze říci, že migrace není nový fenomén a existovala vždy. Stejně tak byla vždy spojována i s nebezpečím nárůstu kriminality.

Samozřejmě je nutné si říci, že migranti se stejně jako občané dané země dopouští trestných činů, na druhou stranu má jejich imigrace i pozitivní důsledky. Jedním z příkladů jsou ekonomické dopady na cílovou zemi. Například v České republice zaujímají cizinci na jedné straně pro Čechy neatraktivní pracovní pozice a na druhé straně vysoce kvalifikované pozice spojené s jazykovou a kulturní vybaveností cizinců, na které Češi nestačí. Obecně lze tedy konstatovat, že „pracovní migranti spíše doplňují české občany na pracovním trhu, než aby jim přímo konkurovali“ (Drbohlav, 2010, 111). Stejně tak je významný demografický vliv na populaci. Evropské obyvatelstvo stárne a minimálně v případě České republiky tento trend imigranti sice nezastavují, ale významně pomáhají tím, že zpomalují statistické stárnutí české populace (tamtéž, 112nn).

Všechna negativa a pozitiva jsou součástí rozhodovacího procesu o přijímání cizinců jednotlivými státy. Ty mají možnost regulovat migraci do i ze země prostřednictvím svých migračních politik.

„Termínem migrační politiky označujeme politiky směřující k přímé či nepřímé regulaci a řízení pohybu lidí přes mezinárodní hranice [...] a jejich pobytu na území států, jejichž nejsou občany“ (Baršová a Barša, 2005, 9). Úžeji vymezené jsou integrační a imigrační politiky³. Pod pojem imigrační politiky spadají veškerá pravidla přiznávání dlouhodobého či trvalého pobytu cizinců na území hostitelské země. Ještě dál jdou v tomto ohledu integrační politiky, jež chápeme jako procesy a aktivity usilující o začlenění cizinců do hostitelské společnosti a usnadnění tak bezproblémového soužití (tamtéž, 10). Je jasné, že oba termíny jsou v těsném sepětí, neboť „[i]ntegrační politiky nejen bezprostředně navazují na imigrační politiky, ale v jistém smyslu jsou již jejich součástí: státy se totiž většinou snaží nastavit své imigrační politiky tak, aby již ve fázi výběru přistěhovalců upřednostnily zájemce s „dobrým integračním potenciálem““ (tamtéž, 11).

S migrací a migračními politikami tudíž úzce souvisí i pojem integrace. „Integration can be defined simply as the process by which immigrants become accepted into society, both as individuals and groups“ (Koser, 2007, 25). Pokud chce mít stát fungující společnost, je nutné do ní cizince integrovat. Tento proces začíná již ve chvíli příjezdu migranta do země a neustále

³ Zvláštní postavení mají otázky uprchlictví a azylu, které jsou v tomto ohledu mimo předestřené kategorie. Řídí se zvláštními mezinárodními předpisy, a proto je situace komplikovanější. Azylantství není předmětem práce a z toho důvodu jej necháváme stranou.

probíhá. „Pro zahájení samotného procesu integrace a jeho další rozvoj jsou však zapotřebí nezbytné předpoklady integrace, mezi něž patří především schopnost komunikace umožňující zapojení se do života lokálních struktur majoritní společnosti, zaměstnání umožňující ekonomickou emancipaci v hostitelské zemi, přístup ke vzdělání umožňující zvýšit kvalifikaci, konkurenceschopnost a profesní mobilitu na trhu práce, v neposlední řadě je nezbytným předpokladem integrace i orientace cizinců v hostitelské společnosti, která umožňuje zvýšit uspokojení jejich dalších potřeb, jako je bydlení, přístup ke zdravotní péči, přístup k informacím atd.“ (Schebelle et al, 2015, 9). Integrace tedy zahrnuje několik různých dimenzí, které se navzájem prolínají a doplňují (Trbola a Rákoczyová, 2010, 10): 1. sociální (bydlení, podmínky a délka pobytu, zdravotní a sociální péče apod.); 2. ekonomickou (přístup k trhu práce, ekonomické postavení, životní úroveň apod.); 3. kulturní (přijetí nových, ale zároveň zachování vlastních jazykových a komunikačních kompetencí, přístup k informacím, udržování náboženství, tradic a etnicity apod.); 4. politickou (přístup k veřejným službám, volební právo apod.).

Při integraci je důležitá aktivita migrantů, ale stejně tak tolerance ze strany majoritní společnosti a ochota cizince přijmout. Integrace je tedy obousměrným interaktivním procesem, stejně ho vnímají i Bosswick a Heckmann (2006, 9–11). Nabízejí koncept sociální integrace, v němž identifikují čtyři různé formy: strukturální, kulturní, interaktivní a identifikační integraci.

Strukturální integrace zahrnuje přístup ke klíčovým institucím cílové země. Dále vede k posílení ekonomického a sociálního postavení, a proto se zdá být nevyhnutelnou. Nezasahuje pouze migranta, který v hostitelské společnosti funguje jen v uzavřených strukturách své vlastní etnické skupiny, avšak naprosté vyloučení organizací a institucí se zdá být téměř nemožné (tamtéž, 9).

Kulturní integraci rozumíme fakt, že k naprostému zapojení do cílové společnosti může dojít pouze za předpokladu, že si cizinec osvojí i její kulturní vzorce. Každá společnost má poměrně jasně definovaná pravidla svého fungování a společného soužití. V tomto směru jejich znalost cizinci značně usnadňuje každodenní život a v některých případech je až nezbytná. V žádném případě ale akceptování odlišných vzorců nepředpokládá odmítnutí vlastní kultury. Spíše naopak jsou vnímána pozitiva vzájemného obohacování různých kultur (tamtéž, 10).

Dalším stupněm obvykle bývá interaktivní integrace, která zahrnuje navázání sociálního kontaktu s majoritní společností a prohlubování vazeb na ni. Jen těžko můžeme hovořit o integraci, pokud cizinec funguje jen v síti vlastní menšiny. Obzvláště pokud vezmeme v úvahu národnostní složení České republiky, vidíme, že se jedná o výrazně monokulturní prostředí.

V něm nemají menšinové komunity tak velkou možnost se absolutně uzavřít. To napomáhá právě interaktivní integraci. Ovšem i přesto je velmi důležitá aktivita samotných cizinců a jsou velmi vítané jakékoli aktivity, jež ji podporují⁴ (tamtéž).

Samotným vrcholem tohoto procesu je identifikační integrace, při níž se migrant ztotožňuje s majoritou a cítí s ní sounáležitost. Tento stupeň je ryze subjektivní povahy a jen stěží ho lze dosáhnout bez interakce s hostitelskou společností (tamtéž, 10–11). Opět musíme upozornit, že ztotožnění nutně neznamená zavržení původní kultury, pouze se jedná o zařazení nové kultury do vlastních vzorců chování a jednání a její dobrovolné přijetí.

2.1 Situace migrantů a jejich potřeby

Úplná integrace cizince je tedy ideálním završením migrace. V tomto ohledu je ale situace komplikovaná, protože samotná integrace přirozeně není primárním cílem cizince v novém prostředí, přestože by k ní měl postupně dospět. Důležitá je právě podpora společnosti cílové země už od počátku pobytu.

Schebelle a Horáková (2012) zpracovaly výzkum bariér integračního procesu z pohledu cizinců. Ti uvedli následující překážky v jejich integraci: „komplikovanost migrační politiky ČR, která se mění podle vývoje mezinárodní politiky a ekonomiky ČR; přetrvávající dlouhodobá rigidita zaměstnávání cizinců ze třetích zemí; nízká znalost práva cizinců a obecně nízká vymahatelnost práva; nízká širší informovanost cizinců o možnostech, právech a povinnostech jejich existence v ČR; odstup majority od menšin a naopak tendence některých menšin se izolovat; absence funkčního systému (obzvláště dalšího) vzdělávání cizinců ze třetích zemí, včetně výuky českého jazyka; náročnost administrativy, přístup úředníků k cizincům ze třetích zemí; negativní nastavení společensko-politického klimatu zejména vůči cizincům ze třetích zemí; korupce (ať už na ni cizinci doplácí, nebo jí umí využít)“ (tamtéž, 62nn). Autorky uznávají, že v některých případech jsou připomínky neopodstatněné, nebo souvisí s nízkou informovaností cizinců.

Další výzkum provedli také vědci z Výzkumného ústavu práce a sociálních věcí, v. v. i. (Schebelle et al, 2015). V něm cizinci označili za hlavní bariéry češtinu a odměřenost majority vůči cizincům. Mezi dalšími důvody figurovaly: neochota se začlenit; uplatnění na trhu práce; odlišnost kultur; absence bližších kontaktů s majoritou; povolení k pobytu; získání občanství; práva a povinnosti společnosti ČR; odlišné vzezření; bydlení; nedostatečné vzdělání; rodina;

⁴ V tomto směru se velmi angažují neziskové organizace zaměřené na kontext migrantství. V minulosti probíhaly například projekt *InBáze Mosty – cizinci a Češi vytvářejí společný příběh*, projekt *Slova 21 Rodina Odvedle* apod.

finanční situace; uzavřenost národnostních menšin; mzdové ohodnocení; absence zázemí; nejasné plány o délce pobytu v ČR / návratu domů (tamtéž, 72).

V těchto výzkumech primárně figurují nejazykové faktory integrace, ale pravdou zůstává, že jazyková a komunikační kompetence výrazně ovlivňuje i všechny ostatní oblasti. *Společný evropský referenční rámec pro jazyky* (2006, 47; dále jen *SEERR*) vymezuje čtyři oblasti užívání jazyka: 1. osobní; 2. veřejnou; 3. pracovní; 4. vzdělávací. Pokud není cizinec komunikačně vybaven, limituje to jeho možnosti v profesním, společenském i vzdělávacím kontextu.

Nejspíš nejdůležitější jsou kompetence v pracovním prostředí, neboť určují i sociální status cizince a jeho rodiny ve společnosti. Extramiana (12–13) jmenuje následující typy kompetencí, nutné ke komunikaci při výkonu práce: „general, specialised, transversal cutting across several trades, and bound up with situations of occupational communication“. Jednotlivé potřeby samozřejmě nejsou vždy stejné, ale velmi úzce souvisí s typem práce, kterou cizinec vykonává. Komunikace ve službách zahrnuje zcela jistě jiný druh kompetencí než například manuální práce ve výrobním procesu. V každém případě však právě komunikační bariéry vedou „[k] ‚uzamykání‘ zahraničních pracovníků na terciárním trhu práce a okrajových pozicích sekundárního trhu práce“ (Trbola a Rákoczyová, 2010, 29). Cizinci s nedostatečnou komunikační kompetencí tak mj. nejsou schopni vyjednat si lepší podmínky či pozici i v případě, že na ni mají schopnosti a znalosti.

Ve vzdělávacím kontextu se podle výzkumu ukázaly jako největší bariéry: 1. nedostatečná znalost českého jazyka; 2. nedostatek kvalitních informací o vzdělávacích možnostech a strategiích; 3. absence sociálních sítí, které běžně slouží jako informační zdroje; 4. odlišnost dokladů vzdělání dosaženého v zahraničí a status cizince; 5. proměnlivost úředních postupů (Radostný, 2007).

Český jazyk není jen předmětem výuky, ale většinou i prostředkem výuky, a proto je pro cizince tak důležité jeho zvládnutí, pokud se má zapojit do vzdělávacího procesu. Nejedná se jen o základní nebo středoškolské vzdělání. S vysokoškolským vzděláním se zvyšují možnosti cizince na pracovním trhu. Pokud se blíže zaměříme na jazykové bariéry, v řadě zemí je jazyková výuka součástí integračních programů dostupná všem cizincům, ale v případě České republiky tomu tak není.

2.2 Migrace v České republice

2.2.1 Možnosti pobytu cizinců na území ČR

Právní systém České republiky rozlišuje mezi cizinci: 1. občany Evropské unie (dále jen EU) a jejich rodinné příslušníky a 2. občany třetích zemí⁵ (*Informace pro cizince*).

Občané EU a jejich rodinní příslušníci (tyto podmínky se vztahují i na občany Islandu, Lichtenštejnska, Norska a Švýcarska)⁶ mají dvojí možnost pobytu v České republice. Migranti spadající do této skupiny mohou (ale nemusí) požádat o udělení přechodného pobytu, pokud chtějí pobývat v ČR dříve než tři měsíce. O povolení k trvalému pobytu může občan EU požádat po 5 letech nepřetržitého přechodného pobytu na území ČR. Existuje ještě lhůta 2 let pro rodinné příslušníky jiného občana EU, který již povolení k trvalému pobytu na daném území má (tamtéž).

Jiné podmínky pro setrvávání v zemi mají občané tzv. třetích zemí. Základní dělení pobytů je: a. krátkodobý pobyt; b. pobyt nad 90 dnů; c. dlouhodobý pobyt, d. trvalý pobyt. V případě krátkodobého pobytu je nutné mít na paměti, že Česká republika od většiny občanů třetích zemí vyžaduje vízum (tamtéž). Pro účely práce bereme jako jednu skupinu pobytu „dlouhodobý pobyt“, který zahrnuje i pobyt nad 90 dnů. Dlouhodobý pobyt jako takový je totiž umožněn několika typy víz či zaměstnaneckých karet. Zde ale tato problematika není hlavním tématem, a proto nám toto vymezení postačí.

Občan třetí země musí před podáním žádosti o povolení k trvalému pobytu pobývat v České republice nejméně 5 let. Do tohoto bodu jsou podmínky stejné pro všechny cizince na území ČR, ale dále se odlišují. Zatímco součástí řízení o udělení povolení k trvalému pobytu občana třetí země je zkouška z českého jazyka na úrovni A1, občané EU a jejich rodinní příslušníci žádnou jazykovou zkoušku skládat nemusí.

Povolení k trvalému pobytu je důležitým krokem v integraci cizince do většinové společnosti. Udělením povolení k trvalému pobytu cizinec získává v mnoha oblastech stejné postavení jako občan ČR včetně řady práv a povinností – účastní se veřejného zdravotního pojištění, má nárok na podporu v nezaměstnanosti a dávky sociálního zabezpečení apod. Za účelem lepší informovanosti cizinců vydalo Ministerstvo vnitra ČR příručku *Informace*

⁵ Třetími zeměmi rozumíme ty, které nejsou součástí Evropské unie, vyjma Islandu, Lichtenštejnska, Norska a Švýcarska.

⁶ Stejně podmínky platí pro všechny občany zemí Evropského hospodářského prostoru (dále jen EHP) a Švýcarska. Členy EHP jsou i všechny členské státy EU. Dále v textu budeme používat pouze označení „ze zemí EU“ i pro zahrnutí těchto států.

pro cizince s trvalým pobytem v ČR, která je primárně určena cizincům ze třetích zemí a stručně čtenáře seznamuje se základními právy a povinnostmi života v ČR.

Další možností na cestě integrace do české společnosti je žádost o české občanství. Podmínky pro udělení státního občanství ohledně délky pobytu na území ČR jsou:

„Žadatel má na území České republiky povolen trvalý pobyt ke dni podání žádosti nepřetržitě:

- a) po dobu alespoň 5 let,
- b) po dobu alespoň 3 let, jde-li o žadatele, který je občanem státu Evropské unie, Švýcarska nebo státu, který je smluvní stranou Dohody o evropském hospodářském prostoru nebo
- c) po dobu, která společně s bezprostředně předcházejícím oprávněným pobytem na území České republiky dosahuje alespoň 10 let.“ (*Informace k novému zákonu o státním občanství ČR*).

Cizinec pak skládá zkoušku z českého jazyka na úrovni B1 a zkoušku z českých reálií.

2.2.2 Současný stav

Podle nejnovějších údajů Ministerstva vnitra České republiky o počtu cizinců se zaevidovaným pobytem na území České republiky se ke 30. 4. 2019 v zemi legálně vyskytuje celkem 571 214 cizinců. Data rozlišují přechodně usídlené cizince, jichž je 278 128, a trvale zde žijící cizince, kterých je 293 086 (*Cizinci s povoleným pobytem*). Můžeme tedy konstatovat, že tyto počty jsou poměrně vyrovnané.

Z pohledu zkoušky z češtiny pro trvalý pobyt je stěžejní i fakt, zda cizinec pochází ze zemí EU a zemí, na něž se vztahují podobná práva, nebo z tzv. třetích zemí. Na území České republiky se v současnosti nachází více občanů třetích zemí, konkrétně 336 527 (59,91 % všech cizinců v ČR). Z nich větší část disponuje povolením k trvalému pobytu – 203 727 (60,54 % cizinců z třetích zemí v ČR). Naopak v případě cizinců ze zemí EU převažuje v podobné míře počet lidí s přechodným pobytem na našem území – 145 328 (61,92 % cizinců z EU v ČR). Pro přehlednost tyto údaje kompletně uvádíme v tabulkách 1 a 2 (tamtéž). Tyto tendence jsou logické, protože občané požívající práva EU mají i v případě přechodného pobytu v mnoha ohledech podobná práva jako občané ČR, a nepotřebují tudíž zvláštní status.

Tabulka 1: Počet cizinců se zaevidovaným pobytem v ČR

	počet	procentuální zastoupení
Cizinci z EU (+ Islandu, Lichtenštejska, Norska, Švýcarska)	234 687	41,09 %
Cizinci ze třetích zemí	336 527	58,91 %
Celkem	571 214	100 %

Zdroj: *Cizinci s povoleným pobytem***Tabulka 2: Počet cizinců na území ČR podle druhu pobytu**

	Cizinci z EU (+ Islandu, Lichtenštejska, Norska, Švýcarska)		Cizinci ze třetích zemí	
přechodně	145 328	61,92 %	132 800	39,46 %
trvale	89 359	38,08 %	203 727	60,54 %

Zdroj: *Cizinci s povoleným pobytem*

Cizinci v ČR se hlásí ke státní příslušnosti 186 různých zemí. I přes takto vysoké číslo více jak tři čtvrtiny (77,55 %) z nich pochází pouze z deseti států v tomto pořadí: Ukrajiny, Slovenska, Vietnamu, Ruska, Polska, Německa, Bulharska, Rumunska, USA a Mongolska (přesné počty viz tabulka 3). Mezi nimi jsou zastoupeny jak státy EU (zeleně zvýrazněné), tak třetí země. Zde se potvrzuje, o čem jsme hovořili výše, totiž že v případě občanů EU převažuje počet přechodných pobytů, kdežto cizinci ze třetích zemí pobývají na území České republiky spíše trvale. Výjimkou jsou v tomto žebříčku občané USA, kteří však civilizačně patří k západním kulturám a zřejmě tím pádem i v jejich případě převažuje počet přechodných pobytů i přesto, že nemají stejná práva jako občané EU. Podle těchto údajů se nám jako největší kandidáti na skládání zkoušky z češtiny pro trvalý pobyt jeví občané Ukrajiny, Vietnamu, Ruska a Mongolska (tamtéž).

Tabulka 3: Deset nejpočetnějších skupin cizinců v ČR podle státní příslušnosti

Pořadí	Státní příslušnost	Celkový počet	trvale (%)		Pořadí	Státní příslušnost	Celkový počet	trvale (%)	
			přechodně (%)	přechodně (%)				přechodně (%)	přechodně (%)
1.	Ukrajina	134 889	63,16 %	36,84 %	6.	Německo	21 210	21,25 %	78,75 %
			43,55 %					34,41 %	
2.	Slovensko	117 315	56,45 %	7.	Bulharsko	15 765	65,59 %	34,41 %	65,59 %
			84,48 %				26,23 %		
3.	Vietnam	61 131	15,52 %	8.	Rumunsko	14 882	73,77 %	26,23 %	73,77 %
			57,18 %				36,49 %		
4.	Rusko	37 878	42,82 %	9.	USA	9 463	63,51 %	36,49 %	63,51 %
			50,90 %				56,69 %		
5.	Polsko	21 308	49,10 %	10.	Mongolsko	9 118	43,31 %	56,69 %	43,31 %

Zdroj: *Cizinci s povoleným pobytem*

3 Zkouška pro trvalý pobyt

3.1 Podmínky pro trvalý pobyt v České republice

Jak již bylo řečeno výše, v České republice může o trvalý pobyt požádat občan třetí země po 5 letech nepřetržitého pobytu na území státu. Součástí řízení je také zkouška prokazující úroveň českého jazyka alespoň na úrovni A1, avšak u některých skupin osob vyžadována není. Konkrétně se jedná o cizince, který:

- „nedosáhl věku 15 let;
- prokáže, že v průběhu 20 let předcházejících podání žádosti o povolení trvalého pobytu byl nejméně 1 školní rok nepřetržitě žákem základní anebo střední školy nebo nejméně 1 akademický rok studoval vysokou školu s českým vyučovacím jazykem anebo studijní program zaměřený na český jazyk na vysoké škole;
- prokáže, že absolvoval jinou obecně uznávanou zkoušku z českého jazyka, která je pro účely tohoto zákona stanovena Nařízením vlády č. 31/2016 ze dne 18. 01. 2016, o prokazování znalosti českého jazyka pro účely získání povolení k trvalému pobytu [...] jako rovnocenná zkoušce z jazyka;
- prokáže, že má tělesné nebo mentální postižení, mající vliv na jeho schopnost komunikovat, nebo
- dosáhl věku 60 let.“ (*Doklad o zkoušce z ČJ*)

Podle teorie testování můžeme zkoušku pro trvalý pobyt charakterizovat jako proficiency test⁷. Jedná se o test, kterým zjišťujeme, zda žák dosáhl určité úrovně v určité dovednosti. Nevztahuje se k žádnému konkrétnímu učebnímu materiálu, ale zkoumá obecnou kompetenci v jazyce (Richards a Schmidt, 2010, 464). Základním autoritativním textem, s nímž zkoušky obvykle pracují, je *SERR*. Test je zpravidla rozdělen na část čtení, poslech, psaní a mluvení.

Standardizované testy obsahují úlohy, které se obvykle skládají z jednotlivých úkolů. Zatímco úloha představuje obecnou instrukci, úkol už vyžaduje zcela konkrétní odpověď testovaného. Úlohy mohou mít přirozeně různou podobu a dle konstrukčního hlediska je dělíme na otevřené a uzavřené. U uzavřených úloh vybírá žák z předem daných alternativ podle

⁷ Dalšími druhy testů podle stejného měřítka jsou: achievement test; placement test; entrance test; aptitude test; diagnostic test. Existuje i řada dalších hledisek pro dělení testů (viz Chrásková, 1999), cílem této práce není zmapování jejich klasifikace, a proto si zde vystačíme s uvedeným dělením.

konkrétní podoby úlohy. Uzavřené úlohy dále rozlišujeme: a) dichotomické; b) s výběrem odpovědí; c) přiřazovací a d) uspořádací. Jak název napovídá, otevřené úlohy vyžadují po zkoušeném vlastní odpověď bez nápovědy. Rozdíl je v tomto případě v tom, jak obsáhlou odpověď očekáváme. Pokud vyžadujeme pouze jedno nebo pár slov, hovoříme o úloze s otevřenou odpovědí. Když je ale cílem produkce víceslovného textu (typicky v části psaní), jedná se o úlohu s širokou odpovědí (Chráška, 1999, 25–40). Pro přehlednost uvádíme dělení i graficky:

1. otevřené úlohy

- a. se stručnou odpovědí
- b. s širokou odpovědí

2. uzavřené úlohy

- a. dichotomické = zkoušený vybírá ze dvou variant (typicky ANO × NE)
- b. s výběrem odpovědí = zkoušený vybírá ze tří a více variant (obvykle 3–5)
- c. přiřazovací = zkoušený k sobě přiřazuje hodící se dvojice (např. přiřazování titulků k textům)
- d. uspořádací = zkoušený řadí (obvykle) text podle zadaného kritéria (např. příběh od začátku do konce)

Konkrétní podobu zkoušky pro trvalý pobyt vymezuje *Zákon č. 326/1999 Sb., o pobytu cizinců na území České republiky a o změně některých zákonů*. Zkouška se skládá ze dvou částí: písemné a ústní. Písemná část testuje kompetence čtení s porozuměním, poslech s porozuměním a psaní. Ústní část se zaměřuje na schopnosti zkoušeného reagovat na základní otázky a situace. Časové rozdělení zkoušky je následující:

čtení	25 minut
poslech	35–40 minut
psaní	15 minut
mluvení	10 minut (<i>Trvalý pobyt</i>)

V každé části písemného testu může účastník získat maximálně 20 bodů. Pro úspěšné složení je pak nutné dosáhnout minimálně 60 % (tedy 12 bodů) v každé části. Neúspěch v jedné z nich znamená neúspěch u celé zkoušky. Takový uchazeč pak není připuštěn k ústní části (tamtéž).

K informování potenciálních žadatelů byl zřízen webový portál www.cestina-pro-cizince.cz. Shromažďuje základní údaje o zkoušce pro trvalý pobyt i zkoušce

pro udělení českého občanství. Jeho provoz zajišťuje Národní ústav pro vzdělávání (dále jen NÚV), ale podílí se na něm i Ministerstvo vnitra ČR (dále jen MV), Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy ČR (dále jen MŠMT) a Ústav jazykové a odborné přípravy Univerzity Karlovy.

Zde může cizinec vedle informací o zkoušce nalézt také informační video, které ho provede celým procesem žádosti. Dále na webu může najít konkrétní termíny a zkušební místa a pokyny ke zkoušce. Lze si zde také vyzkoušet test nanečisto v podobě modelové zkoušky⁸, v její interaktivní verzi nebo ve volně dostupné příručce *Připravte se s námi na zkoušku z českého jazyka pro trvalý pobyt v ČR* (Škodová a Cvejnová, 2016; dále jen *Příručka*)⁹, která je určená jak uchazečům, tak učitelům, již někoho na zkoušku připravují. V neposlední řadě portál nabízí i výuková videa na úrovni A1 a A2, která mohou sloužit jako doplňkový materiál při přípravě na zkoušku, nebo jako průvodce běžnými situacemi, do nichž se cizinec může dostat.

Vedle samotných podkladů ke zkoušce přináší webové stránky i základní informace o trvalém pobytu a další materiály ke studiu češtiny.

Součástí této diplomové práce je i analýza uživatelské přívětivosti těchto webových stránek.

3.1.1 Jazyková úroveň zkoušky

Zde nejprve stručně charakterizujeme jak úroveň A1, která se v současné době ve zkoušce pro trvalý pobyt testuje, tak i úroveň A2, o níž se uvažovalo už v počátku zavádění jazykového zkoušení pro trvalý pobyt. Tyto diskuze pokračují až do současnosti a argumenty pro jednotlivé úrovně uvedeme záhy.

3.1.1.1 Úrovně A1 a A2

Jak úroveň A1, tak A2 jsou tzv. podprahové úrovně¹⁰. *Společný evropský referenční rámec pro jazyky* (2006) uvádí také pojmenování „uživatel základů jazyka“, které dále dělí na nižší a vyšší úroveň (tamtéž, 23).

⁸ Modelový test získá cizinec i na Ministerstvu vnitra ČR, kam si přijde pro poukaz.

⁹ Pro přehlednost práce budeme na tuto publikaci odkazovat jako na *Příručku*, přestože si uvědomujeme, že se nejedná o úplný bibliografický odkaz (odkaz viz kap. 8).

¹⁰ Prahová úroveň (Threshold Level) je minimální úroveň komunikačních kompetencí v cizím jazyce, která umožňuje uživateli samostatně jazykově fungovat. *SERR* definuje tuto úroveň jako B1 a popisuje ji pomocí situací, témat, funkcí atd. stejně jako ostatní úrovně (Richards a Schmidt, 2010, 599).

Součástí popisu jednotlivých úrovní je nejprve globální definice toho, co uživatel jazyka na dané úrovni ovládá, dále pak podrobnější rozčlenění schopností podle jednotlivých komunikačních kompetencí, konkrétně porozumění, mluvení a psaní. Porozumění je dále děleno na čtení a poslech, mluvení na ústní interakci a samostatný ústní projev (tabulka 4).

Tabulka 4: Jazykové kompetence podle SERR

Porozumění		Mluvení		Psaní
čtení	poslech	ústní interakce	samostatný ústní projev	písemný projev

Zdroj: SERR, 2006, 26

Nejobecnější popis úrovně A1 zní: „Rozumí známým každodenním výrazům a zcela základním frázím, jejichž cílem je vyhovět konkrétním potřebám, a umí tyto výrazy a fráze používat. Umí představit sebe a ostatní a klást jednoduché otázky týkající se informací osobního rázu, např. o místě, kde žije, o lidech, které zná, a věcech, které vlastní, a na podobné otázky umí odpovídat. Dokáže se jednoduchým způsobem domluvit, mluví-li partner pomalu a jasně a je ochoten mu/jí pomoci“ (tamtéž, 24).

Formulace jednotlivých dovedností je pro úroveň A1 následující:

Porozumění:

- Poslech: „Rozumím známým slovům a zcela základním frázím týkajícím se mé osoby, mé rodiny a bezprostředního konkrétního okolí, pokud lidé hovoří pomalu a zřetelně“ (SERR, 2006, 26).
- Čtení: „Rozumím známým jménům, slovům a velmi jednoduchým větám, například na vývěskách, plakátech nebo v katalogích“ (tamtéž).

Mluvení:

- Ústní interakce: „Umím se jednoduchým způsobem domluvit, je-li můj partner ochoten zopakovat pomaleji svou výpověď nebo ji přeformulovat a pomoci mi formulovat, co se snažím říci. Umím klást jednoduché otázky a na podobné otázky odpovídat, pokud se týkají mých základních potřeb nebo jde-li o věci, jež jsou mi důvěrně známé“ (tamtéž).
- Samostatný ústní projev: „Umím jednoduchými frázemi a větami popsat místo, kde žiji, a lidi, které znám“ (tamtéž).

Psaní:

- Písemný projev: „Umím napsat stručný jednoduchý text na pohlednici, například pozdrav z dovolené. Umím vyplnit formuláře obsahující osobní údaje, například své jméno, národnost a adresu při přihlašování v hotelu“ (tamtéž).

Pro úroveň A2 samozřejmě existuje stejné dělení a obecná definice úrovně zní takto: „Rozumí větám a často používaným výrazům vztahujícím se k oblastem, které se ho/jí bezprostředně týkají (např. základní informace o něm/ní a jeho/její rodině, o nakupování, místopisu a zaměstnání). Dokáže komunikovat prostřednictvím jednoduchých a běžných úloh, jež vyžadují jednoduchou a přímou výměnu informací o známých a běžných skutečnostech. Umí jednoduchým způsobem popsat svou vlastní rodinu, bezprostřední okolí a záležitosti týkající se jeho/jejích nejnáléhavějších potřeb“ (tamtéž, 24).

Jednotlivé kompetence formuluje *SEERR* takto:

Porozumění:

- **Poslech:** „Rozumím frázím a nejběžnější slovní zásobě vztahující se k oblastem, které se mě bezprostředně týkají (např. základní informace o mně a mé rodině, o nakupování, místopisu, zaměstnání). Dokážu pochopit smysl krátkých jasných, jednoduchých zpráv a hlášení“ (tamtéž, 26).
- **Čtení:** „Umím číst krátké jednoduché texty. Umím vyhledat konkrétní předvídatelné informace v jednoduchých každodenních materiálech, např. v inzerátech, prospektech, jídelních lístcích a jízdních řádech. Rozumím krátkým jednoduchým osobním dopisům“ (tamtéž).

Mluvení:

- **Ústní interakce:** „Umím komunikovat v jednoduchých běžných situacích vyžadujících jednoduchou přímou výměnu informací o známých tématech a činnostech. Zvládnou velmi krátkou společenskou konverzaci, i když obvykle nerozumím natolik, abych konverzaci sám/sama dokázal(a) udržet“ (tamtéž).
- **Samostatný ústní projev:** „Umím použít řadu frází a vět, abych jednoduchým způsobem popsal(a) vlastní rodinu a další lidi, životní podmínky, dosažené vzdělání a své současné nebo předchozí zaměstnání“ (tamtéž).

Psaní:

- **Písemný projev:** „Umím napsat krátké jednoduché poznámky a zprávy týkající se mých základních potřeb. Umím napsat velmi jednoduchý osobní dopis, například poděkování“ (tamtéž).

Už na první pohled je patrné, že jazykové kompetence se na úrovni A2 posouvají o značný stupeň výše. Úroveň A1 zahrnuje jen to nejzákladnější zabezpečení vlastních potřeb. Uživatel je schopen se velmi jednoduše vyjadřovat o místě či lidech, které zná. V případě poslechu je explicitně zdůrazněn i nutný vstřícný přístup komunikačního partnera, na jehož aktivitě a ochetě v podstatě závisí úspěch komunikace. Možnosti interakce jsou tedy velmi omezené i ve známých kontextech.

Na úrovni A2 se rozšiřuje pole působnosti v produkčních schopnostech od úrovně vět a frází k jednoduchým textům. V případě mluvení už autoři *SERR* (2006, 26) dokonce hovoří o jednoduché konverzaci, což je od pokládání základních otázek velký posun. Pokud se zaměříme na psaní, i zde vidíme pokrok od vyplnění osobních údajů k produkci jednoduchých textů a rozšíření témat. Stejnou tendenci lze samozřejmě sledovat i u receptivních dovedností.

U obou úrovní je však stále patrná orientace uživatele na jeho základní potřeby, jeho osobu a nejbližší okolí. Pro běžné fungování ve společnosti se obvykle jako potřebná úroveň uvádí právě prahová úroveň, která je až nad úrovněmi A1 a A2. Také integrace do cílové společnosti je do jisté míry (viz kap. 2) závislá na úrovni komunikačních kompetencí cizince. I z toho důvodu byl zařazen do řízení o udělení trvalého pobytu jazykový test. Diskuze o jeho úrovni, které započaly již na samém počátku legislativního vymezování, se vedou až do současné doby. Nynější podoba A1 se výhledově plánuje zvýšit na úroveň A2, prozatím však není jasné, v jakém časovém horizontu se bude zavádět.

Kromě *SERR* existuje i konkrétní referenční popis obou úrovní *Čeština jako cizí jazyk – Úroveň A1* (Hádková, 2005) a *Čeština jako cizí jazyk – Úroveň A2* (Čadská, 2005). Zatímco *SERR* je překladem materiálu vypracovaného pro celou Evropskou unii, jmenované příručky představují konkrétní rozpracování zásad na míru češtině. Pro zkoušku z češtiny pro trvalý pobyt je však ještě důležitější *Referenční popis češtiny pro účely zkoušky z českého jazyka pro trvalý pobyt v ČR – úrovně A1, A2* (Cvejnová et al, 2016; dále jen *Referenční popis*¹¹). Jak název napovídá, tento materiál byl vytvořen přímo ke zmíněné zkoušce. Obsahuje detailní deskriptory pro jednotlivé jazykové úrovně tak, aby se o ně bylo možné opřít při tvorbě testů. Oproti popisům referenčních úrovní je specifická i kapitola o sociokulturních kompetencích na jednotlivých úrovních. Dále obsahuje také slovník požadovaných lexikálních jednotek.

Zmíněné popisy se ale liší i v přístupu k užívaným jazykovým funkcím a jednotkám. Narážíme zde na rozdíl mezi pojmy cizí jazyk a druhý jazyk. Richards a Schmidt (2010, 224–225) staví definici cizího jazyka na protikladu k mateřskému jazyku. Jedná se o takové jazyky, které nejsou rozšířeným komunikačním prostředkem na daném území. Tímto jazykem se v zemi, kde se ho lidé učí, běžně nehovoří v politice, školství či médiích. Jazyk je typicky vyučován ve školách za účelem dorozumění se s cizinci či čtení jinojazyčných textů. S tímto konceptem pracují právě i publikace *Čeština jako cizí jazyk – Úroveň A1* (Hádková, 2005) a *Čeština jako cizí jazyk – Úroveň A2* (Čadská, 2005).

¹¹ Pro přehlednost práce budeme na tuto publikaci odkazovat jako na *Referenční popis*, přestože si uvědomujeme, že se nejedná o úplný bibliografický odkaz (odkaz viz kap. 8).

Referenční popis se zaměřuje na pojetí češtiny jako druhého jazyka. Během jeho osvojování mají uživatelé ve shodě s cizím jazykem již osvojen jazyk první (jinak mateřský). Toto je nejširší pojetí druhého jazyka. V současnosti v odborném diskurzu figuruje i specifitější definice, podle níž rozdíl spočívá především v tom, že druhý jazyk hraje v životě jedince klíčovou roli¹². Pro jinojazyčného mluvčího je tedy v mnoha případech existenční nutností nabýt komunikační kompetence i v tomto jazyce (Richards a Schmidt, 2010, 514). Přirozeně se tak zpravidla děje, pokud se cizinec přestěhuje do jiné země, která většinou neovládá a nepoužívá jeho jazyk.

Podmínky učení se cizímu a druhému jazyku jsou tedy v některých oblastech značně odlišné. Významná je rozdílná míra inputu¹³, který je u cizího jazyka omezenější. Vedle toho se musí při výuce a evaluaci zohledňovat i rozdílné funkce, které musí být uživatel schopný plnit. „Běžná výuka cizího jazyka je přípravou na potenciální situace, do kterých se může člověk, který se jazyku učí, dostat, ale které nutně nemusejí nastat. Výuka druhého jazyka by měla být především přípravou na konkrétní situace reálného života, do nichž se migrant nevyhnutelně dostane“ (Škodová a Cvejnová, 2017, 66). Zmíněné podmínky mají samozřejmě i vliv na motivaci. Výuka češtiny jako druhého jazyka by se podle autorek měla zaměřovat na zvládnutí srozumitelné výslovnosti a plnění jazykových funkcí spíše než na gramatickou bezchybnost. Právě na toto bere ohled i *Referenční popis*. Patrný vliv můžeme vidět jak u deskriptorů, tak ve slovníčku. Nejmarkantněji se projevuje u témat jako je práce a zaměstnání, zdraví, školství, bydlení atp. Běžný turista, který navštíví Českou republiku, se zřejmě nemusí orientovat v hledání práce, směnném provozu firmy, podnikání, inzerátech, lékařských pokynech či fungování dětí ve škole. Pro imigranta jsou to však základní potřeby, s nimiž se musí potýkat každý den. A zkouška, jejímž cílem je podpora integrace imigrantů do majoritní společnosti, je na základě této publikace může reflektovat také.

3.1.1.2 Diskuze o úrovni zkoušky

Uchazeči o trvalý pobyt musí skládat zkoušku od roku 2009¹⁴. Konkrétní podoba je upravena *Vládním nařízením č. 31/2016 o prokazování znalosti českého jazyka pro účely získání povolení k trvalému pobytu*. V něm se jako požadovaná úroveň vymezuje A1 podle SERR a vyjmenovávají očekávané dovednosti. Cizinec by měl: „a) vytvořit jednoduché věty o jemu [žadateli; BF] známých lidech a místech, b) popsat jednoduchým způsobem sám sebe

¹² S touto definicí pracuje předložená diplomová práce.

¹³ Inputem je zpravidla označován veškerý jazykový materiál (mluvený i psaný), s nímž žák přichází do kontaktu a učí se z něj cizí/druhý jazyk (Richards a Schmidt, 2010, 286).

¹⁴ Povinnost byla zavedena zákonem č. 326/1999, Sb., resp. jeho novelizací z roku 2008.

a místo, kde žije, c) vyjadřovat se o běžných každodenních činnostech, d) komunikovat jednoduchým způsobem v běžných každodenních situacích, e) udržet krátkou společenskou konverzaci, klást jednoduché otázky na běžná témata hovoru a na běžná témata odpovídat a f) napsat jednoduchý text“ (*Nariženi vlády č. 31/2016, 370*).

Důvodem pro zahrnutí jazykové zkoušky do řízení o trvalém pobytu byla motivace ke zlepšení integrace cizinců. Jak jsme uvedli výše, jazyková vybavenost je důležitou podmínkou integrace. Je obsažena jako klíčová oblast integrace¹⁵ i v dokumentu Ministerstva vnitra ČR, který nese název *Aktualizovaná koncepce integrace cizinců 2016 - Ve vzájemném respektu*.

Diskuze o podobě a úrovni zkoušky se vedou dlouho. Během projednávání novely zákona č. 326/1999 o zařazení zkoušky jako povinné náležitosti žádosti o udělení trvalého pobytu se v rámci připomínkového řízení vyjádřila Hospodářská komora České republiky takto: „Vzhledem k tomu, že dosud nebyla požadována žádná oficiální zkouška a znalost prověřovali jen pracovníci cizinecké policie v rámci běžného rozhovoru, představuje úroveň A1 plynulý přechod ke standardizované zkoušce“ (*97/08 NV o znalosti českého jazyka pro účely získání povolení k trvalému pobytu; T: 30.6.2008*). Podle tohoto vyjádření by tedy mělo být testování úrovně A1 pouze dočasné řešení na přechodnou dobu. Ovšem toto období trvá již 10 let.

Je nutné si uvědomit, že kromě lingvistických a didaktických faktorů (uvedených níže) sehrávají důležitou roli i další činitele. Jakákoli zkouška podmiňující trvalý nebo jiný pobyt je součástí migrační a integrační politiky daného státu. V ČR se při zavedení jazykové zkoušky jako jedné z podmínek udělení trvalého pobytu výrazně znesnadnila možnost toto oprávnění získat, což dokazují i poměrně slabé výsledky a nízká úspěšnost (viz kap. 4.2). Zvýšení úrovně by tak pro některé skupiny žadatelů bylo zřejmě značně limitující. Zdá se tedy, že politická vůle se úrovní A1 zpočátku snažila nastolit jakési přechodné období a momentálně se čeká, kdy bude zkouška na úrovni A2 uvedena do praxe. Vzhledem k výše zmíněným pozitivním vlivům imigrace však není příliš žádoucí, aby se výrazně snižoval počet úspěšných žadatelů.

Pro stávající úroveň A1 hovoří hlavně flektivní charakter češtiny. Její gramatická náročnost, která už po uživatelích na nejnižší úrovni vyžaduje ve srovnání s jinými jazyky¹⁶ poměrně velkou znalost gramatiky, komplikuje nabývání vyšší znalosti. Dalším argumentem byla v prvopočátku i finanční náročnost vyšších úrovní (Ošmera, 2009). Je těžké určit přesný počet vyučovacích hodin potřebných pro dosažení dané úrovně, protože závisí na mnoha

¹⁵ Klíčových oblastí je celkem 5: znalost českého jazyka, ekonomická a sociální soběstačnost, sociokulturní orientace ve společnosti, vztahy mezi komunitami a princip postupného nabývání práv cizinců v návaznosti na postupné nabývání vyšších pobytových statusů na území České republiky (*Usnesení vlády č. 10/2018*).

¹⁶ Často srovnáváno s angličtinou.

faktorech, jako například formě kurzu, mateřském jazyku, motivaci či talentu studenta. Obvykle ale kurzy A1 mívají kolem 100–120 vyučovacích hodin. S další úrovní přirozeně toto číslo narůstá, a přestože u zkoušky pro trvalý pobyt není vyžadováno absolvování jazykového kurzu (*Narizení vlády č. 31/2016*), k dosažení požadované úrovně musí adept pravděpodobně vynaložit vlastní finanční prostředky.

Od počátku však s touto úrovní nesouhlasila řada odborníků na výuku a integraci cizinců. Často se odkazovalo na fakt, že cizinec ovládající pouze úroveň A1 není v žádném ohledu jazykově samostatný a je stále odkázán na pomoc tlumočnicků apod. Úroveň A1 tedy není dostačující pro integraci do společnosti hostitelské země, čímž není naplněn původní záměr zavedení zkoušky. Proto je v současnosti připravováno zvýšení úrovně na A2. Podle dokumentu *Postup při realizaci aktualizované Koncepce integrace cizinců Ve vzájemném respektu 2018* je mezi prioritami v oblasti jazykové integrace cizinců „pokračování v přípravách na zavedení zkoušky z českého jazyka pro trvalý pobyt na území České republiky na úrovni A2“ (tamtéž). S tím ale souvisí i nutnost zajištění dostatečného množství kurzů.

Ve prospěch úrovně A2 hovoří i srovnání s jinými zeměmi. Je sice pravda, že ne všechny země podmiňují povolení k trvalému pobytu jazykovou zkouškou, ale pokud ano, „[p]ožadovaná jazyková úroveň pro trvalý pobyt se pohybuje převážně mezi úrovní A2/B1“ (Cvejnová, 2016, 29)¹⁷. Autorka k tomuto zjištění dospěla vlastním výzkumem. Ten byl zpracován na podnět MŠMT. Analýza zahrnovala 49 zemí.

Zvýšením testované úrovně by se zvýšila i variabilita testu. Někteří autoři na tuto potřebu odkazují především v oddílu psaní. Cvejnová v práci *Testování dovednosti „psaní“ u zkoušky z češtiny pro trvalý pobyt* uvádí jako problém nízkou možnost tvorby subverzí úlohy 2,¹⁸ přičemž MV ale požaduje její rozšíření. Dalším následkem je i vysoká naučitelnost úlohy, tím pádem i vysoká úspěšnost adeptů, již autorka demonstruje na datech za rok 2017. Navíc dodává, že výsledky psaní nekorelují s výsledky v ostatních částech, a nemají tedy zřejmě příliš velkou vypovídající hodnotu o úrovni mezijazyka.

Samotná část psaní je i nejvíce kritizovaná vzhledem k její problematice úrovni. Vodičková (2016) upozorňuje na fakt, že právě úloha 2 sice sociolingvisticky odpovídá úrovni A1, protože podle tohoto měřítka by se cizinec měl umět omluvit, pozdravit či se rozloučit, ale

¹⁷ Dalšími výsledky analýzy byla tato zjištění: „2) Státy, které vyžadují zkoušky k trvalému pobytu, většinou už nekladou žádné jazykové požadavky ohledně občanství, naopak státy, které nepodmiňují trvalý pobyt jazykovou zkouškou, často požadují složení jazykové zkoušky k získání občanství. Její úroveň je často podobná, jako tomu je v případě trvalého pobytu. 3) Některé státy nevyžadují zkoušky, ale povinnou výuku jazyka. Řada států nabízí dobrovolnou výuku jazyka. 4) u států se projevuje tendence vedle jazykových zkoušek zavádět i různé testy z reálií, eventuálně absolvování povinné výuky k reáliím.“ (Cvejnová, 2016, 29)

¹⁸ Úloha, v níž se očekává samostatná produkce relativně souvislého textu. Vzhledem k omezené škále možných témat a situací se ovšem většinou omezuje na žádosti o pomoc, nákup či zaměstnání.

z hlediska komunikačního záměru je až na úrovni A2, neboť uživatel až na této úrovni musí být schopný napsat relativně koherentní text.

V souvislosti s plánovaným zvýšením už byla dokonce připravena i vydána příručka dostupná online na www.cestina-pro-cizince.cz s názvem *Jazyková integrace a komunikace s cizinci (úroveň A2)* (Škodová a Cvejnová, 2017). Publikace vychází z již zmíněné *Aktualizované Koncepce integrace cizinců 2016* a plánování úrovně A2, protože „tato úroveň lépe splňuje požadavky na integraci cizinců“ (tamtéž, 5). Primárním adresátem je široká veřejnost, které by měla příručka pomoci ve vytvoření jasné představy o komunikaci s cizinci, kteří jsou základními uživateli jazyka.

Je však otázkou, zda je i úroveň A2 dostatečnou podmínkou úspěšné integrace cizinců. Ani na této úrovni ještě není uživatel jazyka zcela samostatný a v mnoha ohledech potřebuje pomoc. V těchto úvahách se však musíme vrátit na začátek této kapitoly. Nároky kladené složitým systémem gramatiky jsou podle některých příliš vysoké a úroveň A2 je tak vlastně kompromisem mezi dosažitelností a „dostatečnou“ znalostí jazyka pro uplatnění v běžném životě. Samozřejmostí však zůstává, že pro některé aspekty (především pracovního) života se cizinec nutně musí v češtině dále vzdělávat a rozšiřovat svoje kompetence (tamtéž). Úroveň, která je podmínkou udělení povolení k trvalému pobytu, by neměla být cílem, ale pouze začátkem v procesu plné integrace do majoritní společnosti.

3.1.1.3 Integrační potenciál jazykové zkoušky s ohledem na integrační strategie

Byť výše zmíněné teorie integrace přímo nepracují s pojmem „jazyk“, pro plnohodnotné zapojení do struktur hostitelské společnosti se implicitně očekává určité ovládnutí komunikace v cílovém jazyce. S tímto předpokladem se operuje i při zavádění jazykových zkoušek jako podmínky pro udělení různých statutů v cílových zemích. Integrační charakter českého jazyka přepokládá i již zmíněná *Aktualizovaná koncepce integrace cizinců 2016 - Ve vzájemném respektu*.

Ne všichni autoři však považují jazykovou integraci za primární podmínku integrace. Ager a Strang v práci *Indicators of Integration. Final Report (3–4)* řadí mezi kritické zaměstnání, bydlení, vzdělání a zdraví. Jazykové znalosti hodnotí také jako klíčové, ale pokládají je zejména za nástroje, které integraci a zapojení do výše zmíněných oblastí pouze usnadňují. V českém prostředí však obvykle bývá kladen větší důraz na znalost jazyka. Samotný jazyk ovšem ani zde není shledáván jedinou podmínkou integrace. Komunikační dovednosti v cílovém jazyce nezaručují, že se cizinec do majoritní společnosti integruje, stejně tak není nutností, že migrant dorozumívající se s nějakou mírou obtíží integrován není. V tomto

bodě opět narážíme na otázku, zda je tedy nutné s cílem integrace testovat jazykové dovednosti uchazečů o trvalý pobyt.

Pokud přijmeme tezi, že pro integraci je nutná znalost češtiny, vyvstává otázka, zda má test z jazyka skutečně vliv na začlenění cizinců do společnosti. Už z nastíněné diskuze o úrovni zkoušky je jasné, že úroveň A1 k integraci nevede. Stejně se vyjadřují i Škodová a Cvejnová (2017, 22): „Je upozorňováno na nízký integrační potenciál této zkoušky i na to, že zkouška sama o sobě není žádným motivačním faktorem k učení jazyku“. Cizinci tak vnímají zkoušku spíše jako další formulář, který musí získat a předložit spolu s žádostí, ale faktickou potřebu k dalšímu rozvíjení této minimální úrovně nemají. Malá míra motivace se zrcadlí i v poměrně vysoké neúspěšnosti adeptů. Podle autorek je tak nezbytné se zaměřit na motivaci studentů, za jejíž hlavní faktory považují potřebu profesního růstu, potřebu sociálního kontaktu a naplnění vnějších očekávání zaměstnavatelů, přátel, sociálních pracovníků apod. (tamtéž, 31). V tomto ohledu se jako lepší strategie zdá zavedení jazykových (integračních) kurzů, na jejichž konci by test mohl fungovat i nadále. Po předchozí výuce by však působil spíše jako logické vyústění sebevzdělávání a mohl by podpořit i další aktivitu migrantů¹⁹.

Vedle toho musíme brát v úvahu i obvyklé chování migrantských komunit na území cílového státu, zda ve skutečnosti jazykové kompetence opravdu podporují jejich integraci do majoritní společnosti. Zaměříme se zejména na tři nepočetnější komunity cizinců ze třetích zemí v České republice. Podle statistiky MV ČR k 30. 4. 2019 (*Cizinci s povoleným pobytem*) jsou to Ukrajinci (134 889 lidí), Vietnamci (61 131 lidí), a Rusové (37 878 lidí)²⁰.

Důvody emigrace Ukrajinců jsou nejčastěji ekonomické. Špatná situace Ukrajiny spolu s jazykovou, kulturní i geografickou blízkostí hovoří pro migraci do České republiky (Zilynskyj a Kočík, 2001, 84–87).

Občané Ukrajiny žijící v ČR jsou diferencováni především podle období, ve kterém do země přišli. Historie jejich migrace je velmi dlouhá, trvá již od 18. století. Významná vlna inteligence opouštějící Ukrajinu z politických důvodů se dala do pohybu na konci 19. století. Druhá výraznější vlna až od 90. let 20. století (Vasylenko, 2006, 67). Obě mají různé motivy odchodu z Ukrajiny, ale i odlišné integrační strategie. Zatímco první vlna se zdá být plně integrovanou a jejich potomci už jsou v některých dokonce případech asimilováni²¹, pro druhou vlnu je typická tzv. cirkulační ekonomická migrace, při níž migranti obvykle opakovaně mění

¹⁹ Ideální se v tomto směru zdají i návazné kurzy na pracovišti, které sdružují poměrně homogenní skupiny alespoň co se zaměření komunikačních situací týče.

²⁰ Započítány jsou osoby s trvalým i přechodným pobytem. Z toho pouze trvalý pobyt má 85 196 Ukrajinců, 51 646 Vietnamců a 21 660 Rusů (*Cizinci s povoleným pobytem*).

²¹ Tento fakt je mj. důsledkem velké podpory vlády České republiky v první polovině 20. století.

místo svého pobytu a do cílové země odjíždějí pouze na krátkodobé pobyty bez úmyslu zde trvale zůstat (tamtéž). Tento jev přirozeně ovlivňuje to, do jaké míry se migranti začleňují do cílové země. „[J]ejich migrační mise [...] velí, že jejich hlavním úkolem je pravidelně zásobit rodinu dostatečně vysokými finančními injekcemi“ (Drbohlav, 2015, 106). Tito lidé tedy nemají ani zvláštní zájem na integraci do společnosti, ve které nehodlají dlouhodobě zůstat, ani na učení se jazyku nad rámec jejich aktuální potřeby. Bezpochyby to umožňuje i jazyková blízkost, která dovoluje poměrně dobré dorozumění i bez komplexní znalosti češtiny. Zároveň nemají ani tendence k utváření užších komunit či geografických enkláv, jako například Rusové (Vasylenko, 2006, 68nn), a dochází tak k individualizaci migrace.

Změny v přístupu k integraci do majoritní společnosti přicházejí s délkou pobytu. Nezřídka se totiž původní plán krátkodobého pobytu mění a naopak se (zpravidla) manželky s dětmi stěhují v rámci slučování rodiny z Ukrajiny do ČR. Typická je „dichotomi[e] sepětí se dvěma zeměmi – původu a příchodu. Síla vztahu není neměnná a vyvíjí se v čase v závislosti na rodinném stavu, uchycení se na trhu práce, vzdělání apod.“ (Drbohlav, 2015, 134). S delšími vyhlídkami na pobyt tak většinou přichází i učení se češtině. Jak prokázal výzkum Drbohlava a Seidlové (2016, 118), sami Ukrajinci pociťují nutnost osvojení si jazyka cílové země jako velmi podstatnou, protože stupeň komunikačních kompetencí velmi výrazně ovlivňuje i přístup a chování majority k jednotlivým migrantům. Musíme mít ale stále na paměti, že ekonomické pozadí ukrajinské migrace zůstává a příliš času na jazykové kurzy obvykle nezbývá.

Další početnou skupinou v České republice jsou Vietnamci. V jejich případě se jedná o velmi uzavřenou komunitu, což je dáno především velkou kulturní a jazykovou odlišností a vysokým pracovním nasazením (Cichá, 2010, 73). Přestože je tato komunita dosti izolovaná a vytváří si v některých případech až vlastní mikrosvět, a je tedy v mnoha ohledech soběstačná, uvnitř je i značně diferencovaná.

Základním dělicím prvkem je podobně jako v případě Ukrajinců období příchodu do ČR (Freidingerová, 2014, 90nn). První skupina přicházela do země v období socialismu, je poměrně koherentní, udržuje si silné vazby na krajany, ale zároveň se i poměrně zdařile integrovala do české společnosti jak jazykově, tak kulturně (přestože si stále drží vlastní tradice). Další vlny přicházející od 90. let do současnosti už tento model nedodržují. Zpravidla se jedná o smluvní dělníky s nízkou nebo žádnou kvalifikací, kteří využívají již usazené komunity Vietnamců. V jejím rámci jsou obvykle plně soběstační a pro kontakt s majoritou využívají služeb překladatelů a tlumočnicků. O jazykové integraci v jejich případě ve velkém procentu nemůže být řeč, protože se plně spoléhají na krajany, popř. děti. Právě až vlastní potomci jsou impulzem k integračním snahám, byť se obvykle omezují hlavně na prostředí

školy, v němž i tak můžou komunikovat jen skrze děti. Tento model se projevil u poslední skupiny vietnamských migrantů a dá se předpokládat, že podobně tomu bude i u dalších. Druhá generace Vietnamců v ČR už bezproblémově ovládá češtinu (na rozdíl od vietnamštiny, v níž má obvykle omezenější kompetence) a plně se integruje do cílové společnosti (tamtéž).

Jiří Kocourek (2006, 112nn) vidí hlavní bariéry integrace vietnamské menšiny v neznalosti češtiny, české kultury a právního prostředí, uzavřenosti komunity, silných vazbách na vlastní komunitu, interkulturních bariérách, působení zprostředkovatelského servisu a pocitu provizoria²², ale také v postojích některých členů majority k cizincům. Na druhé straně předkládá i faktory, které integraci těchto imigrantů podporují. Vedle již zmíněného potenciálu školní docházky jejich dětí a silné motivace k jejich vzdělávání je to také prodlužování strategie pobytu, otevírání podnikatelského prostředí²³, spolupráce českých a vietnamských firem a organizací, tradiční vietnamské pozitivní chování a ohled na společenský řád, činnost neziskových organizací a multikulturní výchova, která je součástí kurikula na českých základních a středních školách.

Poslední skupinou, kterou se zde budeme zabývat, jsou občané Ruska. I zde se opakuje model, který jsme mohli sledovat u Ukrajinců a Vietnamců. Také ruská imigrace se liší zejména podle toho, ve které době přicestovala do České republiky (Sládek, 2010, 26nn). Přesto je velmi specifická. Ruská komunita je výrazná tím, že vytváří v cílové zemi jakési „malé Rusko“, aby nemusela opouštět svůj způsob života. Pešková (2006, 55–56) nazývá tento jev dobrovolnou separací. Integrace těchto lidí tedy bývá komplikovaná. Tento trend samozřejmě nemůžeme vztáhnout na všechny členy menšiny.

Otázkou je, zda lze ruskou menšinu nazývat komunitou. V současné době totiž neprojevuje příliš silné sociální kontakty napříč skupinou a pravidelné kontakty její příslušníci udržují pouze s příbuznými, blízkými přáteli či obchodními partnery. I přesto, že na území fungují různé organizace a spolky (spíše rozdrobené), pro ruské imigranty je příznačné, že se do jejich aktivit příliš nezapojují (tamtéž, 52nn). Období příchodu do ČR však není jediným faktorem, podle kterého se ruská imigrace rozděluje. Silně se projevuje i sociální diferenciací (Sládek, 2010, 44nn).

²² Vietnamští migranti první generace většinou plánují návrat do své vlasti (obvykle v důchodovém věku), a proto nepovažují za nutné učit se češtinu a přizpůsobovat se zdejšímu zvyklostem, protože zde nechtějí zůstat trvale. pro druhou generaci už většinou nepřipadá návrat do Vietnamu v úvahu.

²³ Tradiční obraz Vietnamce prodávajícího textil na tržnici již dnes není aktuální. Mimo malé obchody se postupně prosadili i v jiných profesních oblastech. „Vietnamci [...] nejsou pouze stánkaři, ale také vlastníci obchodů a obchodních center, zakládají obchodní společnosti i softwarové firmy, investují do výroby a zaměstnávají české pracovníky“ (Nekvapil, Sloboda a Wagner, 2009, 41). S dalšími generacemi se dá počítat i s obsazováním nejrůznějších pozic s obdobným rozvrstvením, jaké vykazuje majoritní populace.

Výjimečné je ve srovnání s předchozími i fakt, že do ČR přijíždějí majetní lidé a ekonomický profit tedy u některých není hlavním důvodem migrace. Tito migranti nemají tlak na jazykovou integraci, neboť jsou finančně soběstační, a mají prostředky na vytváření vlastní ruské „bubliny“. Extrémním příkladem takového chování jsou Karlovy Vary nebo okolí ruské ambasády v Praze. V jiné situaci jsou však ne tak majetní Rusové, u nichž je tendence k učení se jazyku přece jen vyšší. Ti ale často narážejí na negativní postoje majority. Pro většinu Rusů v ČR je však zvykem, že přestože na vlastní jazykovou integraci se příliš neohlížejí, u svých dětí považují ovládnutí češtiny za důležitou podmínku jejich rozvoje (Pešková, 2006, 50nn).

Společným jmenovatelem všech uvedených skupin je, že ať už se jazykově (i jinak) integrují, nebo ne, druhá generace se do struktur majoritní společnosti zapojuje automaticky. Jako důležitý faktor se prokazuje jeden z bodů české integrační politiky, a to povinná školní docházka všech dětí, včetně dětí cizinců (s povoleným i nepovoleným pobytem jejich rodičů). Děti tak v přirozeném školním prostředí navazují sociální kontakty s českými dětmi, zdokonalují se v jazyce, v němž skládají i závěrečné zkoušky na různých typech škol.

Podle výzkumu *Proces integrace rodin cizinců do majoritní společnosti České republiky s ohledem na jejich sociokulturní specifika a role žen v procesu integrace* (Schebelle a Kubát, 2017) je však zájem o integraci poměrně vysoký. Cizinci²⁴ si uvědomují potřebu komunikačních kompetencí. Tento jev obvykle stoupá s délkou pobytu v cílové zemi, jak jsme již naznačili výše. Podle jiného výzkumu, který zahrnuje i sebehodnocení cizinců a jejich úroveň češtiny, dosahují nejlepšího hodnocení Rusové, následováni Ukrajinci a nakonec i Vietnamci. Zejména poslední zmínění nepovažují psanou podobu jazyka za potřebnou pro své fungování. Zároveň tato práce vyzdvihuje význam komunikačních a jazykových kompetencí pro proces integrace, neboť ony rozvíjí sociální a pracovní potenciál jedince a potažmo umožňují styk s majoritou. Neméně důležitý je i fakt, že neznalost češtiny vede k projevům diskriminace (Schebelle, Horáková, Bareš a Kubát, 2013, 33nn).

Došli jsme k názoru, že jazyková integrace je nezbytnou součástí integrace migranta do majoritní společnosti. Zapojení testu na úrovni A1 jako nutné podmínky k udělení povolení k trvalému pobytu se nezdá funkční. V situaci, kdy je úroveň nastavená tak, že ve výsledku integraci nijak výrazně nepodporuje, by stála za úvahu možnost zavedení jazykových či integračních kurzů, i když si uvědomujeme jejich finanční náročnost. Adaptační strategie tří

²⁴ Ve výzkumu figurují stejně jako v našem výběru tři nejpočetnější menšiny cizinců ze třetích zemí: Ukrajinci, Vietnamci a Rusové.

nejpočetnějších menšin však ukázaly, že k faktické integraci ve větší míře dochází až u druhé generace migrantů a i skrze ni se posiluje integrace generace první.

3.1.1.4 Dopad testu

Vedle jazykového hlediska musíme při diskuzi o smyslu testu zmínit ještě dopad testu. Jak dokazují některé výzkumy (např. Green, 2007; Cheng, 2005; Wall, 2005), samotné testování má velký vliv na všechny účastníky testovacího i přípravného procesu. Musíme si uvědomit, že sebekvalitnější zkouška neprobíhá v přirozených podmínkách a ve výsledcích se odráží mnoho různých faktorů. Tento jev se projevuje zejména u high-stakes testů. Pod tímto pojmem rozumíme test, jenž má velmi závažné důsledky pro zkoušeného (Richards a Schmidt, 2010, 262). Není pochyb, že právě migrantské zkoušky jsou high-stakes testem²⁵, neboť jsou jednou z podmínek udělení buď povolení k trvalému pobytu, nebo občanství. Přestože k přihlášení není povinné absolvování jakéhokoli kurzu, je jasné, že část účastníků nějaký kurz navštěvuje. Z pohledu zkoušeného jde o zásadní událost, a proto se samozřejmě neprojevuje přirozeně, ale také učitelé mohou pociťovat tlak na úspěšnost vlastních studentů a v extrému hrozí riziko, že se z kurzu stane pouhá příprava na test bez zprostředkování dalších důležitých kontextů.

Pokud se zaměříme na vyučovací proces, v anglickojazyčné literatuře se obvykle uvádí termín washback (případně backwash), který Richards a Schmidt (2010, 634) definují takto: „the positive or negative impact of a test on classroom teaching or learning“. Za základní práci v oblasti výzkumů washback je považována stať *Does Washback Exist?* (Alderson a Wall, 1993). V ní autoři vyslovili následující hypotézy o washback: z pohledu učitele test ovlivňuje vyučování, dále to, co a jak učitel vyučuje, tempo a postup výuky, její hloubku, přístup k metodám vyučování. Stejně tak zde zazní i obdobné hypotézy z pohledu žáka/zkoušeného: test ovlivňuje proces učení se žáka, dále to, co a jak se žák učí, tempo a postup učení, jeho hloubku, metody učení se. Tyto hypotézy příkládají autoři k dalším výzkumům a zdůrazňují jejich význam. Je důležité pečlivě probádat tuto oblast, abychom předešli negativním dopadům a využili těch pozitivních. Mezi ně je řazena zejména motivační funkce (tamtéž). Studenti se kvůli testu důkladněji připravují, během vyučování se lépe koncentrují, jsou ochotni se některé jazykové jednotky či pravidla učit z paměti apod.

Takový dopad samozřejmě nemá jakákoli zkouška. Ta musí mít v první řadě nějaký význam pro uživatele, čemuž vyhovují právě high-stakes testy. Hughes (1993, cit. podle Green,

²⁵ K této tematice v českém prostředí nalezneme sekundární literaturu týkající se spíše tzv. státních maturit a jejich vlivu na žáky, učitele a vyučovací proces (např. Čechová, 2014; Hrubý, 2015).

2013, 40) však zapojuje i další podmínky, které musí být splněny, aby se washback projevil: především musí být cílem účastníka zkoušky uspět, zkoušený také musí věřit, že ví, jak být úspěšný, a že má dostatek kvalitních materiálů, které ho připraví.

Shih (2009, 189) shrnuje faktory washback do tří kategorií: A) kontextuální faktory, kam řadí např. management školy, velikost kurzu, jeho cíle a metody; B) testové faktory, mezi nimiž jsou např. nároky testu, míra rozporu se současnou pedagogickou praxí; C) faktor učitele, jeho zkušenosti, schopnosti, vzdělávání, další povinnosti atp. V této teorii vidíme vliv nejen na konkrétní vyučovací jednotku, ale i širěji chápané faktory vzdělávací instituce a všech účastníků testování či přípravy na něj.

Nejzásadnější výsledky dosavadních výzkumů shrnuje Shih (cit. podle Štěpáník, 2018, 437) takto:

- „zkoušky jsou vždy příčinou změn obsahu výuky;
- zkoušky mají poměrně malý vliv na metody a formy práce ve výuce;
- zkoušky ovlivňují způsoby hodnocení ve výuce;
- zkoušky mohou být příčinou neetického jednání ze strany učitelů, a to jak ve fázi přípravy na zkoušku, tak i po zkoušce při její administraci (např. prozrazení otázek a zadání, manipulace s testy apod.);
- významné zkoušky mohou vést učitele k vyučování pouze pro zkoušku (teaching to the test);
- lekce připravující na zkoušku jsou primárně koncentrované na učitele [...];
- zkoušky mohou činit vyučovací hodiny strukturovanější, ale méně zajímavé a dynamické;
- významné zkoušky jsou pro učitele zdrojem strachu a úzkosti;
- zkoušky neovlivňují všechny učitele stejně“.

Pokud vezmeme v úvahu všechny výše uvedené argumenty, je zřejmé, že už samotný vývoj testu by se měl těmito otázkami zabývat. Jedním z pozitivních vlivů totiž může být i to, že se výběrem testovacích technik ovlivní i metody přípravy tak, aby se osvojovaly opravdu kýžené dovednosti. V opačném případě bychom totiž pouze podporovali paměťové učení, které samo o sobě není funkční.

V kontextu řízení o udělení trvalého pobytu by zkouška z jazyka měla být zařazena zejména tehdy, kdy skutečně podporuje vytyčený cíl, tedy integraci imigranta. V praxi se bohužel často ukazuje, že řada uchazečů (zejména z velmi odlišného jazykového prostředí) v některých částech testu pouze aplikuje drilově osvojené prostředky bez hlubšího porozumění. Takové znalosti ovšem nemají dlouhodobý význam, protože pokud žák považuje zkoušku

za důležitou pouze s ohledem na získání pobytového statutu, sleduje velmi krátkodobé cíle. Zde se ukázkově projevuje často zmiňovaný negativní dopad testování na výuku: „The imperative to succeed on a test encourages teachers and learners to adopt short-term strategies, prioritising memorisation of large amounts of content over building a deeper understanding of underlying principles. The most deleterious effects come from high stakes tests that control access to opportunities and so are seen as very important to test takers’ life chances“ (Crooks, cit. podle Green, 2013, 42).

3.2 Podmínky pro trvalý pobyt ve vybraných zemích

Každý stát má svou vlastní migrační politiku, kterou určuje podmínky k udělení trvalého pobytu na vlastním území. Škála možností je velmi široká od požadavku vysokých jazykových znalostí a znalostí reálií po nulové jazykové nároky. Pokud země vyžadují doklad o znalosti svého jazyka, liší se úroveň (tabulka 5).

Tabulka 5: Úrovně SERR a zkoušky pro trvalý pobyt

Zkouška A1	Zkouška A2	Zkouška B1	Zkouška B2
Česká republika	Francie Itálie Kanada Lichtenštejnsko Litva Lotyšsko Portugalsko Řecko Švýcarsko	Dánsko Estonsko Kanada Německo Nizozemí Rakousko Velká Británie	Austrálie Jižní Korea

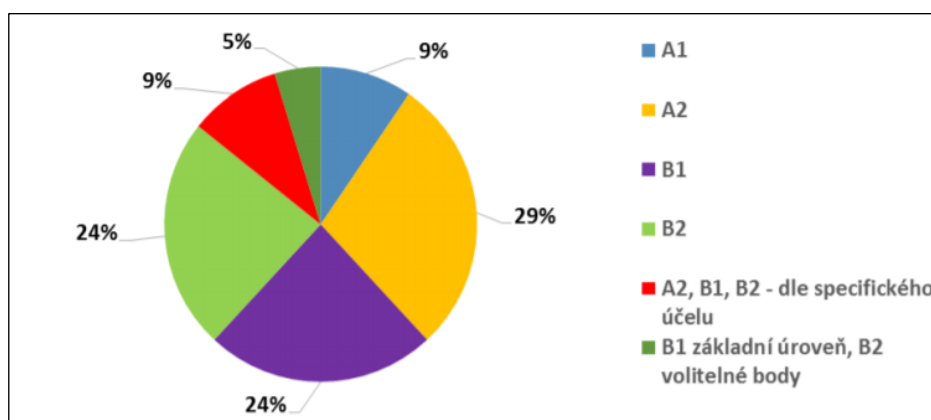
Zdroj: Cvejnová (2016, 30) a vlastní zpracování²⁶

Autorka (Cvejnová, 2016) provedla analýzu 49 zemí, z nichž 21 zemí pro udělení povolení k trvalému pobytu nevyžaduje žádnou jazykovou znalost. Mezi ně patří například Belgie, Švédsko, Finsko, Irsko, Polsko, Rusko, Slovensko nebo i Spojené státy americké (tamtéž, 29). Některé země (bez ohledu na to, zda vyžadují složení zkoušky) ukládají

²⁶ Některé informace již nebyly aktuální, a proto jsme tabulku lehce pozměnili. Francie nově od roku 2018 vyžaduje úroveň A2 (*Carte de résident : comment justifier de votre connaissance du français?*). Austrálie vyžaduje úroveň B2, ale za doklad znalosti jazyka v některých případech přijímá i o něco nižší úroveň. Švýcarsko vyžaduje převážně A2, ale jednotlivé kantony mají v tomto ohledu větší svobodu, takže některé (např. Curych) vyžadují vyšší (Cvejnová, 2016).

migrantům povinnost navštěvovat různé integrační kurzy zaměřené na jazyk, ale někdy i na realie.

Graf 1: Zkoušky pro trvalý pobyt podle SERR

Zdroj: Cvejnová (2016, 32)

Jak můžeme vidět v grafu Graf 1, většina zemí zapojených do výzkumu vyžaduje pro přiznání trvalého pobytu prokázání jazykových kompetencí na úrovni A2 nebo B1.

3.2.1 Spolková republika Německo

Německo je jednou z hlavních cílových zemí migrantů. V roce 2017 přišlo do Německa 544 757 občanů třetích zemí²⁷, kteří získali různá povolení k pobytu (*Das Bundesamt in Zahlen 2017*). Německá politická reprezentace se proto otázkou integrace musela zabývat velmi intenzivně. Součástí momentální migrační politiky Německa je integrační kurz, který by měl výrazně pomoci cizincům v zapojení do majoritní společnosti hostitelské země.

Základní integrační kurz se skládá z jazykového vyučování a tzv. orientačního kurzu. Kurz německého jazyka se vyučuje v rozsahu 600 vyučovacích hodin a student by se měl naučit komunikovat o běžných každodenních tématech jako například „práce a profese, vzdělání, péče o děti a výchova, nakupování, volný čas a sociální kontakt, zdraví a hygiena, média a jejich užívání a bydlení“ (*Integrationskurse*; překlad BF). Orientační kurz by měl být vyučován v rozsahu 100 vyučovacích hodin (tamtéž). Jeho cílem je seznámení imigrantů se základními pravidly a zvyklostmi života v Německu, aby se co nejvíce usnadnila mezikulturní komunikace a integrace. Takovými tématy jsou například „německý právní systém, historie a kultura, práva a povinnosti v Německu, formy společného soužití ve společnosti, důležité hodnoty jako svoboda vyznání, tolerance a rovná práva mužů a žen“ (tamtéž; překlad BF). Na závěr celého integračního kurzu by měl účastník ovládat němčinu na úrovni B1 a mít základní znalosti

²⁷ Stejně jako v případě ČR se jedná o cizince s výjimkou občanů EU, EHP a Švýcarska.

o podmínkách života v Německu. Tyto znalosti a dovednosti se ověřují závěrečným testem. Pokud student zkoušku složí, získává certifikát o absolvování kurzu, který je uznáván jako oficiální jazyková zkouška a může migrantovi mj. pomoci při hledání práce a zabezpečování jeho dalších potřeb.

Toto však není jediná podoba integračního kurzu. V Německu jsou nabízeny i další varianty: pro negramotné, ženy, rodiče, mladistvé či intenzivní kurzy. Pokud cizinci po absolvování kurzu nesloží zkoušku z jazyka, mohou také navštěvovat nástavbový kurz. Jedná se tedy o dobře propracovaný systém různých kurzů ve velké míře individualizovaný pro různé typy účastníků.

Náklady na integrační kurz si účastníci platí sami, ale některé skupiny osob jsou nákladů na výuku zproštěny, zpravidla se jedná o sociálně slabé osoby (tamtéž). Samotná zkouška je však zdarma.

Nárok na účast v kurzu mají pouze občané třetích zemí. Většina osob dokonce musí absolvovat tento kurz povinně. S účastí migrantů ze zemí EU, EHP a Švýcarska se nepočítá, ovšem v některých případech²⁸ je na jejich vlastní žádost možné zapojit do integračního kurzu i tyto osoby.

Význam certifikátu o absolvování integračního kurzu není jen v usnadnění hledání vhodné práce, ale je i povinnou součástí řízení o udělení povolení k trvalému pobytu pro občany třetích zemí (*Niederlassungserlaubnis*). V Německu je tedy podmínkou k udělení povolení k trvalému pobytu občanům třetích zemí jazyková kompetence na úrovni B1.

Další podmínky pro udělení *Niederlassungserlaubnis* jsou stanoveny v zákoně o pobytu²⁹ (*Aufenthaltsgesetz*). Mezi nimi je legální pobyt na území Německa minimálně 5 let, zajištěné živobytí, bydlení a práce, podíl na důchodovém pojištění, dostatečné znalosti němčiny a podmínek a zvyklostí života v Německu a žádný záznam o protiprávním jednání.

Pro občany EU, EHP a Švýcarska je zavedeno jiné povolení k trvalému pobytu (*Erlaubnis zum Daueraufenthalt – EU*). Jeho podmínky jsou v podstatě stejné jako u *Niederlassungserlaubnis*, jen v zákoně není explicitně jmenována nutnost podílení se na důchodovém pojištění. V tomto směru jsou tedy podmínky udělování povolení k trvalému pobytu různým cizincům poměrně rovnocenné.

²⁸ Občané jiných než třetích zemích se mohou do kurzu zapojit pouze, pokud je volné místo.

²⁹ Aufenthaltsgesetz (Gesetz über den Aufenthalt, die Erwerbstätigkeit und die Integration von Ausländern im Bundesgebiet) z roku 2008 byl naposledy upraven 1. 8. 2018.

3.2.2 Spojené království Velké Británie a Severního Irska

Další evropskou zemí, která je hojně vybírána za cílovou zemi migrantů, je Spojené království Velké Británie a Severního Irska (dále jen Velká Británie). Podmínky udělení povolení k trvalému pobytu jsou dány v *Immigration Rules*. Uchazeč musí splňovat následující: musí legálně pobývat na území Velké Británie minimálně 10 let, prokázat dostatečné kompetence v angličtině a znalosti o životě v zemi, nesmí být v rozporu se zákony a právním řádem Velké Británie a v jeho případě nesmí existovat ani jiné závažné důvody pro neudělení povolení. V tomto bodě je posuzován věk, vazby v hostitelské zemi, osobní historie apod. (tamtéž).

Požadovaná úroveň jazykových kompetencí je B1. Dokument přirozeně předkládá i seznam institucí, jejichž testy jsou akceptovány. Na území Velké Británie to jsou SELT, IELTS a zkoušky Trinity College London. První dva testy je možné absolvovat i v zahraničí. Platnost všech těchto zkoušek je dva roky (tamtéž).

Ve Velké Británii jsou tedy velice podobné podmínky pro udělení povolení k trvalému pobytu jako v Německu. Žadatel musí prokázat jak jazykové kompetence, tak znalost různých aspektů života v hostitelské zemi. Ve Velké Británii je však navíc posunuta hranice období předchozího pobytu na 10 let a není poskytován žádný integrační či jazykový kurz. Žadatel si tak musí uhradit jak přípravu, tak zkoušku sám. Pro podporu přípravy na test reálií „Life in the UK“ je však zřízen portál www.lifeintheuktests.co.uk, na němž jsou dostupné informace o testu, online trénink a příručka *Life in the United Kingdom: a guide for new residents*, která obsahuje testové úlohy.

4 Analýza zkoušky pro trvalý pobyt

V této kapitole provedeme analýzu modelové zkoušky pro trvalý pobyt v České republice (*Zkouška z českého jazyka pro trvalý pobyt v ČR. Modelová verze. Platné od roku 2018*; dále jen *Modelová zkouška*)³⁰. Jejím cílem je identifikovat základní charakteristiky zkoušky. Na základě četby sekundární literatury a výše uvedených informací o cílové skupině pak rozebereme klíčové aspekty všech částí zkoušky. Zajímají nás především užití testovací techniky, zahrnutá témata a jazykové prostředky. Pokusíme se také popsat potenciálně problematická místa jednotlivých úloh. Na tomto základě zhodnotíme úroveň zkoušky.

Využijeme metodu komparace, přičemž jako autoritativní text poslouží *Referenční popis*, který je do jisté míry závazný při tvorbě testu. Mimo odborných testologických a lingvistických hledisek zařadíme i kritérium užitečnosti obsažených témat vzhledem ke komunikačním potřebám cizinců definovaným výše.

Ve druhé části zpracujeme data poskytnutá NÚV zahrnující úspěšnost uchazečů u zkoušky a průměrné dosažené výsledky v jednotlivých kompetencích. Zvláštní pozornost věnujeme třem nejpočetnějším skupinám žadatelů – Ukrajincům, Vietnamcům a Rusům. Srovnáme jednotlivé výsledky jak národností, tak kompetencí, abychom zjistili, zda se test projevuje jako vyvážený, či je některá jeho část pro uchazeče obzvlášť náročná, popř. pro jaké.

K vyhodnocení použijeme statistických metod. Hlavními ukazateli budou v tomto směru vážený průměr a směrodatná odchylka. Aritmetický průměr je jednou ze středních hodnot, která udává součet všech hodnot dělený celkovým počtem hodnot. Jedním z jeho problémů je, že je velmi ovlivňován extrémními hodnotami. Protože byl ale v jednotlivých zkušebních termínech odlišný počet účastníků, což by na výsledek mohlo mít jistý vliv, rozhodli jsme se užít výpočtu váženého průměru, který zohledňuje i tento fakt (Disman, 2002, 190nn). Pro odhalení případných výkyvů použijeme též směrodatné odchylky, jež nám říká, jak daleko jsou právě extrémní hodnoty od dané střední hodnoty, a pomůže tím odhalit případné výkyvy (tamtéž).

³⁰ Reálné zkoušky nejsou dostupné, a proto budeme analyzovat modelovou variantu. Zároveň jde o dokument přístupný i potenciálním uchazečům, připravený pod záštitou oficiální instituce (NÚV), jež zajišťuje i samotnou zkoušku, a z těchto důvodů považujeme naše rozhodnutí za relevantní. Pro přehlednost práce budeme na tuto publikaci odkazovat jako na *Modelovou zkoušku*, přestože si uvědomujeme, že se nejedná o úplný bibliografický odkaz (odkaz viz kap. 8).

4.1 Modelová zkouška

4.1.1 Čtení

Modelová verze čtení s porozuměním se skládá ze čtyř úloh, každá úloha pak z pěti úkolů vždy po jednom bodu. Nejčastěji je využita úloha s výběrem odpovědí (úlohy 1 a 4), jednou přiřazovací úloha (3) a v jednom případě se vyskytuje otevřená úloha se stručnou odpovědí (2). Výběr testovacích technik odpovídá zkoušené úrovni. Zejména úlohy s výběrem odpovědí jsou považovány za jednodušší varianty a neměly by představovat pro zkoušené příliš náročnou výzvu. Na celou tuto část mají účastníci zkoušky 25 minut, což hodnotíme jako dostačující.

Pokud se podíváme blíže na jednotlivé úlohy, zjistíme, že tématem úlohy 1 je oblast bydlení, konkrétně ubytovací inzerát (obrázek 1). Úkoly k němu vypadají následovně:

Obrázek 1: Modelová zkouška. Čtení s porozuměním. Úloha 1

Nabízím pokoje v bytě 4 + 1 s balkonem. Kuchyň, koupelna a WC jsou společné. V bytě je lednice, televize a pračka, ale ne internet. Obchod s potravinami je 2 minuty pěšky. Byt je v centru Liberce, 10 minut tramvají od nákupního centra, 15 minut pěšky od parku a sportovního centra. Cena 2 500 Kč/pokoj měsíčně. Volejte o víkendu 8:00–16:00 na telefonní číslo 608 231 764.

1. Jak je byt velký? A) Má tři pokoje a balkon. B) Má pět pokojů a balkon. C) Má čtyři pokoje a kuchyň. D) Má pět pokojů a kuchyň.	4. Jak daleko od bytu jsou Potraviny? A) Patnáct minut tramvají. B) Dvě minuty tramvají. C) Patnáct minut pěšky. D) Dvě minuty pěšky.
2. Co v bytě <u>není</u>? A) Pračka. B) Lednice. C) Internet. D) Televize.	5. Kolik stojí jeden pokoj každý měsíc? A) Dva tisíce pět set. B) Dvacet pět tisíc. C) Dva tisíce. D) Dvě stě padesát.
3. Kde je byt? A) Vedle parku. B) na kraji města. C) v centru města. D) Vedle nákupního centra.	

Zdroj: Modelová zkouška, 3³¹

³¹ Jedná se o vlastní grafické zpracování úkolu pouze pro potřeby diplomové práce v zájmu její přehlednosti.

Hned na první pohled je patrné, že ve třech z pěti úloh je testována znalost čísel (úkoly 1, 4 a 5). Toto abnormální zaměření na jednu oblast nepovažujeme za nutné, avšak zároveň s dovedností číst čísla musí zkoušený prokázat i porozumění psanému textu. Tak tomu ovšem není v případě úkolu 5. Vzhledem k tomu, že text inzerátu neobsahuje žádnou jinou variantu kombinující v číselném zápisu číslice 2 a 5, nejedná se dle našeho názoru o čtení s porozuměním. Účastník zkoušky i bez porozumění otázce či textu inzerátu může dovést správnou variantu pouze na základě znalosti slovní zásoby čísel. Poněkud záludný je i úkol 1, v němž se kromě porozumění a znalosti čísel testuje i sociokulturní znalost zápisu dispozic bytu. Bezpochyby se jedná o důležitou znalost, avšak její zahrnutí do porozumění čtenému textu může být sporné, neboť přesahuje text samotný. Pravdou však zůstává, že tato informace se objevuje v *Referenčním popisu*, takže je očekávána i u uchazečů. Přesto zůstává otázkou, zda je nutné takovou otázku zařadit a zda se skutečně jedná o čtení s porozuměním.

Tematicky hodnotíme text i úkoly jako relevantní, protože oblast bydlení je pro migranty velmi užitečná a potřebná. Při srovnání s *Referenčním popisem* také zjistíme, že pro tuto oblast je konkretizován deskriptor „Rozumí v principu inzerátům, které se týkají nabídky bydlení, práce, prodeje / koupě věci, a umí pochopit základní informace, které jsou v něm obsaženy“ (tamtéž, 31). Stejně tak je jednoduchý inzerát obsažen i v sekci textových žánrů (tamtéž, 67) a užívané výrazy se shodují také se seznamem specifických pojmů (tamtéž, 121–123) stejně jako sociokulturních kompetencí (tamtéž, 202–203), jež by měl student na úrovni A1 ovládat.

V úloze 2 se nachází hned několik výchozích textů, přičemž ke každému je položena jedna otevřená otázka vyžadující stručnou odpověď (obrázek 2).

Obrázek 2: Modelová zkouška. Čtení s porozuměním. Úloha 2

<table border="1" style="width: 100%; border-collapse: collapse;"> <tr> <td style="width: 50%; padding: 2px;">Zákaznická jízdenka zpáteční</td> <td style="width: 50%; padding: 2px;">Osob: 1, km: 36</td> </tr> <tr> <td colspan="2" style="padding: 2px;">Z: Praha, Smíchovské nádraží Do: Beroun, nádraží</td> </tr> <tr> <td colspan="2" style="padding: 2px;">Platnost: od 3. 9. 2013 do 4. 9. 2013 Kč: 119</td> </tr> </table>	Zákaznická jízdenka zpáteční	Osob: 1, km: 36	Z: Praha, Smíchovské nádraží Do: Beroun, nádraží		Platnost: od 3. 9. 2013 do 4. 9. 2013 Kč: 119		<table border="1" style="width: 100%; border-collapse: collapse;"> <tr> <th colspan="2" style="text-align: center; padding: 2px;">Restaurace Na Vyhliďce</th> </tr> <tr> <th colspan="2" style="text-align: center; padding: 2px;">Denní nabídka:</th> </tr> <tr> <td style="padding: 2px;">Zeleninová polévka.....</td> <td style="text-align: right; padding: 2px;">25 Kč</td> </tr> <tr> <td style="padding: 2px;">Bramborová polévka.....</td> <td style="text-align: right; padding: 2px;">30 Kč</td> </tr> <tr> <td style="padding: 2px;">Smažený sýr + brambory.....</td> <td style="text-align: right; padding: 2px;">85 Kč</td> </tr> <tr> <td style="padding: 2px;">Kuře s rýží.....</td> <td style="text-align: right; padding: 2px;">90 Kč</td> </tr> <tr> <td style="padding: 2px;">Palačinky 2 kusy.....</td> <td style="text-align: right; padding: 2px;">60 Kč</td> </tr> <tr> <td style="padding: 2px;">Čokoládový dort.....</td> <td style="text-align: right; padding: 2px;">35 Kč</td> </tr> </table>	Restaurace Na Vyhliďce		Denní nabídka:		Zeleninová polévka.....	25 Kč	Bramborová polévka.....	30 Kč	Smažený sýr + brambory.....	85 Kč	Kuře s rýží.....	90 Kč	Palačinky 2 kusy.....	60 Kč	Čokoládový dort.....	35 Kč
Zákaznická jízdenka zpáteční	Osob: 1, km: 36																						
Z: Praha, Smíchovské nádraží Do: Beroun, nádraží																							
Platnost: od 3. 9. 2013 do 4. 9. 2013 Kč: 119																							
Restaurace Na Vyhliďce																							
Denní nabídka:																							
Zeleninová polévka.....	25 Kč																						
Bramborová polévka.....	30 Kč																						
Smažený sýr + brambory.....	85 Kč																						
Kuře s rýží.....	90 Kč																						
Palačinky 2 kusy.....	60 Kč																						
Čokoládový dort.....	35 Kč																						
<p>6. Kolik stojí jízdenka?</p>	<p>9. Jaké maso mají v restauraci?</p>																						
<table border="1" style="width: 100%; border-collapse: collapse;"> <tr> <th colspan="2" style="text-align: center; padding: 2px;">Městský úřad Jičín – recepce</th> </tr> <tr> <td colspan="2" style="padding: 2px;">Pondělí: 8:00–12:00, 13:30–18:00 Úterý–pátek: 8:00–11:30 Sobota–neděle: zavřeno Od 20. 7. do 27. 7. zavřeno – dovolená</td> </tr> </table>	Městský úřad Jičín – recepce		Pondělí: 8:00–12:00, 13:30–18:00 Úterý–pátek: 8:00–11:30 Sobota–neděle: zavřeno Od 20. 7. do 27. 7. zavřeno – dovolená		<table border="1" style="width: 100%; border-collapse: collapse;"> <tr> <th colspan="2" style="text-align: center; padding: 2px;">Koncert pro školku</th> </tr> <tr> <td colspan="2" style="padding: 2px;">Místo: školka Pastelka, jídelna 11. 10. 2013 od 18 do 20 hodin. Vstupné: předprodej 250 Kč, na místě 300 Kč.</td> </tr> </table>	Koncert pro školku		Místo: školka Pastelka, jídelna 11. 10. 2013 od 18 do 20 hodin. Vstupné: předprodej 250 Kč, na místě 300 Kč.															
Městský úřad Jičín – recepce																							
Pondělí: 8:00–12:00, 13:30–18:00 Úterý–pátek: 8:00–11:30 Sobota–neděle: zavřeno Od 20. 7. do 27. 7. zavřeno – dovolená																							
Koncert pro školku																							
Místo: školka Pastelka, jídelna 11. 10. 2013 od 18 do 20 hodin. Vstupné: předprodej 250 Kč, na místě 300 Kč.																							
<p>7. Který den je otevřeno odpoledne?</p>	<p>10. V kolik hodin koncert končí?</p>																						
<table border="1" style="width: 100%; border-collapse: collapse;"> <tr> <th colspan="2" style="text-align: center; padding: 2px;">PRIMA – zeleninová polévka</th> </tr> <tr> <td colspan="2" style="padding: 2px;"> <ol style="list-style-type: none"> 1. Nasypte polévku do hrnku. 2. Přidejte 100 ml vody. 3. Čekejte 2 minuty. 4. Dobrou chuť! </td> </tr> </table>	PRIMA – zeleninová polévka		<ol style="list-style-type: none"> 1. Nasypte polévku do hrnku. 2. Přidejte 100 ml vody. 3. Čekejte 2 minuty. 4. Dobrou chuť! 																				
PRIMA – zeleninová polévka																							
<ol style="list-style-type: none"> 1. Nasypte polévku do hrnku. 2. Přidejte 100 ml vody. 3. Čekejte 2 minuty. 4. Dobrou chuť! 																							
<p>8. Kolik vody dáte do polévky?</p>																							

Zdroj: Modelová zkouška, 4³²

V testu opět vidíme úlohu zaměřenou na čísla, ovšem v tomto případě se jedná skutečně o čtení s porozuměním. Při pohledu na otázky ovšem vidíme zájmeno „kolik“ hned třikrát. Přestože se pokaždé jeho užití variuje (množství, čas, cena), domníváme se, že by vhodnější bylo použít otázky na jiné informace obsažené ve výchozích textech (např. místo), nebo alespoň obměnit otázku s použitím jiných zájmen, např. kdy, odkdy, dokdy.

Problematicky se nám jeví úkol 7 z toho důvodu, že jako správná odpověď je v brožuře uvedena pouze varianta „v pondělí“. Po uchazeči kromě čtení vyžadujeme kromě čtení s porozuměním i znalost gramatiky³³.

³² Jedná se o vlastní grafické zpracování úkolu pouze pro potřeby diplomové práce v zájmu její přehlednosti.

³³ V testu není samostatná část vyčleněná pro gramatiku, což je pochopitelné. Student na úrovni A1 „[o]vládá jen v omezené míře několik základních gramatických struktur a typů vět, které jsou součástí osvojeného repertoáru“ (Referenční popis, 20). Na tomto stupni pokročilosti tedy gramatika není cílem učení, a proto není ani explicitně testována. Přirozeně se ale její znalost, resp. neznalost projevuje v jiných částech zkoušky.

Po obsahové stránce jsou výchozí texty i otázky k nim poměrně adekvátní jak úrovni, tak využitelnosti. Tematicky se setkáváme s více situacemi – dopravou, stravováním, stykem s úřady a zábavou. Všechny tyto situace jsou zpracovány v sociokulturních kompetencích i specifických pojmech *Referenčního popisu*. Co se týče konkrétních deskriptorů, k této úloze se jich váže hned několik:

- „Umí zjistit z informační tabulky otevírací dobu nebo úřední hodiny“ (*Referenční popis*, 24).
- „Dokáže v programu kin / divadel / jiných kulturních nebo sportovních podniků nebo na plakátech zjistit konkrétní kulturní/sportovní událost, rozumí, kde a kdy se akce koná“ (tamtéž, 25).
- „Umí vyhledat potřebné informace v jídelním lístku“ (tamtéž, 29).

V tomto ohledu jsou však diskutabilní úkoly 6 a 8. Deskriptor vážící se k úkolu 8 sice v *Referenčním popisu* je a zní následovně: „Rozumí informacím obsaženým na obalu výrobku nebo uvnitř balení výrobku“³⁴, problémem ale je, že se vztahuje až k úrovni A2. V případě úkolu 6 se domníváme, že nezařazení takového deskriptoru je spíše důsledkem nevhodně zvolené situace. Není obvyklé (i když ne zcela vyloučené) zjišťování ceny (či dalších informací) z již zakoupené jízdenky. Samotná dovednost rozpoznání údaje o ceně je však zahrnuta v jiných deskriptorech týkajících se nakupování či zábavy. Z toho důvodu nepovažujeme tento úkol za překračující testovanou úroveň.

Úloha 3 využívá přiřazování obrázků k situacím. Velmi vhodně nabízí jeden obrázek navíc, aby uchazeč musel řešit skutečně všechny úkoly (obrázek 3).

Nabízí se otázka, zda tato úloha skutečně testuje čtení s porozuměním. Fakticky se zdá, že hlavním cílem je zjistit, zda účastník pochopí kontext či situaci, k níž se text vztahuje, což je cílem tohoto typu úloh. Zkoušenému tak stačí, aby rozuměl jedinému klíčovému slovu, a bude schopný úlohu správně vyřešit. Pokud přihlídneme k deskriptorům jazykové úrovně A1, shledáme, že očekávanou dovedností uživatele jazyka je, že „[r]ozumí jednotlivým slovům a velmi jednoduchým větám v jednoduchých a přehledných textech o každodenních tématech“ (*Referenční popis*, 23). Užití obrázky jsou velmi univerzální, což dokazuje i fakt, že v *Příručce* jsou u dvou modelových testů užity úplně stejné.

Jazykové prostředky v textech navíc dle *Referenčního popisu* odpovídají úrovni A1, takže by uživatel s odpovídajícími dovednostmi měl být schopen základně porozumět. Problematické se jeví užití imperativu v úkolech 11 a 15, jehož znalost (kromě pasivní znalosti

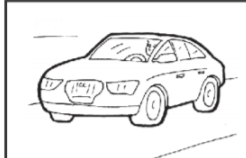

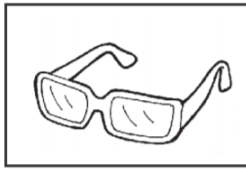
³⁴ Pro zpřesnění zde uvádíme i modelovou situaci, aby bylo jasné, že se jedná o tento případ: „Rozumí nejzákladnějším informacím obsaženým v návodu k použití u zakoupeného výrobku“ (*Referenční popis*, 29).

některých frekventovaných forem) je předpokládána až na úrovni A2. Na druhou stranu forma „kup“ je výslovně uvedena v konkretizovaných deskriptorech pro úroveň A1.

Tematicky také úloha 3 zahrnuje oblasti adekvátní úrovni A1 – nakupování, služby a zdravotní péče. Mezi deskriptory pak odpovídá: „Rozumí jednoduchému psanému vzkazu (např. Zavři okno a kup chleba)“ (*Referenční popis*, 23). Ten koresponduje s úkolem 11. U dalších je však jednoznačné zařazení na úroveň A1 obtížné. Dle deskriptoru – „Rozumí základním informacím ve formálních dopisech/e-mailech/SMS“ (tamtéž, 33) – jsou ostatní texty na vyšší úrovni. Polemizovat by se zřejmě dalo v případě věty 13. Mezi textovými žánry na úrovni A1 je totiž i výpis z účtu (tamtéž, 68). Dá se předpokládat, že pokud cizinec rozumí výpisu z účtu, bude chápat i tuto informaci.

Po zvážení všech okolností je z našeho pohledu tato úloha rozporuplná, neboť na jedné straně obsahuje jazykové a textové prostředky převyšující požadovanou úroveň, ale na druhé straně očekává pouze vyhodnocení situace. Autoři si však v těchto typech úloh musí dávat pozor na vhodnou volbu obrázků, aby nebyly příliš neurčité či kulturně specifické.

Obrázek 3: Modelová zkouška. Čtení s porozuměním. Úloha 3

11. Lenko, kup prosím čtyři jablka.	A 	D
12. Pane Nováku, pro brýle si můžete přijít ve středu od 9:00 do 18:00.	B 	E
13. Na Vašem účtu číslo 200 147 213 25 je 12 258 Kč.	C 	F
14. Váš balík číslo 25877 budeme doručovat zítra na adresu Dlouhá 15, Brno. Česká pošta		
15. Paní Nováková, prosím přijďte na zubní prohlídku ve čtvrtek v 10:00.		

Zdroj: Modelová zkouška, 5³⁵

Nejkomplikovanější je úloha 4. V zásadě jde úlohu s výběrem odpovědí, která je obvykle považována za nejjednodušší typ (obrázek 4). Obtížnější ji v tomto případě činí poměrně vysoké nároky na kandidáta. Principem úlohy je doplňování vhodného slova do výchozího textu. Uchazeč tedy musí nejen velmi dobře rozumět, ale také znát přesné kolokace a v ideálním případě zapojit i znalost gramatiky. Možnost úspěchu ještě znesnadňuje užití

³⁵ Jedná se o vlastní grafické zpracování úkolu pouze pro potřeby diplomové práce v zájmu její přehlednosti.

relativně komplikovaných slov. Chápeme, že uživatel na úrovni A1 se přirozeně setkává s texty, které převyšují jeho úroveň a mohou se ojediněle objevit i ve zkoušce. Nepokládáme ovšem za vhodné taková slova zařazovat ve větší míře do alternativ. Dle *Referenčního popisu* nevyhovují úrovni A1 např. slova *garsonka* a *malíř*. Slovo *nájem* je přinejmenším sporné, ale plurálový tvar *nájmy* už je příliš složitý. Domníváme se, že právě tato úloha bude uchazečům dělat největší problémy, a při přípravě se jí tudíž musí věnovat více pozornosti.

Vybraná témata opět kopírují *Referenční popis* a vlastně i opakují již využitá témata – styk s úřady a policií, stravování, bydlení a práce. Odpovídajícími deskriptory jsou:

- „Umí zjistit z informační tabulky otevírací dobu nebo úřední hodiny“ (tamtéž, 24).
- „Rozumí letákům nabízejícím různé služby“ (tamtéž, 26).
- „Umí vyhledat potřebné informace v jídelním lístku“ (tamtéž, 29).
- „Rozumí v principu inzerátům, které se týkají nabídky bydlení, práce, prodeje/koupe věci, a umí pochopit základní informace, které jsou v něm obsaženy“ (tamtéž, 31).

Obrázek 4: Modelová zkouška. Čtení s porozuměním. Úloha 4

16.	<p>Cizinecká policie</p> <p>Úřední</p> <p>Pondělí: 8:00–12:00</p> <p>Středa: 12:00–16:00</p>	<p>A) čas</p> <p>B) hodiny</p> <p>C) jazyky</p> <p>D) návštěva</p>
17.	<p>Pronajmu 4+1</p> <p>s balkonem. Blízko centra.</p> <p>4500 Kč za měsíc.</p>	<p>A) byt</p> <p>B) garáž</p> <p>C) garsonku</p> <p>D) obchod</p>
18.	<p>DNEŠNÍ MENU:</p> <p>..... : <i>hovězí, bramborová</i></p> <p>Maso: <i>vepřový řízek, pečené hovězí</i></p> <p>Přílohy: <i>brambory, rýže</i></p>	<p>A) dezerty</p> <p>B) nápoje</p> <p>C) polévky</p> <p>D) saláty</p>
19.	<p>VEŘEJNÁ JÍDELNA V JIHLAVĚ</p> <p>(K Cementárně 152)</p> <p>nabízí levné a zdravé</p> <p>pro občany i firmy.</p> <p>Denně 11:30–13:30.</p> <p>Informace na: 775 159 455; iva.nova@seznam.cz</p>	<p>A) nájmy</p> <p>B) obědy</p> <p>C) papíry</p> <p>D) telefony</p>
20.	<p>Do naší nové kavárny přijmeme</p> <p>.....</p> <p>Volejte na 755 254 123.</p>	<p>A) číšníka</p> <p>B) kadeřnici</p> <p>C) malíře</p> <p>D) prodavačku</p>

Zdroj: Modelová zkouška, 6³⁶

4.1.2 Poslech

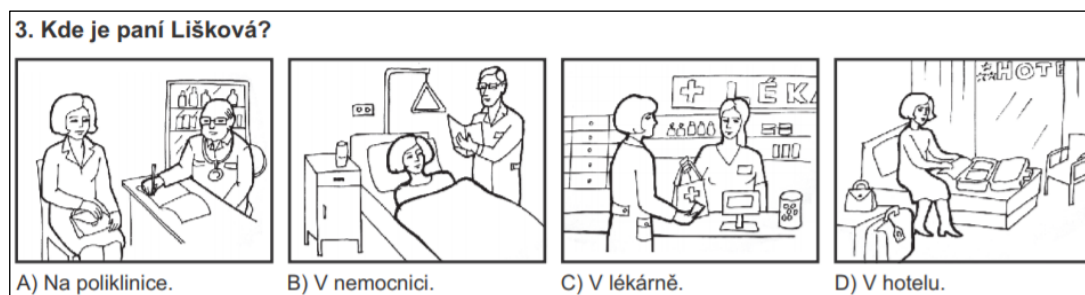
Komunikační dovednost poslech s porozuměním je pro cizince velmi náročná. Škodová (2012, 31) vidí problematické aspekty hlavně v tom, že žák nemůže nijak ovlivnit aktivitu ani obsah nahraného projevu. Zároveň je velmi těžké se k něčemu opakovaně vracet, i proto nahrávky bývají obvykle pouštěny dvakrát. Posluchač je také absolutně odkázán jen na vlastní paměť, jazykové znalosti a přesnost sluchu. Navíc v jednom okamžiku musí zvládat mnoho činností, mezi něž patří segmentace zvuku, jeho dekodování, sémantická interpretace obsahu a ukládání do krátkodobé paměti. Podobně jako u čtení je také klíčové zvolení správné poslechové strategie.

³⁶ Jedná se o vlastní grafické zpracování úkolu pouze pro potřeby diplomové práce v zájmu její přehlednosti.

Také v části poslech s porozuměním se modelová zkouška skládá ze čtyř úloh, z nichž každá obsahuje pět úkolů. Stejně jako u čtení je každý úkol ohodnocen jedním bodem. Maximálně je využita technika odpovědí s výběrem odpovědí, tentokrát ve třech případech (úlohy 1–3), a jedinkrát otevřená úloha se stručnou odpovědí. Na celou část mají účastníci přibližně 35 minut, přičemž čas je plně řízen nahrávkou, do níž jsou zahrnuty i pauzy na čtení zadání a seznámení se s úkoly a alternativami. Nahrávky jsou přehrávány vždy dvakrát, což simuluje reálnou situaci, kdy mluvčí může požádat svého komunikačního partnera o zopakování řečeného.

Úloha 1 je zaměřená zejména na porozumění situaci (obrázek 5). Netestuje se zachycení detailních informací, ale spíše globální poslech. Z našeho pohledu se jedná o poměrně snadnou úlohu, což je na začátek testové části velmi vhodné. K usnadnění slouží i obrazový doprovod variant, avšak zde by stálo za úvahu, zda je nutný. Uchazeč vlastně nepotřebuje slovní alternativy, protože pokud situaci porozumí, stačí mu vybrat správný obrázek. Naopak v alternativách jsou pouze základní slova úrovně A1, která by měl účastník také znát. Do úkolu 3 (obrázek 5) jsou také zahrnuty sociokulturní znalosti, mezi alternativami jsou totiž dvě lékařská zařízení, přičemž cizinec musí vědět, že na poliklinice se operace obvykle neprovádějí. V tomto místě se ovšem projevuje výhoda obrázku, protože na něm je jednoznačně vidět celá situace.

Obrázek 5: Modelová zkouška. Poslech s porozuměním. Úloha 1, úkol 3

Zdroj: Modelová zkouška, 9³⁷

Do nahrávek jsou zahrnuty situace cestování vlakem, osobní komunikace, dialog s lékařem a orientace ve městě. Konkrétně cestování vlakem se dokonce objevuje ve dvou dialozích. Při srovnání s *Referenčním popisem* zjistíme, že najít konkrétní deskriptor pro tyto situace je obtížné. Všechny jsou totiž formulovány přímo na osobu mluvčího, což v tomto případě neplatí. Pro cestování je zde tento: „Dokáže se řídit krátkými a jednoduchými orientačními pokyny“ (tamtéž, 40).

³⁷ Jedná se o vlastní grafické zpracování úkolu pouze pro potřeby diplomové práce v zájmu její přehlednosti.

Mezi textovými žánry nalezneme obecnější formulace jako „základní pokyny na úřadech a u poskytovatelů služeb“ (tamtéž, 68), kam bychom mohli zahrnout dialogy z nádraží a z vlaku. V této sekci nalezneme ještě jeden žánr – „udání směru cesty“ (tamtéž) –, ten je však zahrnut pod ústní produkci. Dá se ovšem předpokládat, že pokud by měl účastník umět fungovat v této situaci (ústní produkce přirozeně zahrnuje i nutnost porozumění komunikačnímu partnerovi), musí jí rozumět i v poslechu. Ve specifických pojmech, sociokulturních kompetencích a slovníku pro danou úroveň jsou sice situace uvedeny, avšak jedná se o obecný popis situací, který není dále rozdělen do jednotlivých kompetencí (psaní, čtení, poslech, mluvení), takže v konkrétních deskriptorech by *Referenční popis* zřejmě měl být dopracován. Navíc v žádné části (porozumění poslechu) není obsažena osobní komunikace, jež se ale objevuje v případě úkolu 2 (žena prosí partnera/syna o pomoc s vařením).

Úlohy 2 a 3 jsou si strukturně velmi podobné. Jak již bylo řečeno, jde o úlohy s výběrem odpovědí, přičemž rozdíl je v nahrávce. V úloze 2 jsou monology, které na rozdíl od úlohy 1 mohou být směřovány i přímo účastníkům zkoušky. Konkrétně se jedná o hlášení na nádraží, hlášení v nákupním centru, předpověď počasí, omluvu kamaráda a telefonát z autoservisu o smluvených službách. Tyto situace už nalezneme i mezi deskripty:

- „Rozumí oznámením, která jsou sdělena přímo nebo velmi pomalým tempem v telefonu“ (*Referenční popis*, 38).
- „Rozumí jednoduchým hlášením ve veřejné dopravě“ (tamtéž, 41).
- „Rozumí hlášením v supermarketech a obchodních centrech“ (tamtéž, 42).
- „Rozumí základním údajům v předpovědi počasí“ (tamtéž).
- „Rozumí, když se kamarád/ka omluví, že nemůže přijít na návštěvu“ (tamtéž, 37).

Z pohledu *Referenčního popisu* je tedy úloha v pořádku, sporný je ale dle nás komunikační význam pro uživatele jazyka na úrovni A1. Pochybnosti máme v případě hlášení na nádraží, které je i pro rodilé mluvčí často nesrozumitelné (kvůli technickým nedokonalostem), a je snadno ověřitelné v psané podobě na vývěskách apod. Na druhou stranu v dopravních prostředcích se v poslední době můžeme setkat s hlášeními o aktuálních omezeních dopravy, kde už žádný vizuální doprovod k dispozici není. Přesto bychom raději směřovali pozornost k těmto momentálním situacím než ke klasickým nádražním hlášením.

Zcela zbytečná se nám jeví hlášení v obchodních centrech (obrázek 6). Ani jako rodilí mluvčí už se s touto situací v podstatě nesetkáváme a už vůbec ne v podobě, jak je předložena v modelovém testu (hlášení, které popisuje rozmístění obchodů v centru).

Obrázek 6: Modelová zkouška. Poslech s porozuměním. Úloha 2, úkol 8 a transkripce

8. Kam můžete jít na oběd?

- A) Do přízemí.
- B) Do prvního patra.
- C) Do druhého patra.
- D) Do třetího patra.

TEXT ČÍSLO 8

Vážení návštěvníci, vítáme vás v obchodním domě Lunet. V přízemí najdete potraviny, tabák, květiny a potřeby pro domácnost. V prvním patře je dámská móda, ve druhém móda pánská a dětská. Ve třetím patře jsou sportovní potřeby, oddělení s elektronikou a také naše výborná restaurace. Přejeme vám příjemný nákup.

Zdroj: *Modelová zkouška*, 12–13

K diskuzi je pak i konverzace o počasí (obrázek 7). Tyto informace jsou v televizi vždy doprovázeny vizuální oporou a v případě potřeby si dnes můžeme zjistit předpověď mnoha jinými způsoby. Jediná situace, kterou musíme vyloučit, je předpověď počasí v rádiu, ovšem troufáme si tvrdit, že cizinec na úrovni A1 nebude poslouchat rádio za účelem zjištění předpovědi počasí. V reálných předpovědích hlasatelé používají velmi komplikovanou slovní zásobu (navíc v jiných situacích nepoužitelnou), takže cizinec s takovými kompetencemi stejně nebude rozumět. Ani jako téma společenské konverzace dle našeho názoru není na této úrovni nutné.

Obrázek 7: Modelová zkouška. Poslech s porozuměním. Úloha 2, úkol 9 a transkripce

9. Jaké bude počasí zítra ráno?

- A) Bude svítit slunce.
- B) Bude polojasno.
- C) Bude pršet.
- D) Bude teplo.

TEXT ČÍSLO 9

A je tu počasí. Dnes jsme si užili slunečný den, ale zítra se hodně ochladí. Teplota klesne až o deset stupňů. Ráno a dopoledne čekáme déšť, pršet bude i v odpoledních hodinách. Večer a v noci bude postupně polojasno až jasno. Celý den bude foukat mírný vítr.

Zdroj: *Modelová zkouška*, 12–13

V úloze 3 tedy také vidíme výběr z odpovědí, avšak na tomto místě už se uchazeč musí zorientovat v dialogické situaci. V případě poslechových cvičení je tato metoda testování pochopitelná vzhledem k její nižší obtížnosti, ale zároveň vyšší náročnosti poslechové kompetence.

Také tematicky se znovu objevují některé situace z předchozích úloh: orientace ve městě, společenská konverzace o vlastní osobě, konverzace v obchodě, komunikace a orientace na úřadech. Toto opakování je dáno mimo jiné tím, že na úrovni A1 není definováno příliš situací, které by se navíc daly snadno ověřovat. V deskriptorech tedy nacházíme následující, jež se týkají úlohy 3:

- „Rozumí oznámením, která jsou sdělena přímo nebo velmi pomalým tempem v telefonu“ (*Referenční popis*, 38).
- „Rozumí jednoduchým hlášením ve veřejné dopravě“ (tamtéž, 41).
- „Dokáže se řídit krátkými a jednoduchými orientačními pokyny“ (tamtéž, 40)
- „Rozumí jednoduchým pokynům v obchodech, v zařízeních služeb nebo na úřadech“ (tamtéž).
- „Rozumí jednoduchým pokynům v rámci vzdělávání“ (tamtéž, 41).

Po srovnání s *Referenčním popisem* máme připomínky k úkolům 11, 13, 14 a 15 (obrázek 8). V konkretizovaných deskriptorech chybí situace zde zachycené. Obecně můžeme konstatovat, že se znovu prokazuje, jak úzce jsou spojeny kompetence poslechu s porozuměním a mluvením, neboť deskriptory zachycující tyto situace nacházíme právě až v oddílu produktivních dovedností. Dá se však říci, že pokud má být účastník komunikace schopen fungování v popsanych situacích produkčně, přirozenou součástí je i porozumění partnerovi. Nepovažujeme proto absenci konkrétních deskriptorů v části „poslech s porozuměním“ za fatální chybu, ale nešťastnou nepřesnost a spíše za důkaz faktické nerozpojitelnosti jednotlivých kompetencí.

Obrázek 8: Modelová zkouška. Poslech s porozuměním. Úloha 3

<p>11. Kam zítra jede pan Savický? A) Do práce. B) Na schůzku. C) Navštívit rodinu. D) Na dovolenou k moři.</p>	<p>14. Jaké boty si žena <u>nechce</u> koupit? A) Černé. B) Hnědé. C) Vysoké. D) Zimní.</p>
<p>12. Kde jsou schody? A) Vlevo vzadu. B) Vpravo vzadu. C) Vlevo vepředu. D) Vpravo vepředu.</p>	<p>15. Jak dlouho může čekat pan Hora? A) 30 minut. B) 1 hodinu. C) 1 hodinu 30 minut. D) 3 hodiny.</p>
<p>13. Jak dlouho bude manželka chodit na kurz? A) Jeden týden. B) Dva týdny. C) Tři týdny. D) Čtyři týdny.</p>	

Zdroj: *Modelová zkouška*, 14³⁸

Drobnou výtku bychom uvedli k nahrávce úkolu 12 (obrázek 8), v níž žena hledá *podatelnu*. Slovo však není zahrnuto do požadované slovní zásoby k úrovni, avšak otázka k němu ani nesměruje, takže tento fakt shledáváme přijatelným. Poněkud nereálně se jeví situace, v níž je nabízen kurz, který netrvá ani dva týdny (úkol 13), ale i v tomto případě jde jen o drobnou výhradu.

³⁸ Jedná se o vlastní grafické zpracování úkolu pouze pro potřeby diplomové práce v zájmu její přehlednosti.

Strukturně odlišná je úloha 4 vyžadující stručnou odpověď. Ke všem pěti úkolům je jedna nahrávka, podle níž účastník doplňuje informace (obrázek 9). Jedná se o poměrně komplikovanou úlohu, poněvadž zkušební musí z relativně krátkého textu zaznamenat mnoho informací. Zřejmě z toho důvodu je požadováno v případě telefonního čísla zachycení pouze posledních tří číslic, byť je tato situace velmi nereálná. Při poslechu nahrávky nás také poněkud zarazilo, že jsou při hláskování jako příklady užívána česká jména, např. „E jako Emil“ (*Modelová zkouška*, 16). Chápeme, že účastníci zkoušky musí minimálně 5 let před zkouškou žít v České republice, avšak to neznamená, že se setkají se všemi českými jmény, a nepovažujeme proto za nutné vkládat takové příklady do nahrávek.

Obrázek 9: Modelová zkouška. Poslech s porozuměním. Úloha 4

Teď si poslechněte zprávu a napište správné řešení.		
0.	Kde:	Restaurace..... <i>Lipina</i>
16.	Práce:
17.	Plat: za měsíc
18.	Odkdy:	Od
19.	Pan vedoucí:	Jiří
20.	Telefonní číslo:	724 661

Zdroj: *Modelová zkouška*, 16

V deskriptorech se pak úloha jeví naprosto bezproblémově, protože se k ní vztahují hned dva:

- „Rozumí oznámením, která jsou sdělena přímo nebo velmi pomalým tempem v telefonu“ (*Referenční popis*, 38).
- „Rozumí základním informacím týkajícím se osobních údajů o druhých lidech (jméno, adresa, telefon), s kterými musí vstoupit do kontaktu“ (tamtéž).

4.1.3 Psaní

Kompetence psaní je komplexní dovedností, při které uchazeč prokazuje jednak porozumění instrukci, ovládání systému české abecedy a zvláštností jejího zápisu, znalost formálních náležitostí psaných textů a v neposlední řadě i slovní zásobu a gramatiku. Proto se

jedná o velmi komplikovanou schopnost vyžadující trénink. Na druhé straně je však nutné říci, že možnosti variability požadovaných textů na úrovni A1 jsou tak malé, že dle výsledků Cvejnové nebývá ve zkoušce vyhodnocována jako obtížná část (viz kap. 3.1.1.2). Přesto je však nutné zaměřit se na systém zápisu českých hlásek, především v jejich tiskací podobě. Psací písmo není v jazyce prioritou, a pokud se s ním uživatel setkává, je to spíše při recepci, ale nikdo ho od něj nevyžaduje. Problematičtější jsou všechny typy písma i psaní přirozeně pro studenty, kteří ve svém prvním jazyce neužívají latinku, ani neumí žádný jiný jazyk užívající latinku. Těmto studentům musíme věnovat zvýšenou pozornost.

Část psaní v modelové zkoušce obsahuje dvě úlohy. Obě jsou otevřené – jedna se stručnou (za 5 bodů), druhá pak s širokou odpovědí (za 15 bodů). Volba testovací techniky je zcela logická, neboť pro tuto dovednost si jen stěží dovedeme představit jinou (viz Vlasáková, 2007, 206). Na vypracování mají účastníci 15 minut, což je vzhledem k délce požadovaných textů adekvátní.

V úloze 1 (přepis údajů z vizitky na podací lístek) je velký podíl čtení a opisu (obrázek 10). Účastník zejména musí pochopit zadání a následně opsat informace o třetí osobě do příslušných kolonek. Samotný opis je však součástí obecných deskriptorů pro tuto úroveň. Na vizitce se nevyskytují žádné nadbytečné údaje a účastník tak musí jen rozlišit mezi ulicí, městem a PSČ v adrese. Nakonec nerozumíme ani tomu, proč je úloha rovnou vyřešená a uchazeč si nemůže vyzkoušet řešení úlohy sám.

Obrázek 10: Modelová zkouška. Psaní. Úloha 1

Alena Procházková posílá dopis na finanční úřad. Musí vyplnit podací lístek na poště. Jak vyplní Alena Procházková podací lístek?

Alena Procházková

Adresa: Nádražní 37
602 00 Brno

Telefon: 776 832 723
E-mail: alena.prochazkova@volny.cz

Podací lístek

Vyplni pošta:

Odesílatel
Jméno a příjmení: *Alena Procházková*

Ulice a číslo: *Nádražní 37*

6 0 2 0 0 Město: *Brno*

Tel. číslo: *7 7 6 8 3 2 7 2 3* Kód zákazníka

E-mail: *alena.prochazkova@volny.cz*

Adresát **Finanční úřad v Brně** Dobírka Kč

Příkop 25

Brno

6 0 4 2 3 Udaná cena v Kč

Tel. číslo: *4 2 0*

E-mail:

Druh zásilky	Hmotnost	Cena služby
Podací číslo	Poznámka	Placeno v hotovosti

Zdroj: Modelová zkouška, 19³⁹

Tato jednoduchost vyplývá z velmi omezených možností komunikace na dané úrovni. Situaci odráží i malý rozsah konkretizovaných deskriptorů pro kompetenci psaní. U mluvčího ovládajícího jazyk na úrovni A1 se skutečně očekává velmi málo schopností v písemné produkci. O tomto problému se pojednává i v odborné literatuře (viz kap. 3.1.1.1). Deskriptor, pod nějž spadá tato úloha, je: „Dokáže vyplnit jednoduché a běžně používané formuláře, které obsahují především osobní údaje“ (*Referenční popis*, 48).

Otázkou je, zda je právě podací lístek cizinci v praxi natolik využíván, aby jeho vyplňování v hodinách, potažmo při zkoušce, mělo větší význam. Domníváme se, že je mnoho jiných formulářů, s nimiž se cizinci v České republice setkávají častěji a ve větším počtu.

V úloze 2 zkoušený musí napsat souvislý text, dopis uchazeče o zaměstnání pro ředitele firmy. Instrukce k textu jsou navíc doprovázeny vizuální podporou, která mimo jiné slouží i k zapojení slovní zásoby uchazeče. Pokud by totiž instrukce byly podány v písemné podobě, opět by se zapojila ve větší míře schopnost opisu (obrázek 11).

³⁹ Jedná se o vlastní grafické zpracování úkolu pouze pro potřeby diplomové práce v zájmu její přehlednosti.

Obrázek 11: Modelová zkouška. Psaní. Úloha 2

Napište:	ODKUD jste
KDE chcete pracovat 	CO chcete dělat

Zdroj: Modelová zkouška, 20

Problematické je, že souvislý text není zahrnut mezi deskriptory pro úroveň A1 a v tomto případě skutečně převyšuje úroveň. Při pohledu na obecné deskriptory vidíme, že očekávané jsou spíše jednoduché poznámky, vyplňování formulářů a souvislého textu se lehce dotýká pouze tento deskriptor: „Dokáže zaznamenat krátký vzkaz za předpokladu, že může požádat o zopakování a přeformulování. Umí napsat krátké jednoduché poznámky a sdělení týkající se jeho/jejích základních potřeb“ (*Referenční popis*, 44), avšak v konkretizaci nacházíme pracovní oblast až na úrovni A2. Vzhledem k malé variabilitě textů (viz kap. 3.1.1.2) se však nezdá tato úloha jako fatálně náročná ve srovnání s dalšími částmi zkoušky.

4.1.4 Mluvení

Mluvení je produkční dovedností, která vyžaduje množství dílčích kompetencí. Především se málokdy v reálné komunikační situaci projevujeme pouze monologem. Typická je tedy dialogická komunikace, která vyžaduje poslech s porozuměním, formulaci a artikulaci promluvy a samozřejmě vyjádření svého komunikačního záměru (Cvejnová et al). Velmi podstatnou roli hraje i fonologická kompetence. Pokud cizinec zná slova, ale neumí je správně srozumitelně vyslovit, komunikace nemůže být úspěšná.

Modelová zkouška obsahuje pět úloh na mluvení. Vzhledem ke specifické podobě této kompetence nepředkládá konkrétní úkoly, ale spíše nabízí příklady kladených otázek. Obvyklá doba ústního zkoušení je 10 minut, v nichž účastník musí prokázat alespoň základní produktivní

kompetenci. Bodové rozložení je pak následující: 1. úloha za 6 bodů, 2. a 3. úloha každá za 2 body, 4. a 5 úloha každá za 3 body. Celkem je tedy součet bodů 16, což ovšem neodpovídá deklarovaným 20. V hodnocení se tedy počítá i s dalšími přidělovanými body, ale není nikde určeno, za co je uchazeč může získat. To může být problematické jak pro samotné zkoušené, tak pro lektory, kteří cizince na zkoušku připravují.

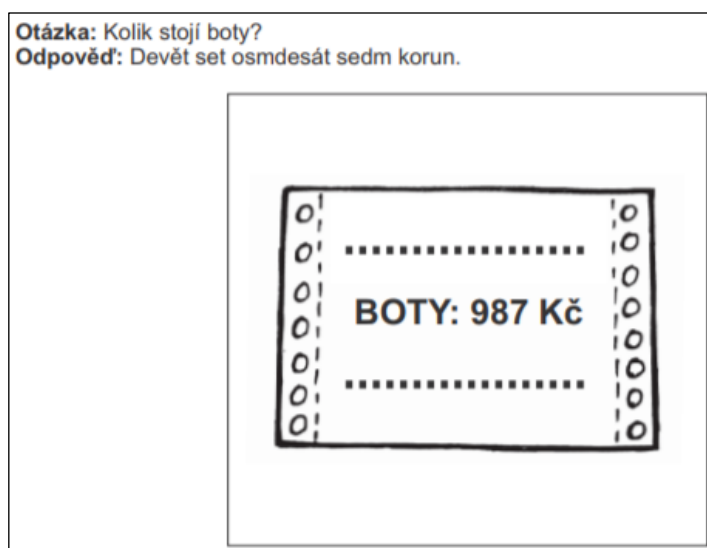
V úloze 1 se nacházejí příkladové věty vztahující se přímo k osobě zkoušeného (jméno, bydliště, rodina apod.), což také odpovídá hned několik konkretizovaných deskriptorů:

- „Dokáže se sám/sama představit, představit jiné lidi a reagovat, když je představován/a“ (*Referenční popis*, 51).
- „Dokáže reagovat na otázky ohledně své osobní situace v běžném styku.“ (tamtéž, 52).
- „Dokáže si vyměňovat různé osobní údaje“ (tamtéž, 53).
- „Dokáže si jednoduše vyměňovat informace ohledně bydlení“ (tamtéž).
- „Dokáže při rozhovoru s partnerem/partnerkou jednoduchými jazykovými prostředky vyjadřovat, co má a nemá rád/a“ (tamtéž, 59).

V úloze 2 má zkoušený reagovat na otázky na základě informace obsažené v obrázku (obrázek 12). Vzhledem k jednoduchosti vizuální opory je velmi omezen význam porozumění. V důsledku toho se v některých případech jedná spíše o hlasité čtení a zkoušející tak testuje spíše výslovnost než skutečnou schopnost interakce. Pokud totiž účastník složí větu, nezáleží vlastně na položené otázce, neboť na nic jiného se ani zkoušející zeptat nemůže.

Tato úloha odpovídá deskriptoru: „Dokáže zvládnout běžné situace v obchodech a u poskytovatelů služeb“ (tamtéž, 56). V tomto ohledu je úloha odpovídající.

Obrázek 12: Modelová zkouška. Mluvení. Úloha 2

Zdroj: Modelová zkouška, 23

Obdobné je i naše hodnocení úlohy 3 (obrázek 13). V této podobě je opět poskytnuta obrazová podpora, jež však nenabízí příliš možností otázek. Odpovídající deskriptor je v tomto případě: „Dokáže reagovat na otázky ohledně své osobní situace v běžném styku“ (tamtéž, 52).

Obrázek 13: Modelová zkouška. Mluvení. Úloha 3

Otázka: Kdy máte kurz češtiny?
Odpověď: V pondělí v osmnáct patnáct.

DUBEN

Po 18:15 kurz češtiny

Út

St

Čt

Pá

So

Ne

Zdroj: Modelová zkouška, 24

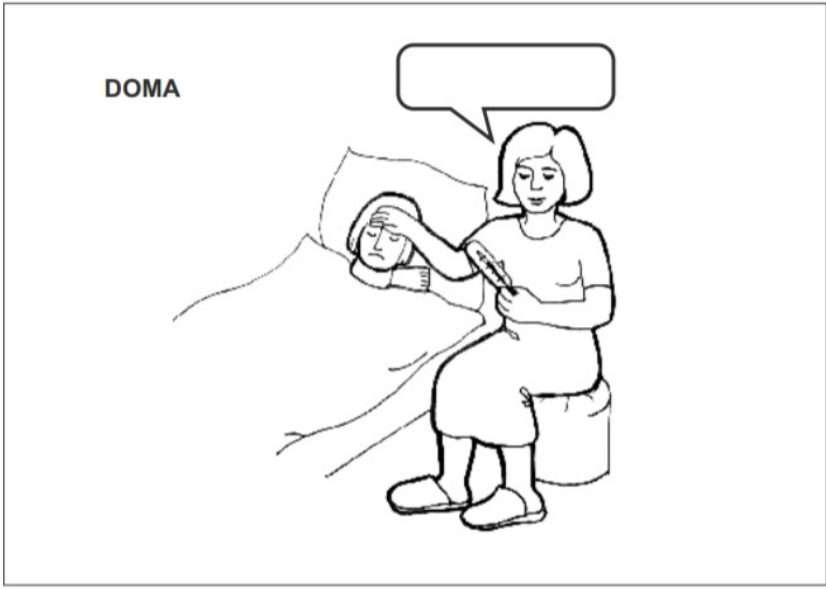
V úloze 4 je již důležité komplexní porozumění situaci (obrázek 14). Účastníkovi zkoušky jsou pokládány otázky na základě obrázku. Zde můžeme vidět větší variabilitu, a přestože není situace přímo směřována k osobě adepta, dochází k simulaci, což je při ústních zkouškách obvyklé. Pro tuto situaci je konkrétním deskriptorem zřejmě „Dokáže reagovat na otázky ohledně své osobní situace v běžném styku“ (*Referenční popis*, 52), avšak s tím, že musíme počítat se změnami v závislosti na konkrétním obrázku. Samozřejmě zde musíme opět brát s rezervou i orientaci na vlastní osobu, jež je v komunikaci o obrázku značně problematizována.

Obrázek 14: Modelová zkouška. Mluvení. Úloha 4

Otázka: Jaký je problém?
Odpověď: Dcera je nemocná.

Otázka: Co asi říká maminka?
Odpověď: Jsi nemocná. (Máš horečku.)

DOMA

Zdroj: *Modelová zkouška*, 25

Úloha 5 naopak testuje schopnost tvoření otázek. Je zřejmé, že na této úrovni mluvčí není schopen udržovat komunikaci, a tudíž při zkoušení musí být zvláště ověřován i tento aspekt, poněvadž jinak se tato kompetence neprojeví. K diskuzi ovšem podle našeho názoru je, zda se jedná o kompetenci mluvení. V první řadě totiž uchazeč musí projevit čtení s porozuměním, aby pochopil odpověď. Následně vlastně provádí transformaci věty oznamovací ve větu tázací, což je ale spíše gramatická dovednost. Dále je dle našeho názoru matoucí grafické zpracování. Myslíme si, že v předchozích částech byly kupříkladu vhodně doplňovány obrázky, a jsme přesvědčeni, že i v tomto případě by to bylo ku prospěchu věci. Přinejmenším výměna pozice otázky a odpovědi tak, aby se konvenčně nacházela otázka vlevo a odpověď až za ní, tedy vpravo, by mohla usnadnit úspěšné složení zkoušky (obrázek 15).

Obrázek 15: Modelová zkouška. Mluvení. Úloha 5

Budete dělat tři otázky. Ptejte se na text na kartičce nalevo. Musíte použít tázací slova napravo.	
U zkoušky budete mít příklad.	
KARTIČKA:	
KAMARÁD / KAMARÁDKA:	VY:
Bydlím <u>v</u> Brně.	CO...?
Je mi <u>29</u> let.	KDE...?
Mám narozeniny <u>v</u> září.	KOLIK...?
Rád/a piju <u>kávu</u> .	KDY...?

Zdroj: Modelová zkouška, 26

Co se týče konkrétních deskriptorů, opět se opakují ty stejné:

- „Dokáže si vyměňovat různé osobní údaje“ (*Referenční popis*, 53).
- „Dokáže si jednoduše vyměňovat informace ohledně bydlení“ (tamtéž).

Mimo centrum pozornosti zůstala řada deskriptorů, avšak vnímáme velkou možnost variability především v úloze 3, v níž se v případě změny situace mohou měnit i deskriptory. Také je nutné zmínit, že některé se nedají ověřovat přímo a jsou registrovány mimoděk, např. schopnost pozdravit, kompenzační strategie.

4.1.5 Nová verze modelového testu

Během psaní této diplomové práce byla vydána nová verze modelové zkoušky platná od května 2019 (*Zkouška z českého jazyka pro trvalý pobyt v ČR. Modelová verze. Platné od roku 2019*⁴⁰). Důvody ke změnám nejsou explicitně uvedeny, a proto se o nich můžeme pouze dohadovat. Faktem však je, že podstatná část úloh zůstala nezměněna, a proto se zde budeme věnovat pouze těm, které v předchozí verzi nenalezneme. Konkrétně se jedná o úlohu 1 v části psaní a úlohy 2 a 3 v mluvení.

V případě úlohy 1 v sekci psaní byl vyměněn podací lístek za formulář u lékaře, což hodnotíme velmi kladně. Ovšem princip, a tudíž i naše výtky směrem k míře zapojení čtecích

⁴⁰ Pro přehlednost práce budeme na tuto publikaci odkazovat jako na *Modelovou zkoušku 2019*, přestože si uvědomujeme, že se nejedná o úplný bibliografický odkaz (odkaz viz kap. 8)

kompetencí, zůstal neměnný. Stejně tak se k úloze vztahují i stejné deskriptory. Úloha je takto lehce náročnější, neboť se ve formuláři oddělila jednotlivá políčka pro vepsání adresy.

V oddílu věnovaném mluvení spatřujeme posun dopředu, protože do jisté míry zde již neplatí naše předchozí výhrady. V úloze 2 zůstává stejná příkladová otázka, ale mluvčí už má více variant, a nutně tedy musí prokázat i porozumění slyšenému. I v tomto případě se k úloze váže stále stejný deskriptor (obrázek 16).

Obrázek 16: Modelová zkouška 2019. Mluvení. Úloha 2

Otázka: Kolik stojí kalhoty?
Odpověď: Tři sta jedenáct korun.

Typ oblečení	Cena (Kč)
Tričko	208
Šaty	713
Kalhoty	642
Bunda	999
Kalhoty	311
Šaty	104

VMU2K1

Zdroj: Modelová zkouška 2019, 23

Tak tomu ovšem není v případě poslední jmenované změněné úlohy, úlohy 3 v mluvení (obrázek 17). Pro ni jsme vybrali následující: „Dokáže reagovat na otázky ohledně své osobní situace v běžném styku“ (*Referenční popis*, 52). Z osobní roviny však tento úkol poněkud vybočil a nasměroval se spíše k tomuto deskriptoru: „Dokáže zvládnout běžné situace v obchodech a u poskytovatelů služeb“ (tamtéž, 54). I když si uvědomujeme, že konkrétní situace u lékaře sem nespadá, velmi se blíží zjišťování úředních (či otevíracích) hodin, jež zde figurují. Zajištění základní komunikace s lékařem v případě potřeby je do deskriptorů zahrnuto také, avšak pojednává spíše o komunikaci přímo s doktorem, o níž se ale v této úloze nejedná.

Obrázek 17: Modelová zkouška 2019. Mluvení. Úloha 3

Otázka: V kolik hodin končí doktor Zelený v úterý?
Odpověď: Ve 12 hodin.

MUDr. Zelený		
Po, Út, Čt:	8:00	12:00
St:	14:00	18:00
Pá:	neordinuje	

VMU3K1

Zdroj: Modelová zkouška 2019, 24

Celkově se tedy zkouška neproměnila nijak zásadně. Stejně většinou zůstaly deskriptory, a tedy cíle úloh. Došlo k jistému zvýšení obtížnosti, ale z našeho pohledu také funkčnosti zmíněných úloh.

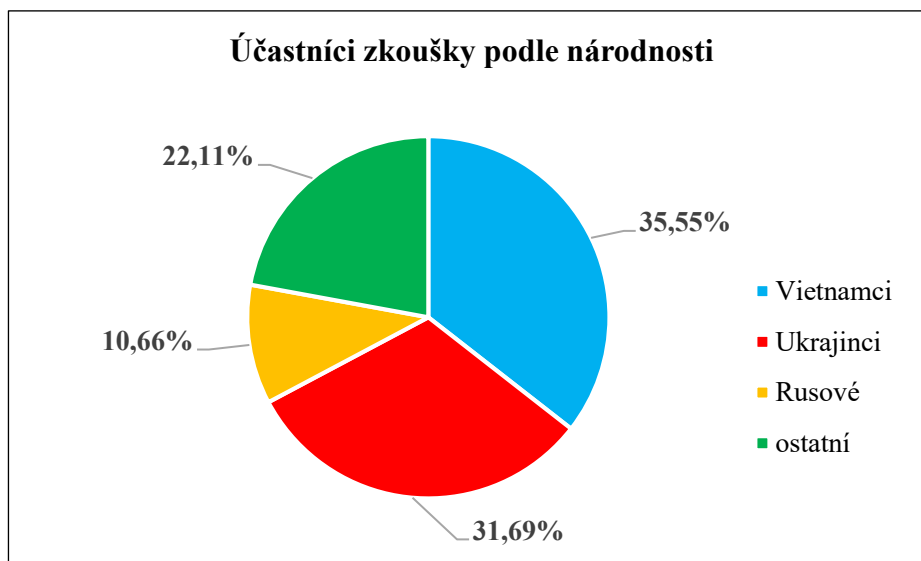
V obou verzích také velice kladně hodnotíme zpracování instrukcí ve všech částech. Na tomto stupni pokročilosti je velmi vhodné, že se opakují stále stejné modely, čímž jsou pro zkoušené snadno pochopitelné. Jedinou výjimkou je v tomto směru úloha 1 v části psaní, v níž chybí obvyklý imperativ a úkol je zadán otázkou. Zařazení imperativu „napište“ by dle našeho názoru bylo konzistentnější.

4.2 Úspěšnost

V následující kapitole předkládáme data poskytnutá Národním ústavem pro vzdělávání obsahující počty uchazečů o zkoušku, jejich úspěšnost, procentuální zastoupení jednotlivých národností a průměrné výsledky tří největších národnostních skupin u zkoušky: Rusů, Ukrajinců a Vietnamců v období 24. 1. 2018 – 24. 4. 2019. V tomto rozmezí se uskutečnilo celkem 37 zkušebních termínů, jichž se účastnilo 4 898 cizinců. Průměrný podíl úspěšných žadatelů byl 61,82 %.

Národnostní složení uchazečů o zkoušku pro trvalý pobyt bylo následující (graf 2):

Graf 2: Účastníci zkoušky podle národnosti

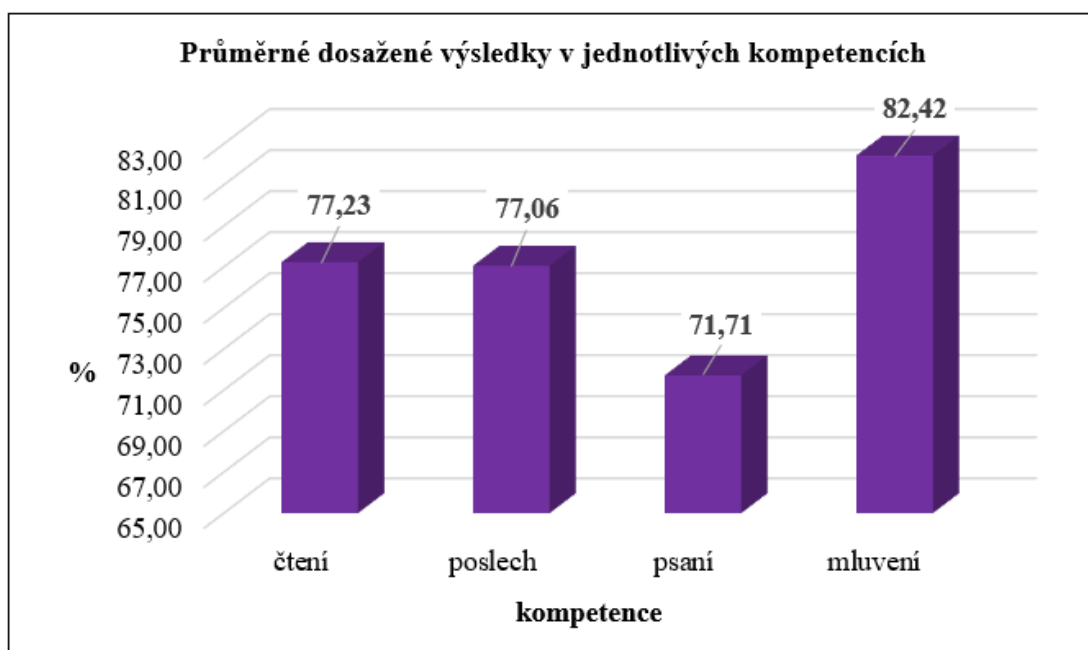
Zdroj: Národní ústav pro vzdělávání

V tomto ohledu významně vystupovaly do popředí 3 skupiny: Vietnamci (35,55 %), Ukrajinci (31,69 %) a Rusové (10,66 %). Maximální podíl jiných národnostních skupin na jednotlivých termínech nepřesahoval nikdy 7,69 %. V souhrnu se ovšem tato čísla ani v nejmenším nepřibližují jmenovaným třem nejpočetnějším skupinám, přestože celkově procentuálně převyšují skupinu Rusů.

V průměru uchazeči dosahovali nejvyšších výsledků v části mluvení (82,42 %). Následuje čtení (77,23 %) a poslech (77,06 %). Nejhůře byly na tom výsledky uchazečů v sekci psaní (71,71 %). Přesto byly výsledky v jednotlivých částech velmi vyrovnané, neboť jeden bod představuje 5 %. U psaní jako produktivní kompetence není překvapivé, že byly průměrné výsledky nejnižší. Naše data jsou tedy v rozporu s údaji Cvejnové uvedené v práci *Testování dovednosti „psaní“ u zkoušky z češtiny pro trvalý pobyt*. Podle její analýzy dat za období únor–květen 2017 se ukázalo, že „i když je průměrná úspěšnost všech cizinců ve zkoušce 56 %, pak úspěšnost v dovednosti „psaní“ je u jednotlivých měsíců roku 2017 mnohem lepší a pohybuje se mezi 85 % až 89 %“ (Cvejnová). Na základě nám dostupných dat je těžké vyhodnotit, v čem tkví rozdíl. Modelové zkoušky se však neměnily. Původcem tak mohou být individuální rozdíly uchazečů, změny v reálné zkoušce či jiné faktory.

Naopak vyšší výsledky byly v části mluvení. Zde musíme připomenout, že k ústní zkoušce jsou připuštěni pouze účastníci, již vyhověli ve všech předchozích částech, a prokázali tedy už jisté znalosti a dovednosti. Z toho důvodu je dle našeho názoru poměrně pochopitelné lepší procento získaných bodů v poslední části zkoušky (graf 3).

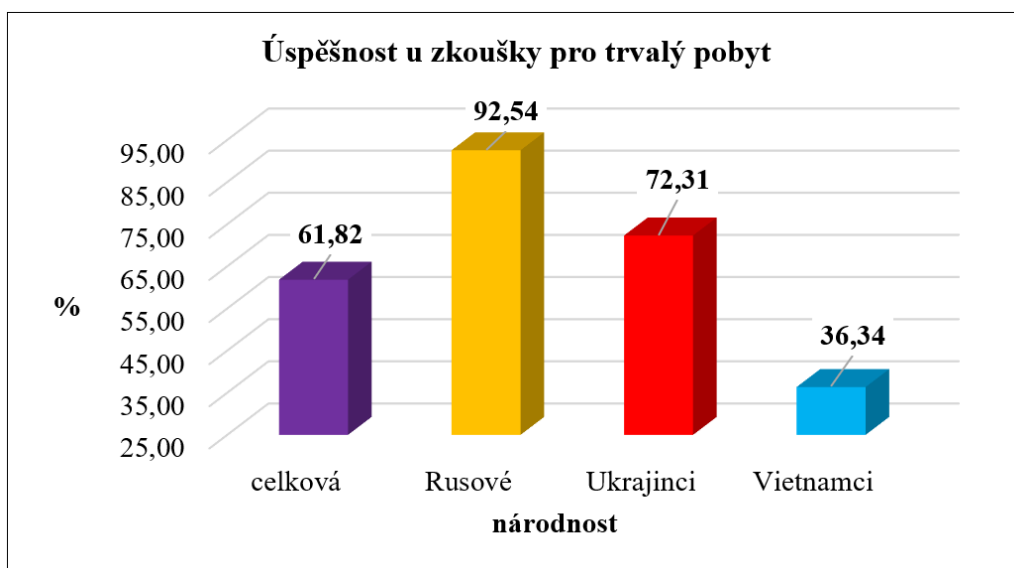
Graf 3: Průměrné dosažené výsledky v jednotlivých kompetencích

Zdroj: Národní ústav pro vzdělávání

Jak již bylo řečeno, celkový podíl úspěšných účastníků zkoušky byl 61,82 %. Když tuto hodnotu porovnáme s úspěšností tří nejzastoupenějších národností, výsledky nejsou příliš překvapivé (graf 4). Pod průměrem byli Vietnamci (36,34 %). Vzhledem k velkým rozdílům mezi jazyky se zkouška na úrovni A1 pro tuto skupinu jeví jako velmi náročná, neboť téměř dvě třetiny zkoušku nesložily. Nejlepších výsledků dosáhli Rusové, v průměru 92,54 % uchazečů odešlo s certifikátem o absolvování. V tomto úspěchu jim bezesporu pomáhá velká jazyková blízkost slovanských jazyků. Z tohoto důvodu bychom předvíдали podobné číslo i u Ukrajinců, ale nečekaně tomu tak nebylo. Jejich úspěšnost se sice také pohybovala nad průměrem všech zkoušených, ale podstatně níže než v případě Rusů. Když však porovnáme situaci imigrantů ruské a ukrajinské národnosti a jejich modely chování, jejich sociální složení, způsoby učení se češtiny atd., můžeme najít jisté indicie. Domníváme se, že relativně velká část Ukrajinců neabsolvuje před zkouškou žádnou institucionalizovanou přípravu. Ukrajinci přicházejí do České republiky primárně za prací, a jak ukazují výzkumy, častěji vykonávají nekvalifikované práce (viz kap. 3.1.1.3). V zaměstnání tráví většinu svého času a na kurzy češtiny nezbyvá čas. Český jazyk se učí konverzací s kolegy v pracovním prostředí, a tudíž jsou schopni komunikovat (navíc podobnost jazyků usnadňuje i porozumění ze strany majority). Dá se také předpokládat, že tímto způsobem ovládnou spíše některý (inter)dialekt, který ale není ve zkoušce. I přesto je však stále velký podíl Ukrajinců u zkoušky úspěšný.

Graf 4: Úspěšnost u zkoušky pro trvalý pobyt

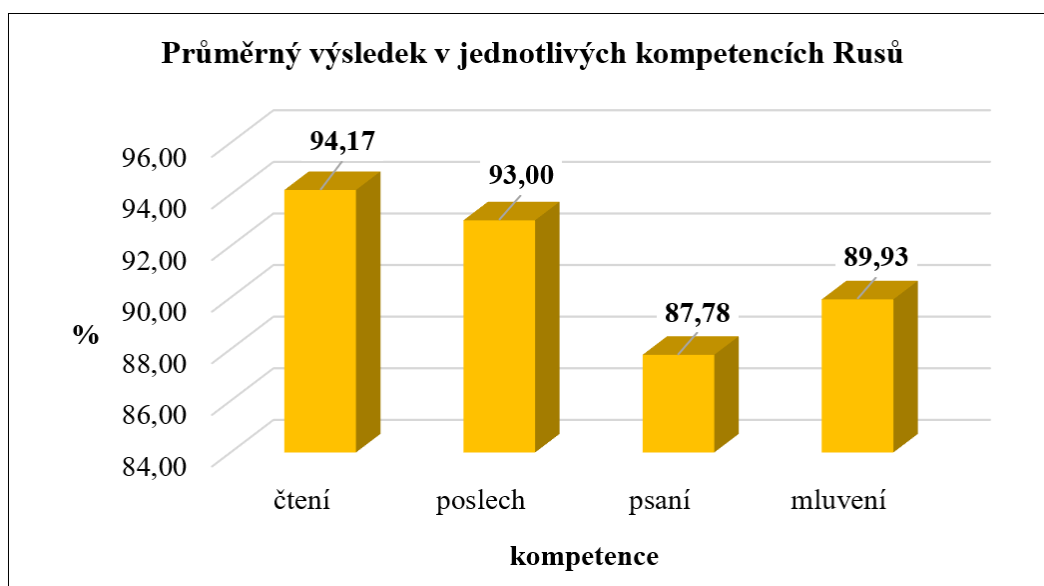
Zdroj: Národní ústav pro vzdělávání

Dále porovnáme průměrný výsledek v jednotlivých kompetencích tří nejčetnějších národností ve vzorku. Nejúspěšnější Rusové vykazovali poměrně vyrovnané výsledky napříč všemi kompetencemi (graf 5). Obecně o něco vyšší byly hodnoty u receptivních dovedností, což je pochopitelné s ohledem na příbuznost jazyků, která porozumění velmi usnadňuje. Drobnou překážkou se z našich zkušeností jeví v produktivních kompetencích, neboť studenti mají tendence neznámé prostředky nahrazovat ruskými, nebo alespoň českými s ruskými koncovkami apod., vliv interference⁴¹ je zde tedy velmi silný. Překážkou může být i latinka, kterou ruština nepoužívá.

Přestože se data takto liší, je nutné zdůraznit, že po přepočtení procent na reálně získané body se 1 bod rovná 5 %, a proto jsou rozdíly skutečně minimální. Na druhou stranu to ukazuje, že alespoň v této skupině se test jeví jako vyrovnaný, co se jednotlivých kompetencí týče. Výsledky Rusů byly také velmi vyvážené napříč zkoumanými termíny, což dokazují velmi malé směrodatné odchylky – čtení 3 %, poslech 3 %, psaní 6 % a mluvení 5 %. Větší výkyvy přirozeně vidíme v produktivních dovednostech.

⁴¹ Interferenci rozumíme negativní transfer. Jedná se o situaci, kdy mluvčí aplikuje pravidla svého mateřského jazyka v cizím/druhém jazyce (Richards a Schmidt, 2010, 322–323).

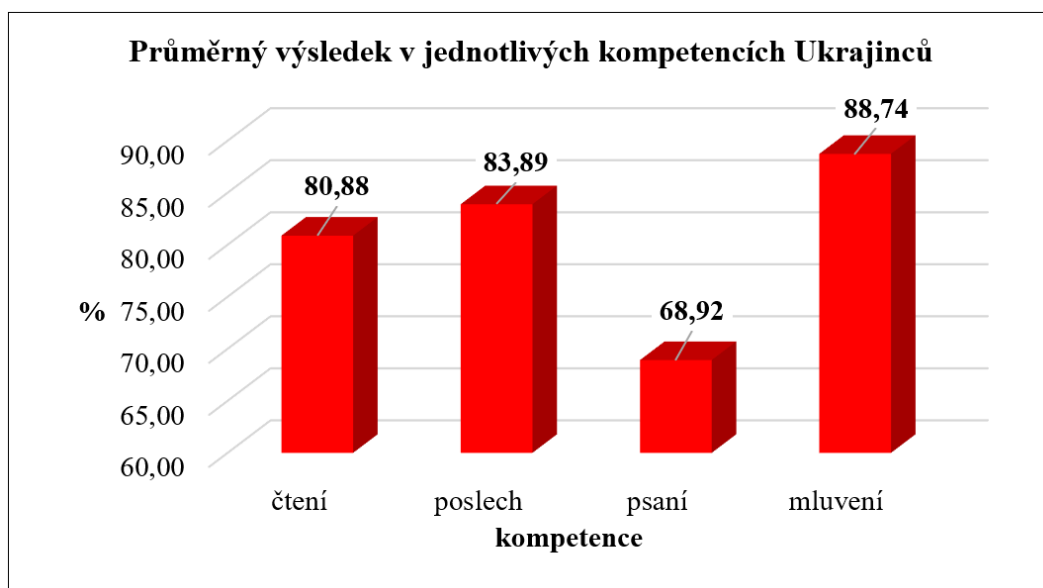
Graf 5: Průměrný výsledek v jednotlivých kompetencích Rusů

Zdroj: Národní ústav pro vzdělávání

Výsledky Ukrajinců v jednotlivých kompetencích už takovou vyrovnanost nevykázaly (graf 6). Nejlépe ve sledovaném období ovládali Ukrajinci mluvení (88,74 %). Jsme toho názoru, že se sem promítá jednak integrační strategie Ukrajinců popsaná výše, jednak fakt, že test zahrnující ostatní kompetence již vyřadí část uchazečů, kteří skutečně nerozumí. Pokud se tyto jedinci učí češtinu především komunikací s Čechy, je pak logické, že to bude i dovednost, již budou dobře zvládat. Jen o málo nižší byly dosažené výsledky v receptivních dovednostech a opět se jako přesvědčivý argument jeví příbuznost jazyků, a tudíž i snazší porozumění. Relativně velký rozdíl však nalézáme v části psaní (pouze 68,92 %). I tento výsledek přičítáme zejména modelům chování Ukrajinců na českém území. Obecně bývají produktivní dovednosti obvykle náročnější, a pokud většina běžné komunikace účastníků zkoušky probíhá na pracovišti s kolegy, nemají příležitost k tréninku psaní. Hodnoty směrodatné odchylky opět nenaznačují žádné extrémní výkyvy – čtení 5 %, poslech 4 % a mluvení 3 %. Pouze 10 % u psaní je výraznější. Při opětovném pohledu na průměrný dosahovaný výsledek v této části je jasné, že se objevil minimálně jeden termín, v němž dokonce průměrný výsledek byl pod hranicí úspěšnosti.

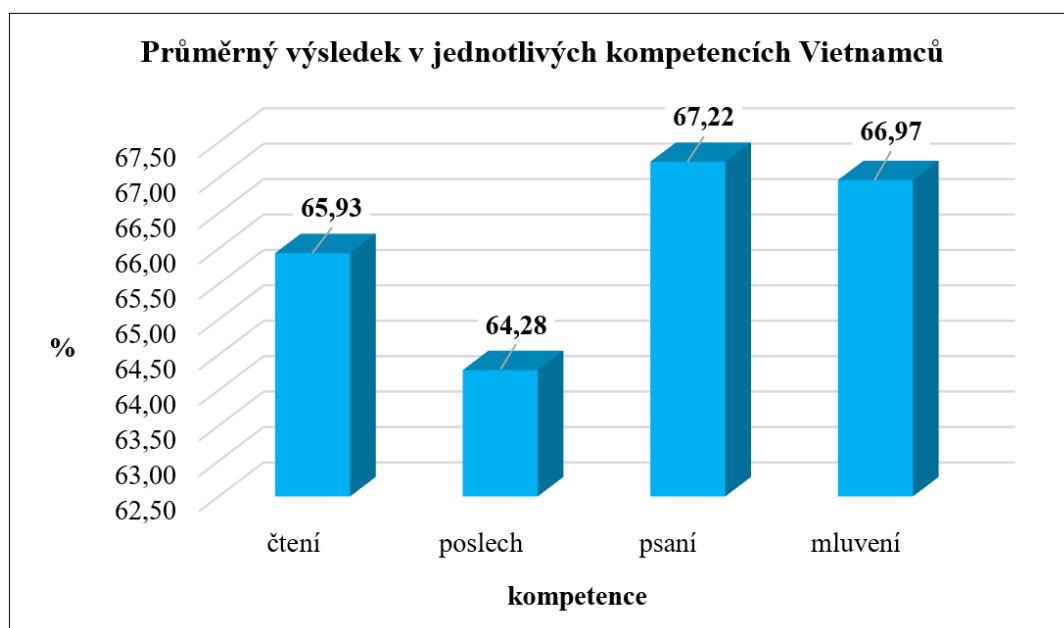
Graf 6: Průměrný výsledek v jednotlivých kompetencích Ukrajinců

Zdroj: Národní ústav pro vzdělávání

Nejnižší průměrný výsledek vykázali Vietnamci (graf 7). Průměrné dosažené hodnoty se pohybovaly mezi 64 % a 67 %. I když jsou tato čísla poměrně nízká, vidíme zde velkou vyrovnanost jednotlivých kompetencí. Na rozdíl od předchozích skupin jsme zaznamenali nejlepší výsledky v produktivních kompetencích. Rozdíly jsou ovšem tak malé, že jsme přesvědčeni, že z toho nelze vyvozovat žádné relevantní závěry. Jako nejhorší se projevil poslech, což se shoduje i s našimi zkušenostmi s výukou cizinců. Poslech je velmi náročná dovednost, při níž musí uživatel jazyka prokázat řadu dovedností (viz kap. 4.1.2). Ještě komplikovanější je přirozeně pro ty, jejichž jazyk je velmi odlišný a jejich primární sluchová percepce není nastavena na slovanské (potažmo evropské) jazyky. V této skupině jsme také zaregistrovali asi největší výkyvy jednotlivých výsledků. Směrodatné odchylky byly vyšší než u prvních dvou národností – čtení 8 %, poslech 7 %, psaní 12 %, mluvení 6 %. Při přepočtu na body však ani zde není nijak markantní rozdíl. Vzhledem k všeobecně nízkým průměrným výsledkům ale tyto výkyvy znamenají, že v některých termínech se alespoň jednou průměrný dosažený výsledek pohyboval pod hranicí úspěšnosti v každé z testovaných kompetencí. Tomu přirozeně odpovídá i velmi nízký podíl úspěšných Vietnamců u celé zkoušky.

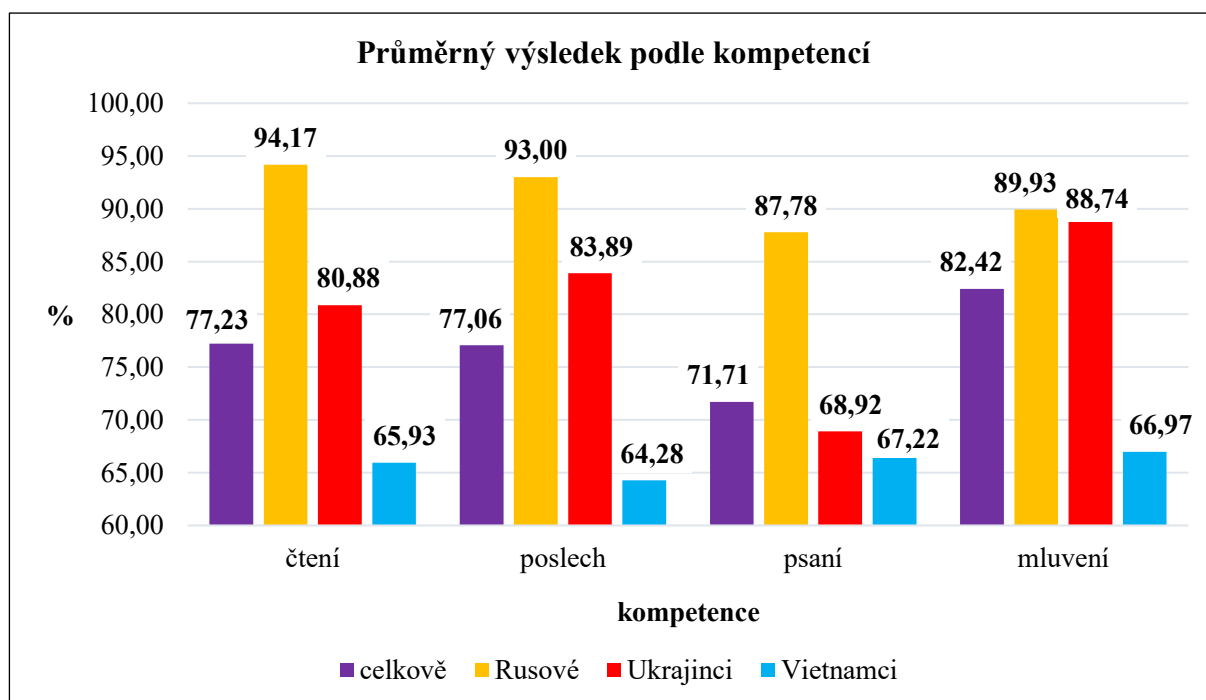
Graf 7: Průměrný výsledek v jednotlivých kompetencích Vietnamců

Zdroj: Národní ústav pro vzdělávání

Nakonec ukážeme srovnání průměrných výsledků v jednotlivých kompetencích napříč národnostmi. Pro ilustraci jsme zahrnuli také celkový průměrný výsledek všech účastníků (graf 8). Vidíme zde, že Rusové a Ukrajinci se pohybovali nad hodnotami průměrů všech účastníků, pouze v případě psaní u Ukrajinců byly hodnoty mírně pod touto hranicí. Naopak výsledky Vietnamců byly pod průměrem všech účastníků ve všech dovednostech.

Graf 8: Průměrný výsledek podle kompetencí

Zdroj: Národní ústav pro vzdělávání

Samozřejmě jsme si vědomi i nedostatků analýzy založené na těchto datech. Prvotním nedostatkem je vysoká míra agregace dat. K analýze jsme neměli výsledky jednotlivých uchazečů a nemohli tak zhodnotit případné nerovnoměrné rozložení hodnot. Měli jsme k dispozici průměrné dosažené výsledky v jednotlivých částech zkoušky a celkovou úspěšnost, z nichž jsme dále počítali průměr. Tento postup jsme zvolili zejména v zájmu přehlednosti dat a domníváme se, že pro základní orientaci v problematice postačuje. Zmíněný nedostatek jsme se také pokusili zmírnit uvedením hodnot váženého (nikoli obyčejného aritmetického) průměru, který bere v potaz i různé počty účastníků na jednotlivých termínech. Pro maximální vytěžení dat jsme předložili i hodnoty směrodatných odchylek, jež demonstrují výkyvy hodnot v jednotlivých termínech vzhledem k průměru. Jsme tedy přesvědčeni, že i přes zmíněné slabiny jsme zaznamenali trendy v úspěšnosti uchazečů o zkoušku pro trvalý pobyt ve zkoumaném období. Jistě jsme však nevyčerпали všechny možnosti analýzy dat, které by mohly velmi pomoci mimo jiné i při přípravách na zkoušku. Další údaje ale bohužel nebyly dostupné.

Celkově však můžeme říct, že na základě poskytnutých dat se test jeví jako velmi vyvážený v jednotlivých částech. Naplnil se i předběžný předpoklad, že nejnižších výsledků u zkoušky dosahují Vietnamci s ohledem na nepodobnost jazyků a výrazně lépe na tom budou Ukrajinci a Rusové. Obě tyto skupiny vykazovaly nadprůměrné výsledky ve všech kompetencích kromě psaní v případě účastníků ukrajinské národnosti. Tento fakt zřejmě velmi ovlivňují integrační strategie těchto obyvatel a jistý podíl budou mít i na výsledcích Vietnamců (viz kap. 3.1.1.3).

5 Analýza přípravných a doprovodných materiálů

V této kapitole zhodnotíme přípravné materiály ke zkoušce. V první řadě analyzujeme podobu webu určeného pro informování potenciálních uchazečů. Na základě poznatků z předchozích částí práce o složení a potřebách této skupiny se pokusíme vyhodnotit především kvalitu a způsob zprostředkování informací o zkoušce. Důležitým kritériem v tomto bodě je přístupnost informací, tedy to, jak snadné, resp. komplikované, je získat dané informace, orientovat se na webu a využívat dostupné nástroje.

Kromě samotného designu webu se samozřejmě zaměříme také na konkrétní didaktické nástroje dostupné na těchto webových stránkách. V jejich případě posoudíme odpovídající jazykovou úroveň a samotný potenciál pro využití při přípravě na vlastní zkoušku.

Neméně důležitou bude i analýza Příručky *Připravte se s námi na zkoušku z českého jazyka pro trvalý pobyt – Nový formát testu A1!* (Škodová a Cvejnová, 2016; dále jen *Příručka*). V první řadě se zaměříme na to, zda a jakým způsobem informuje recipienty o podobě zkoušky a jejích dalších náležitostech. Dále nasměrujeme pozornost k samotným úkolům. Nejen že na základě četby odborné literatury a výše zmíněných poznatků posoudíme zpracování jednotlivých cvičení, ale také zhodnotíme potenciál jejich využití při přípravě na zkoušku. Klíčové jsou v tomto ohledu přirozeně výsledky analýzy *Modelové zkoušky*, již jsme provedli v předchozí kapitole. Významnými ukazateli jsou mimo jiné i témata a testovací techniky zařazené do přípravy.

5.1 Webový portál www.cestina-pro-cizince.cz

Pro zájemce o migrantské zkoušky byl zřízen webový portál www.cestina-pro-cizince.cz, jehož obsah a provoz zajišťuje NÚV. Na vzniku těchto stránek se podílely i MV, MŠMT a Ústav jazykové a odborné přípravy Univerzity Karlovy.

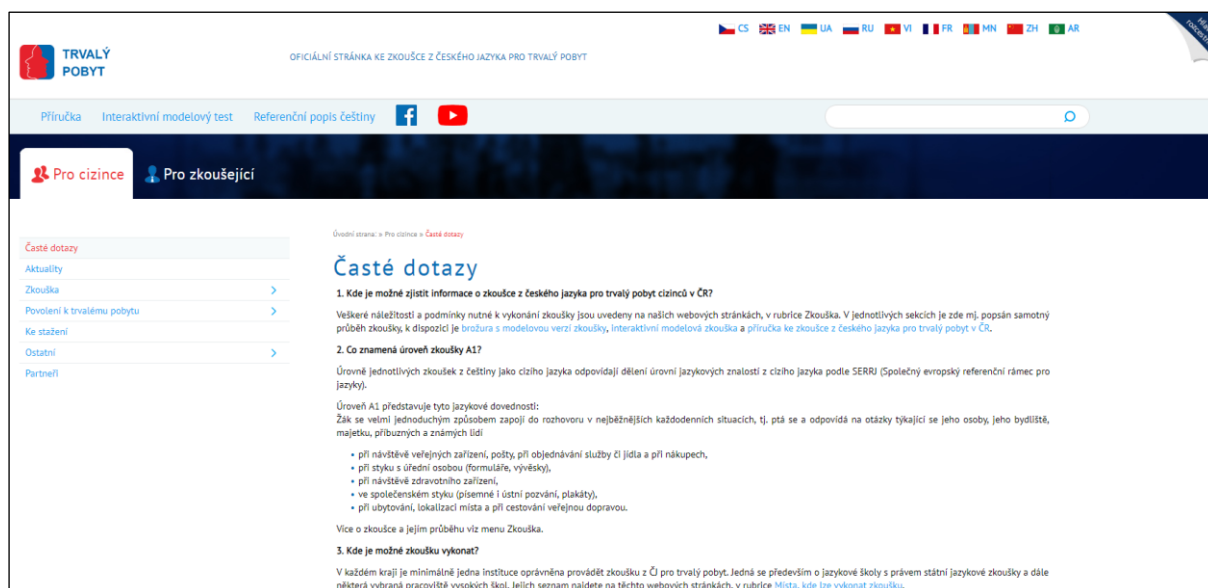
Hned na úvodní stránce se nachází rozcestník, který návštěvníka přesměruje přímo k informacím o zkoušce, kterou potřebuje. Na tomtéž místě si také může zvolit jazykovou verzi stránek. Kromě českého jazyka je k dispozici osm dalších mutací: anglická, ukrajinská, ruská, vietnamská, francouzská, mongolská, čínská a arabská. Výběr víceméně odpovídá nejčastěji zastoupeným národnostem. Tento postup hodnotíme velmi kladně, neboť se dá očekávat nízká úroveň ovládnutí češtiny na to, aby uchazeč mohl číst všechny důležité informace v cílovém jazyce. Česká verze navíc evidentně očekává rodilého mluvčího, protože používá poměrně komplikovaný jazyk pro nižší úroveň nezvladatelný. Různými jazykovými verzemi tedy mimo jiné předchází nesprávnému překladu a případným nedorozuměním.

V sekci pro trvalý pobyt nalezneme další rozčlenění na část pro cizince a část pro zkoušející. Vedle toho je z každého místa na stránce přístupný též přímý odkaz na *Příručku*, Interaktivní modelový test, *Referenční popis*, facebookovou stránku (*Čeština pro trvalý pobyt. Facebook*) a YouTube kanál⁴² (*Čeština pro trvalý pobyt. YouTube*). Toto vyčlenění (zřejmě) nejhledanějších dokumentů je praktické, ale na druhé straně vedle sebe staví odkazy pro samotné cizince i zkoušející (*Referenční popis*).

Samotná část pro cizince je poměrně dobře strukturována (obrázek 18). Hned jako první stránka se objeví „Časté dotazy ke zkoušce“, jež přirozeně obsahuje jakési shrnutí těch nejdůležitějších informací, které by potenciální žadatele mohly zajímat. Již zde se objevuje celkem dobře zpracovaný systém hypertextových odkazů, které návštěvníka webu přímo přesměrují na další informace či dokumenty. Pouze u otázky č. 6 „Kde je možné navštěvovat kurzy češtiny zaměřené na přípravu ke zkoušce?“ (*Trvalý pobyt*) by se hodilo uvést ještě informaci o dalších možnostech kurzů, například těch připravených neziskovými organizacemi. Zde je totiž odkázáno jen na zkušební místa, která se řídí *Metodikou přípravy ke zkoušce z českého jazyka pro žadatele o trvalý pobyt (úroveň A1)* (Cvejnová et al, 2008; dále jen *Metodika přípravy*), avšak nelze vyloučit, že také jiná místa mohou mít kvalitní kurzy. Jen je vhodné na to upozornit. Za poněkud problematický považujeme i použitý jazyk v české variantě. Přirozeně existuje řada jazykových mutací, ale musíme brát v potaz, že mezi uchazeči jsou i cizinci, kteří žádnou z nich neovládají a jsou tak odkázáni právě na českou verzi.

⁴² Na YouTube kanálu zájemci naleznou jak instruktážní, tak výuková videa z webu www.cestina-pro-cizince.cz. Jsou zde také audiovizuálně zpracovaná některá cvičení z *Příručky*. Obojí je zpracováno dále (viz kap. 5.1.1 a 5.2). Jediným původním materiálem jsou propagační videa, jejichž cílem je informování o webu a facebookové stránce. Ta pro naši práci nejsou klíčová, a proto jsme se rozhodli YouTube kanál neanalyzovat.

Obrázek 18: Web pro trvalý pobyt – úvodní strana

Zdroj: *Trvalý pobyt*

V průběhu psaní této diplomové práce došlo k výraznému zjednodušení úvodní stránky s častými dotazy (obrázek 19). Původních 11 otázek bylo zredukováno na 7. Vynechána byla charakteristika úrovně A1, vymezení osob, kterých se zkouška týká, resp. netýká (viz kap. 3.1) a otázka na platnost průkazu k trvalému pobytu. Navíc byly zařazeny informace o termínech zkoušky a postupu přihlášení. Stejný formát však v době psaní práce nebyl totožný ve všech jazykových verzích, ale byl postupně doplňován, a proto jsme se na tomto místě rozhodli zachovat hodnocení obou variant.

Nová struktura se zdá být zejména jazykově přístupnější. Velmi se zjednodušila užívaná čeština, a obsah je tedy dostupnější pro všechny cizince (kteří kupříkladu nerozumí žádné jiné jazykové mutaci). Všechny otázky velmi krátce podávají zcela základní informaci a ve většině případů i přímý hypertextový odkaz na příslušnou stránku. Za nevhodné ovšem pokládáme vynechání informace o tom, koho se povinnost skládat jazykovou zkoušku týká, přitom by neodporovala nově zavedenému systému jednoduššího formátu i jazyka.

Obrázek 19: Web pro trvalý pobyt – nová úvodní strana

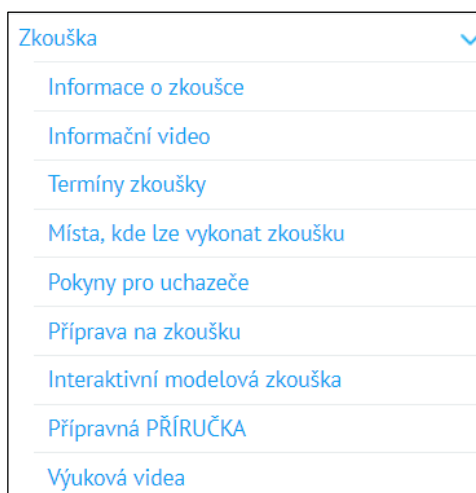

Zdroj: *Trvalý pobyt*

Další v pořadí je část s aktualitami. Zde by z logiky věci měly být uveřejňovány novinky jako vypsané termíny či nové dokumenty a materiály ke zkoušce. Problémem je, že poslední příspěvek v této sekci je z 10. 4. 2018 a není tedy tak aktuální, jak by měl být. Naprosto chybí informace o nové podobě modelové zkoušky platné od května 2019, přičemž na facebookových stránkách se objevuje i s odkazem. V minulosti ovšem (zdá se) tato část webu fungovala bez problému a objevovaly se zde odkazy na další místa na webu a bylo by vhodné v tomto trendu nadále pokračovat.

Komplexní informace o všech aspektech zkoušky přináší zvláštní část s podtématy: informace o zkoušce, informační video, termíny zkoušky, místa, kde lze vykonat zkoušku, pokyny pro uchazeče, příprava na zkoušku, interaktivní modelová zkouška, přípravná *Příručka* a výuková videa (obrázek 20). Tato segmentace je hodně podrobná a zdá se, že místy až příliš. Rozděluje totiž někdy informace, které k sobě bezpochyby přímo patří. To se nám zdá hlavně v případě oddělení informací o zkoušce a informačního videa. Argumentem pro je samozřejmě rychlá orientace uživatele, který potřebuje najít konkrétní věc. Na druhou stranu ale také může ztěžovat situaci návštěvníkům, kteří nejsou běžně zvyklí na internetové prostředí. V samotné části informace o zkoušce je dle našeho názoru i jeden nešťastný hypertextový odkaz, který slibuje odkaz na odpovědní list, ale ve skutečnosti vede k modelové zkoušce. Odpovědní list se zde skutečně nachází i s celou zkouškou, pro zjednodušení by tedy bylo dobré při odkazu zobrazit skutečně jen odpovědní list. Cizince, který není znalý terminologie zkoušky, by mohla tato záměna zmást.

Obrázek 20: Web pro trvalý pobyt – sekce *Zkouška*

Zdroj: *Trvalý pobyt*

Skvělou průpravou ke zkoušce je informační video o jejím průběhu. Cizince provede celým procesem od vyhledání této internetové stránky, přes vyzvednutí poukazu ke zkoušce a přihlášení k ní, až po celý průběh samotné zkoušky. Video je celé v češtině a existuje i ve verzi s českými titulky. Na jednu stranu by cizincům jistě usnadnily porozumění alespoň titulky v jejich jazyce, na straně druhé jim současná podoba pomáhá zorientovat se v situaci, která také bude minimálně z velké části probíhat v češtině. Užívaný jazyk je navíc jednoduchý a i pro cizince na úrovni A1 se jeví jako pochopitelný.

Video je výborně strukturované. Důležité informace se objevují v pauzách v psané podobě a tento text je navíc doprovázen piktogramy tam, kde je to možné⁴³. Domníváme se také, že ve scénáři jsou podchyceny různé situace včetně těch konfliktních, kdy jeden z účastníků komunikuje s dalšími uchazeči a je kvůli tomu vykázan, či řešení situace účastnice, která zkoušku nesložila nebo nemá platný pas. Stejně tak i vizualizuje, že není možné opustit místnost ani kvůli potřebě jít na toaletu. Celé video je velmi ilustrativní a skvěle vykresluje zásadní momenty řízení. Ke zvážení je možná konec videa, v němž účastnice telefonuje s blízkou osobou. Ilustruje zřejmě konec zkoušky, avšak video se tím zbytečně natahuje. Také by stálo za úvahu do videa zahrnout zástupce Policie ČR, kteří jsou u zkoušky vždy přítomní. Tato skutečnost by mohla účastníky zkoušky zbytečně více znervózňit. Posledním tipem na zlepšení je pak zobrazení možností správné odpovědi a opravy špatné odpovědi v odpovědním listu. V této situaci zkoušející sice upozorňuje na to, že označení více odpovědí bude při hodnocení považováno za špatnou odpověď, avšak ve videu by to mohlo být ukázáno

⁴³ Například ve chvíli, kdy jsou diváci upozorňováni na zákaz používání mobilních telefonů či mluvení během zkoušky, se objevují piktogramy.

ještě graficky. U sledujících ještě nemůžeme stoprocentně předpokládat nutnou úroveň znalosti češtiny, a proto by toto vylepšení mohlo pomoci.

V další části webu se nachází sekce s termíny. Kladně hodnotíme názornost kalendáře (obrázek 21). Na stránce se však vyskytují i obecné informace o zkouškových časech dané legislativou⁴⁴. Dá se předpokládat, že ne všichni cizinci se orientují v dělení na sudé a liché týdny a tou nejdůležitější informací jsou podle našeho názoru konkrétní termíny pro daný měsíc a ty jsou uvedené již v kalendáři. Pokud by cizinci potřebovali tyto obecné informace, jsou k dohledání i jinde.

Obrázek 21: Web pro trvalý pobyt – termíny v kalendáři

Duben						
Po	Út	St	Čt	Pá	So	Ne
1	2	3	4	5	6	7
8	9	10	11	12	13 9-10 h	14
15	16	17	18	19	20 9-10 h	21
22	23	24 9-10 h	25	26	27	28
29	30					

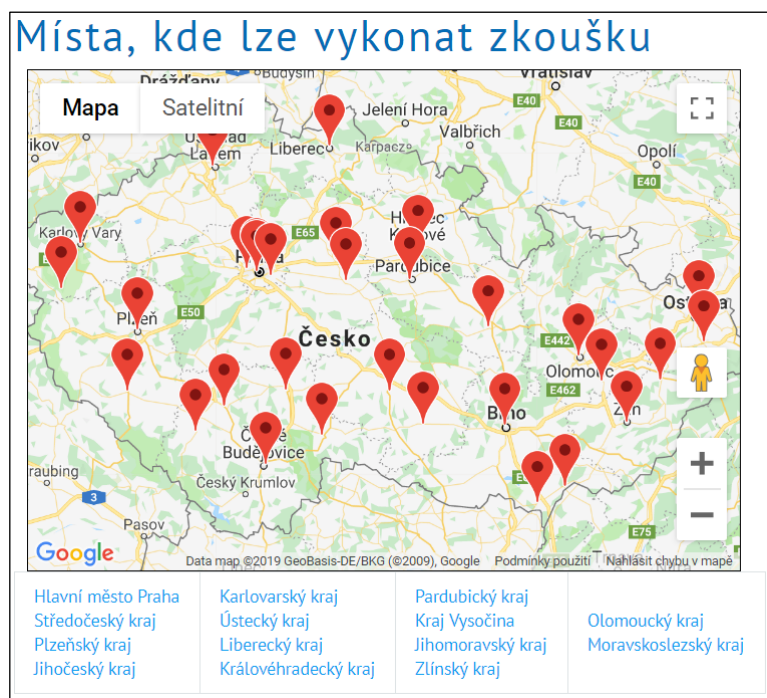
Zdroj: *Trvalý pobyt*

Vedle termínů se na internetových stránkách nacházejí i zkušební místa. Uživatelé se zobrazí interaktivní mapa s označenými institucemi (obrázek 22). Je zde možnost zaměřit se i na jednotlivé kraje, při jejichž výběru se mapa zvětší a zobrazí pouze vybraný kraj. Po rozkliknutí konkrétního místa se zobrazí detailní informace o zkušební instituci, kontaktu a odkazu na konkrétní termíny zkoušky. Možná by ale stálo za zvážení, zda nepřidat ještě obyčejný seznam míst s adresami a informacemi obsaženými v mapě. I když nám může ilustrativnost mapy připadat ideální, předpokládá dle našeho názoru už jistou zkušenost s online prostředím, která však u všech migrantů samozřejmě není. Seznam by takovým uživatelům nabídl další možnost, jak informaci získat⁴⁵.

⁴⁴ „Čas konání zkoušky je stanoven následovně: Středy v liché týdny od 9:00–10:00. Středy v sudé týdny od 13:00–14:00. Soboty od 9:00–10:00“ (*Termíny zkoušky*).

⁴⁵ Během psaní diplomové práce byla upravena i tato stránka. Bylo přidáno ještě rozklikávací políčko se seznamem institucí, což vlastně do jisté míry odpovídá našim výhradám. Přesto si myslíme, že změna by podle nás měla vést i ke zjednodušení pro uživatele neznalé online prostředí, pro něž by obyčejný seznam mohl být užitečnější.

Obrázek 22: Web pro trvalý pobyt – zkušební místa

Zdroj: *Trvalý pobyt*

Většina části „Pokyny pro uchazeče“ se zdá přebytečná. Vlastně se zde pouze rekapitulují informace, které už potenciální žadatel může najít jinde, a za následek to pak může mít přeskočení „nových informací“, jež jsou zařazeny až na konec této stránky. Relevantní jsou pokyny ke konkrétnímu dni zkoušky a instrukcím po zkoušce. I tady se nám ovšem zdá zbytečné vydělovat pro ně zvláštní stránku, když by se v ideálním případě mohla spojit s informačním videem. Písemné informace by tak skvěle doprovodily ilustrační video.

Velmi užitečně se jeví část „Příprava na zkoušku“, která jistě zajímá každého uchazeče. V ní se nachází odkazy jak na různé přípravné materiály, tak na interaktivní modelovou zkoušku. Jen nerozumíme, proč tento posledně zmíněný odkaz neobsahuje přímo proklik, ale poukazuje k přístupu z horní lišty (viz výše). Možná trochu nešťastně by mohl působit i text: „Uspěli jste u Interaktivní modelové zkoušky? Pak se můžete přihlásit ke zkoušce z českého jazyka pro trvalý pobyt v ČR na některé z vybraných zkušebních institucí, které jsou uvedeny zde“ (*Trvalý pobyt*). Vypadá to, že složení interaktivní zkoušky je podmínkou k přihlášení ke zkoušce a nejen průpravou k jejímu vyzkoušení. Snad by zde pomohlo jednoduché přeformulování textu, aby se předešlo případnému nedorozumění. Vyzkoušení testu samozřejmě nikomu neublíží, spíše naopak. Na cizince, který není zběhlý v našich podmínkách, by to však mohlo působit jako nekonzistentní informace. Na jiném místě se přirozeně nesetká s tím, že by musel před přihlášením skládat nějaký online test, ale na této stránce se informace objevuje. Jakákoli nejistota je pak negativním faktorem.

Velkou výhodou je již zmíněný interaktivní test. Jedná se o stejnou verzi modelového testu jako v brožuře, kterou účastníci dostanou spolu s poukazem. V aktuální verzi jsme si všimli některých nedostatků. V první řadě bychom doporučili, aby nahrávky byly dostupné přímo u daných úloh, jako je tomu v části s *Příručkou*. V nynější podobě jsou zkoušení nuceni si audio buď stáhnout, nebo mít speciální software pro přehrávání přímo na webových stránkách. Obtížné by to mohlo opět být pro uživatele, kteří na online prostředí nejsou příliš zvyklí. Za větší problém však považujeme způsob vyhodnocování. U otevřených úloh se stručnou odpovědí je jako špatná vyhodnocená odpověď, která neobsahuje diakritiku. Je ale poměrně náročné používat českou klávesnici, obzvláště v případě, že cizinec nemá k dispozici ani české zařízení, na němž by byla nainstalována. Rozumíme tomu, že při zkoušce nelze zcela rezignovat na háčky a čárky, ale minimálně přínosem by v tomto případě bylo alespoň zobrazení správné varianty při vyhodnocení. Cizinec by tak dostal kompletní informaci o vlastním výkonu a jednak by pochopil, že znalost diakritiky je nutná, jednak také, že zcela neselhal, pokud jen neumí používat českou klávesnici. V interaktivním testu se po vyhodnocení totiž ukážou pouze varianty u správně zodpovězených úloh. Tento postup je při přípravě na zkoušku jistě užitečný, ale nezbytný se zdá právě u těch špatně zodpovězených.

Zajímavé je, že výše zmíněné výhrady ohledně uvádění správných odpovědí u špatně vyřešených úloh, jsou v případě předchozí verze modelové zkoušky neopodstatněné, protože správné varianty jsou v řešení uvedeny u všech odpovědí (viz níže).

Ještě v úvodních informacích k modelové zkoušce je uveden také odkaz na starší verzi platnou do konce roku 2015. Jako trénink je jistě velmi užitečné nechat zpřístupněné i další varianty, ale z pohledu cizince zde možná chybí informace o odlišnostech verzí, zda je vůbec dobré dělat si i jiný test než ten, který je aktuálně využíván.

Poněkud matoucí jsou však již předvyplněné odpovědi (obrázek 23), jež by mohly někoho odradit. Tento detail však byl v aktuální verzi již napraven a uživateli se objevuje prázdné pole.

Obrázek 23: Web pro trvalý pobyt – interaktivní modelová zkouška platná do 2015

Interaktivní modelová zkouška - verze platná do 31. 12. 2015

Tato interaktivní modelová zkouška obsahuje *čtení s porozuměním, poslech s porozuměním a psaní* (pouze úlohu s uzavřenými otázkami). Na těchto stránkách si můžete také stáhnout [brožuru s modelovou verzí zkoušky](#) z českého jazyka pro trvalý pobyt v ČR, která zahrnuje i část mluvení. Další cvičení i modelové verze zkoušky nabízí nová příručka [„Připravte se s námi na zkoušku z českého jazyka pro trvalý pobyt v ČR“](#). Více informací o příručce v sekci [Příručka](#).

ČTENÍ

Úloha 1

Čtete text a vyberte 1 správné řešení pro úkoly 1 – 6.

Hledám rodinný dům s velkou zahradou u Prahy, nemám zájem o dům na vesnici.
Potřebuji 2 nebo 3 pokoje a garáž. Blízko musí být potraviny, škola a zastávka autobusu nebo vlakové nádraží.
Cena do 4 000 000 Kč. Koupím hned a rychle. Chci bydlet od 1. 6.
Můžete volat od pondělí do pátku na telefon 777 809 311 od 8:00 do 12:00 – Milan Novák, Brno.

1. Kde musí ten dům být?	V Brně. ▾
2. Co musí dům mít?	Garáž. ▾
3. Co musí být blízko domu?	Zastávka trolejbusu. ▾
4. Kolik korun dům může stát?	Maximálně čtyři miliony. ▾
5. Kdy chce začít pan Novák v domě bydlet?	V červenci. ▾
6. Kdy můžete panu Novákovi telefonovat?	Každý den odpoledne. ▾

Zdroj: *Trvalý pobyt*

Interaktivní test postupně nabízí jednotlivé části čtení s porozuměním, poslech s porozuměním a psaní. Po vyplnění všech úloh si sám uživatel test vyhodnotí a pak pokračuje k další části. Negativně by zde mohlo být nahlíženo na fakt, že tlačítka jako „zkontrolovat“ či „pokračovat na část...“ nejsou v jednotlivých jazykových mutacích přeložena. Domníváme se však, že uchazeč o zkoušku by se měl s touto komunikací vyrovnat i v češtině. Problematické by se to mohlo jevit v případě, že k nedostatečné znalosti češtiny ještě přidáme nedostatečnou zkušenost s online prostředím.

Celkově je však umožnění přípravy na test i pomocí online testu velmi pozitivní. Ke zvážení je, zda nerozšířit cvičné verze k testu a na web nepřidat i jinou verzi než tu, která je již dostupná v brožuře. Otevřela by se tím další možnost, jak si vyzkoušet test, a nejen jinou metodou vyřešit úlohy, které už má většina žadatelů k dispozici. Zajímavým vylepšením by mohlo být i zapojení časového limitu na jednotlivé části. Důležitou součástí zkoušky je samozřejmě i time management. Zájemce o zkoušku by si tak mohl přímo vyzkoušet, zda mu časový limit dělá potíže, nebo může být klidnější, protože obvykle test vyřeší rychleji.

V menu se také nachází i odkaz na *Příručku*. Zde je stručný popis knihy a přímé cesta k bezplatnému stažení publikace. Vedle toho jsou stále zpřístupněny i materiály ke starším verzím testu. Stejně jako u modelového testu by možná byla vhodná doplňující informace o tom, v čem se testy liší, aby poté uživatel nebyl zaskočen, nebo se zbytečně neobával při přípravě využít i „neaktuální“ materiály.

Vedle informací k samotné zkoušce web ještě shrnuje ty nejdůležitější informace o povolení k trvalému pobytu. Nejedná se o vyčerpávající informace, na ty odkazuje na příslušná místa, především MV. Problémem jeho webových stránek však je, že poskytuje informace pouze v češtině a angličtině a dohledání informací je složitější. Vhodné by proto bylo rozšíření informací na internetových stránkách www.cestina-pro-cizince.cz i v jednotlivých jazykových mutacích. Usnadnila by se tím dostupnost informací a předešlo by se také nutnosti jazykového servisu další osoby. Musíme zde zopakovat výtku týkající se odkazu na místa, kde je možné získat poukaz. Zobrazuje se zde opět pouze mapa, ale doplnění seznamu s kontakty a adresami by mohlo některým cizincům výrazně usnadnit hledání.

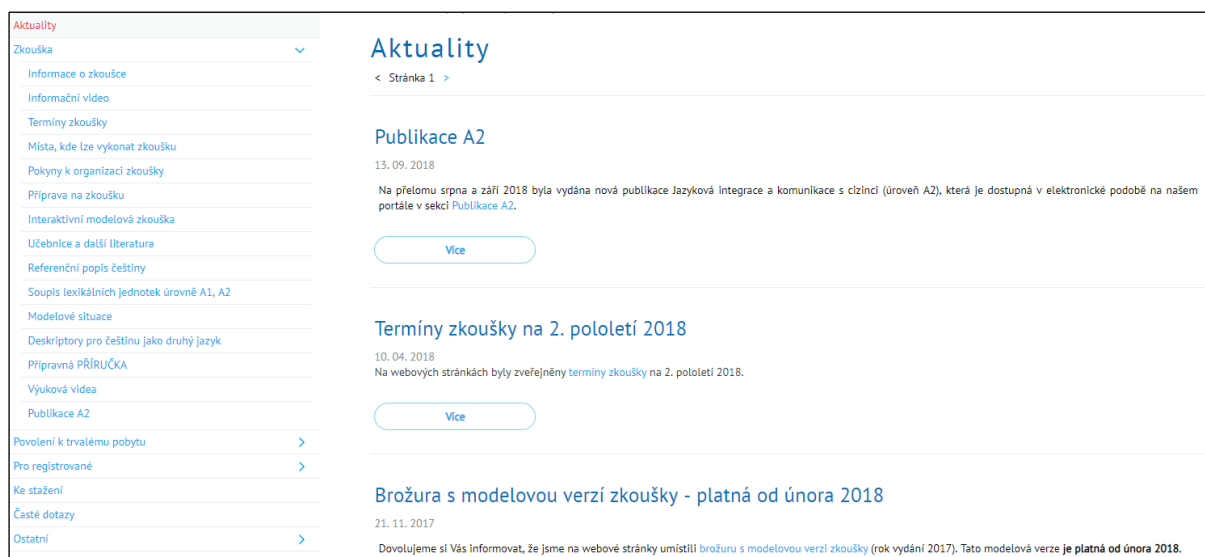
Dále jsou na webu ještě stránky s dokumenty ke stažení, organizacemi zabývajících se poradenstvím pro cizince, užitečnými zdroji informací a partnery. Ke stažení jsou všechny příručky, brožury, pokyny a další informace. Je velmi hodnotné, že i přestože se odkazy na stažení objevují průběžně, existuje i místo, na němž jsou všechny pohromadě. Nepozorností však zřejmě vznikla chyba, neboť v čínské verzi nejsou přeloženy názvy několika dokumentů (stejně jako celé stránky s výukovými videy).

Stejně tak dostupnost kontaktů na různé organizace je velmi přínosná. Jen je možná škoda, že způsob prezentace nenavazuje na již zmíněnou velkou přehlednost webu. Tyto důležité kontakty jsou totiž shrnuty pod sekci „ostatní“ a není tedy zřejmé hned na první pohled, že se jedná o jednu z klíčových částí webu. Nápadné je to především ve srovnání s částí věnující se zkoušce, která se místy zdá až zbytečně příliš rozčleněná v zájmu velké názornosti.

Vedle části pro cizince se na internetových stránkách www.cestina-pro-cizince.cz nachází i sekce pro lektory. Tou se zde nebudeme zabývat v takové míře, jen se je pokusíme souhrnně popsat a identifikovat případné problémy.

V zásadě se část pro cizince a lektory příliš neliší. Na první pohled je patrné jiné řazení jednotlivých sekcí, ale informace jsou velmi obdobné. Navíc se zde nachází sekce pro registrované, do níž je nutné se přihlásit, ale dostupná je pouze vybraným uživatelům (obrázek 24).

Obrázek 24: Web pro trvalý pobyt – pro zkoušející

Zdroj: *Trvalý pobyt*

Zajímavé je, že v části „Příprava na zkoušku“ se již objevuje informace o tom, že modelový test je opravdu jen skvělou možností, jak si test vyzkoušet, ale nikoli podmínkou pro přihlášení na ni, jak je tomu v sekci pro cizince.

Navíc se zde objevují také dokumenty pro samotné cizince zbytečné, ale velmi potřebné pro lektory, kteří někoho na zkoušku připravují, jako například *Metodika přípravy*, seznam učebnic, *Referenční popis*, deskriptory pro češtinu jako druhý jazyk či soupis lexikálních jednotek. Také se zde nachází nová publikace *Jazyková integrace a komunikace s cizinci (úroveň A2)* (Škodová a Cvejnová, 2017), jež je signálem k připravovanému zvýšení úrovně.

Celkově hodnotíme celou webovou stránku www.cestina-pro-cizince.cz velmi pozitivně. Navíc se zdá jako poměrně neobvyklý projekt, protože v jiných zemích jsou cizinci odkázáni zejména na oficiální stránky jednotlivých úřadů či ministerstev, ty ale často nezohledňují omezené komunikační dovednosti v cílovém jazyce. Za nedostatečné považujeme především místy malé přihlížení k možné minimální zkušenosti cizinců s online prostředím a navrhli jsme proto výše zmíněné změny.

5.1.1 Výuková videa

Součástí obou sekcí (pro cizince i pro lektory) jsou také *výuková videa*. Jsou určena pro využití češtiny v každodenních situacích v České republice. Hlavním záměrem je výše zmíněná integrace cizinců skrze usnadnění komunikace s majoritní společností. Na webu je dostupných 15 videí z 9 tematických oblastí, které mají svůj základ i v *Referenčním popisu* (v sekci sociokulturních kompetencí). Konkrétně se jedná o tato témata: bydlení, řešení krizových situací, zdravotní péče a zdravotní pojištění, styk s policií, práce, styk s úřady,

cestování, okolní prostředí a počasí, kontakt s majoritní společností. Zdá se, že jsou tedy pokryty hlavní jazykové potřeby migrantů (viz kap. 2.1) kromě jedné, a to vzdělávací oblasti. Nesmíme zapomínat, že spolu s cizincem se do země často stěhuje i jeho rodina a minimálně v případě dětí musí komunikovat se školou. Zahrnutí také tohoto tématu se proto jeví jako žádoucí.

V tématech, stejně jako v užívané slovní zásobě, je zřejmé zaměření na češtinu jako druhý jazyk (viz kap. 3.1.1.1). Zařazeno bylo např. vyplňování formuláře, objednání k zubaři či problémy s majitelem bytu. V rámci slovní zásoby se cizinec setkává se slovy, která nejsou relevantní pro úroveň A1 ani A2, ale zároveň by je mohl potřebovat, protože každodenní situace je vyžadují. Jako příklad lze uvést „šroubovák“, „kaz“ (myšleno „zubní“) či „plynoměr“. Jejich zahrnutí je tedy nevyhnutelné i přesto, že se v *Referenčním popisu* nevyskytují.

Každé podtéma je zpracováno ve dvou variantách: pro A1 a A2. Nadto jsou videa opatřena titulky, takže pokud cizinec potřebuje i psanou podobu jazyka, má možnost zvolit alternativu s titulky. Toto rozhodnutí se zdá jako velmi vhodné, neboť cizinec sám může snáze neznámě fráze či slova vyhledat ve slovníku. Ke každému videu byl navíc vytvořen pracovní list, který rozvíjí různé komunikativní dovednosti. Součástí je i klíč se správnými řešeními. Tento fakt je výraznou podporou ve výuce, absolutně však počítá s nutnou spoluprací lektora. Je to škoda, protože neumožňuje také samoučení. Atraktivní variantou by jistě bylo zpracování interaktivní podpory, která by umožnila samostatnou práci cizinců. Ne všichni totiž navštěvují nějaké jazykové kurzy, ale i pro ně by bylo rozšiřování slovní zásoby, zdokonalování poslechu s porozuměním či rozšiřování povědomí o sociokulturních znalostech užitečné. V současnosti jsou k dispozici různé mobilní aplikace, kterými by se autoři mohli inspirovat a vytvořit užitečný nástroj zaštitěný odborníky.

Také je nutné zdůraznit, že pracovní listy mají hrát pouze inspirativní roli pro lektory. I z toho důvodu jsou vždy dostupné i v editovatelné verzi, aby si je učitel sám mohl upravit podle vlastního cíle. Na webové stránce navíc nalezne stručný seznam základních zásad práce s videy. Výhodou zařazení do výuky je přiblížení sociokulturního kontextu České republiky a snad i vyšší míra soběstačnosti cizince v každodenním životě.

Výuková videa považujeme za skvělý nástroj zprostředkování českého prostředí a za pomoc při jednání studentů v neznámých situacích. Sporné je však dle našeho názoru samotné umístění videí. Na jedné straně chápeme využití webu jako přímého komunikačního kanálu k cílové skupině, na druhé straně pokládáme za problematické jejich umístění mezi informace ke zkoušce. Podle vyjádření samotných autorů na webové stránce nebylo ambicí vytvořit přípravná videa k samotné zkoušce. Jak již bylo řečeno, videa a pracovní listy k nim

místy používají slovní zásobu, která vyžadované úrovni neodpovídá. Některé cizince by i tak ale mohla videa odradit. Stejná videa navíc využívá i facebooková stránka, která přímo deklaruje přípravný a informační charakter svého obsahu. V tomto ohledu bychom tedy doporučovali doplnit upozornění na tento fakt. Další možností by jistě bylo přesunutí výukových videí pouze do sekce určené pro lektory, neboť právě to je hlavním účelem jejich vzniku – zařazení do výuky zkušeným lektorem.

Pokud přijmeme tezi, že výuková videa nesouvisí s přípravou na zkoušku pro trvalý pobyt, nabízí se dále i prostor pro rozšíření materiálu pro vyšší úrovně. Užitečné by ale bylo i rozpracování dalších podtémat pro A1 a A2. V současné podobě totiž nebyl využit potenciál dvou videí pro jedno podtéma. Jak spot pro A1, tak pro A2 totiž předkládají naprosto totožné situace. Záměrem bylo ukázat, „že s nabýváním jazykové kompetence se zvyšuje i samostatnost uživatele jazyka. S větší samostatností se snižují náklady na jazykovou asistenci cizince a současně se zvyšuje potenciál integrace do majoritní společnosti. Videá mají motivovat cizince k překonání strachu v kontaktu s Čechy, naučit je, jak se můžou jazyk učit a také, jak kompenzovat jejich (prozatím) nedostatečnou znalost“ (*Výuková videa*). Ve výsledku jsou však videa na různých úrovních často velmi podobná, stejně jako pracovní listy k nim. Myslíme si, že pokud chceme usnadnit cizinci integraci a komunikaci s majoritní společností, bylo by vhodnější ukázat mu co nejvíce situací, v nichž má možnost se adekvátně zapojit.

Zaměření na reálnou komunikaci odpovídá i používání obecné češtiny. Toto rozhodnutí chápeme, ale obecně se v odborném diskurzu o vhodnosti zařazování substandardních útvarů hodně diskutuje (viz např. Hrdlička, 2002; Lukášová, 2007; Šindelářová, 2008; Orloš, 2007). Znalost těchto systémů se ve značné míře odvíjí od způsobu učení se jazyku. Pokud se cizinec rozhodne pro výuku v kurzu, je ve většině případů upřednostňována spisovná čeština, protože je univerzální na celém území republiky a i rodilými mluvčími je přijímána jako adekvátní vyjadřování cizince. Cizinci, kteří se však učí češtinu pouze běžným kontaktem s Čechy, mohou pochytit hlavně některou ze substandardních forem. Při sledování videa během výuky by tak mohlo cizince zaskočit používání „jiné“ češtiny, než jakou se učí, ale také je vhodné upozornit studenty, že v běžné komunikaci mohou jiné formy slyšet.

Videa jsou velmi krátká, zpravidla trvají kolem dvou minut. Velmi kladně hodnotíme jejich ilustrativní charakter a stručné obsažení celé komunikační situace. Ukazují vždy co nejjednodušší způsob, jak se v dané situaci domluvit se členem majority. Délka videa je však místy také limitující. V některých případech jsou zahrnuty zajímavé momenty, které ale nejsou dále rozvíjeny. Jako příklad můžeme uvést téma „Jak telefonovat na policii na úrovni A2“, v němž se cizinec obává, že mu někdo ukradl auto, ale po telefonu mu policista oznámí, že jeho

auto bylo odtaženo. Cizinci je sděleno telefonní číslo, na něž má zavolat. Když to ale udělá, ozve se mu pizzerie. Rozumíme tomu, že tento prvek má zřejmě sloužit pouze k oživení a pobavení, potenciál ale vidíme i ve zprostředkování vhodné reakce, pokud zavoláme na špatné číslo.

Ačkoli se videa zaměřují především na formální kontakt, objevuje se i neformální dialog v podtématu „Jak si vyměnit směnu“. Neformální dialogy nejsou hlavním cílem, i když by se daly využít víc. Naprosto však rozumíme, že adekvátnost vyjadřování je klíčová zejména ve formálním kontaktu. Pokud už cizinec má i neformální vztahy s majoritní společností, jsou její zástupci obvykle tolerantnější.

Celkově musíme ocenit podařený scénář k jednotlivým spotům. Video jsou kvalitně zpracovaná a zahrnují řadu momentů, které by si zasloužily více prostoru, ale v zájmu stručnosti jsou upozaděny. Video nabízejí jedinečný materiál pro zprostředkování sociokulturních znalostí nenásilnou a zábavnou formou. I uživatelům, kteří zatím neovládají jazyk dostatečně, umožňují nahlédnout do zvyklostí společnosti země, již si zvolili za svůj domov, ať už prozatímní, nebo trvalý. U toho však autoři nekončí a zpracovávají i pracovní listy, které mají být další pomocí při práci a studiu.

Za problematický aspekt pracovních listů považujeme užívání psacího písma jako ukázkového řešení úlohy. To je však z našeho pohledu nevhodné, protože písmo, s nímž se v současnosti cizinci nejvíce setkávají, je tiskací a jiná forma po nich ani vyžadována není. Pro cizince, kteří navíc v mateřském jazyce nemají latinku a ani bezpečně neovládají jiný jazyk, který ji užívá, je psací písmo ještě komplikovanější.

Těžko však detailně hodnotit nedostatky něčeho, co deklaruje svou inspirativní roli. Právě k tomuto účelu by měly vypracované pracovní listy sloužit. Využití veškerého potenciálu videí je však ponecháno čistě na lektorech. Pokud navážeme na tuto inspirativní funkci, můžeme přidat několik tipů na zlepšení práce s tímto výjimečným materiálem.

Prvním z nich by bylo jasně si rozčlenit předtextové, textové a potextové aktivity. Řazení cvičení v pracovních listech tomu často nejen neodpovídá, ale přímo odporuje. Pokud některý z typů úloh chybí zcela, je vhodné ho doplnit a využít tak materiál do posledního zbytku. Když se lektor přece jen rozhodne zařadit práci s videy do výuky směřované ke zkoušce, hodilo by se zařadit i úlohy kopírující strukturu těch zkuškových. V některých případech je to obsahem již existujících pracovních listů, ale je zde i velký prostor pro zlepšení. Nabízí se i daleko širší obohacování slovní zásoby. Lektoři by navíc měli brát v potaz potřeby svých konkrétních studentů a výběr jim tak uzpůsobit. Málokdy je pozornost v pracovních listech věnována gramatice, přesto však každé podtéma nabízí velkou škálu možností

na zapojení gramatiky. Doporučujeme také zhlédnout videa k oběma úrovním. Několikrát se totiž podle našeho názoru nachází užitečná informace pouze ve videu pro vyšší úroveň. Jako příklad můžeme uvést „Jak zavolat záchranku“, v němž se divák až na úrovni A2 dovídá, že integrační záchranný systém je schopný se orientovat podle čísel na lampách veřejného osvětlení. Nevidíme zde důvod, proč by student na A1 nemohl tuto informaci dostat také. Lektoři dobře obeznámení s oběma videy pak mohou doplňovat různé informace podle svého odborného mínění. Samozřejmě se nabízí i dopracování dalších úloh směřujících k nějakému dílčímu vyučovacím cíli a možnost téma rozpracovávat dále. Pro kreativní práci s videy by také mohly být využity jednotlivé obrázky.

5.1.2 Facebook

Jako další online podpora vznikla facebooková stránka *Čeština pro trvalý pobyt*, což je oficiální stránka NÚV, a je určena uchazečům o zkoušku pro trvalý pobyt. Cílem je tedy potenciální žadatele informovat a podpořit v přípravách.

Velmi pozitivní je využití úvodní fotky pro oznámení nejbližších termínů, zpravidla na daný měsíc (obrázek 25). V současnosti je zde zvykem jedno zastřešující téma na dva měsíce. Pro leden a únor to bylo „Styk s úřady“ a pro březen a duben pak „cestování“. Na začátku měsíce je vždy zveřejněn harmonogram dalších příspěvků. Nové příspěvky se objevují několikrát do týdne pravidelně v 17:00 hodin, takže cizinci mohou kontinuálně sledovat novinky. Obsahem příspěvků jsou obvykle výuková videa z webu www.cestina-pro-cizince.cz. Následně se k nim zveřejňují cvičení převzatá ze stejného místa z dostupných pracovních listů.

Dále jsou mezi příspěvky i nová slova doprovázená definicí, obrázkem či užitečnými kolokacemi. Slovní zásobu mohou návštěvníci rozšiřovat i ve slovním fotbalu (

obrázek 26), jehož výsledky jsou zvláště vyhodnocovány. Kromě přímého tréninku na zkoušku, různých cvičení převzatých z *Příručky*, jsou doplněny i informace o různých aspektech organizace zkoušky, potřebných dokumentech, postupu či zajímavých statistikách z prostředí zkoušky.

Obrázek 25: Facebooková stránka *Čeština pro trvalý pobyt*

Oficiální stránka Národního ústavu pro vzdělávání

A1 Bezplatná pomoc s přípravou na zkoušku z češtiny pro trvalý pobyt

Nejbližší termíny zkoušky: **DUBEN** SO 13. 4. 2019 9-10 hod. ST 24. 4. 2019 9-10 hod.

www.trvaly-pobyt.cestina-pro-cizince.cz

Čeština pro trvalý pobyt
@cestinaprotrvalypobyt

Hlavní stránka
Příspěvky
Hodnocení
Videa
Fotky
Informace
Komunita
Informace a reklamy
Vytvořit stránku

4,7 4,7 z 5 - Na základě názoru 58 lidí

Čeština pro trvalý pobyt
1. dubna v 17:00

#cestina #cestinaprocizince #cestinaprotrvalypobyt #harmonogram

TRVALÝ POBYT **DUBEN**

Harmonogram příspěvků - duben 2019

17:00

ST 3. 4. 2019 - Video: jak se orientovat v MHD II
PÁ 5. 4. 2019 - Cvičení k tématu
PO 8. 4. 2019 - Nové slovo
ST 10. 4. 2019 - Užitečné informace a statistiky
PÁ 12. 4. 2019 - Slovní fotbal

INFORMACE ČEŠTINA PRO TRVALÝ POBYT

Our Story
Oficiální informační stránka pro uchazeče o zkoušku z češtiny pro trvalý pobyt.
Zobrazit víc

Zdroj: *Čeština pro trvalý pobyt*

Obrázek 26: Facebooková stránka *Čeština pro trvalý pobyt – slovní fotbal*

Čeština pro trvalý pobyt
12. dubna v 17:00

#cestina #cestinaprocizince #cestinaprotrvalypobyt #A1 #slovnifotbal

TRVALÝ POBYT **SLOVNÍ FOTBAL** **A1**

Písmeno: **S**

Pravidla hry:

1. **Napište** do komentáře pod tímto příspěvkem **jedno slovo**, které začíná písmenem "S" - získáváte jeden bod
2. **Další slovo můžete psát, až někdo jiný napíše své slovo**
3. **Pokud napíšete slovo, které už napsal někdo jiný, odečte se vám 0,5 bodu**
4. **Vyhrává hráč, který získá největší počet bodů**
5. **Hra končí v 18:00 v úterý 16. dubna**
Výsledky zveřejníme v 17:00 ve středu 17. dubna

Příklad hry:

Hráč A: "soused"
Hráč B: "silnice"
Hráč A: "sleva"
Hráč C: "slovník"

Vyhrává hráč A, který získal 2 body. Hráči B a C získali 1 bod.

Zdroj: *Čeština pro trvalý pobyt*

Přestože stránka deklaruje svou úzkou profilaci na zkoušku pro trvalý pobyt, součástí jsou i výuková videa na úrovni A2. Tvůrcům to sice umožňuje vyčerpat všechny možné dostupné materiály z webu, ale pro některé cizince to může být demotivující. Pokud totiž nevědí, že dané video je nad požadovanou úroveň jejich znalosti ke zkoušce, neporozumí mu. Přesto ale nelze zpochybnit velký přínos facebookové stránky jako skvělého zdroje informací a podpůrného prostředku při přípravě na zkoušku, neboť jednotliví uživatelé se mohou přímo zapojit a navzájem se podporovat.

5.2 Příručka *Připravte se s námi na zkoušku z českého jazyka pro trvalý pobyt v ČR – Nový formát testu A1!*

Jedním z přípravných materiálů ke zkoušce je i Příručka *Připravte se s námi na zkoušku z českého jazyka pro trvalý pobyt v ČR – Nový formát testu A1!* (Škodová a Cvejnová, 2016)⁴⁶. Je dostupná jak v tištěné, tak elektronické podobě. Jedná se o veřejně dostupný dokument, jehož získání není zpoplatněno. Součástí je i audionahrávka (v podobě CD, nebo nahrávky na webových stránkách www.cestina-pro-cizince.cz). Vydavatelem je Národní ústav pro vzdělávání a mezi autory jsou odborníci, kteří se přímo podílí i na tvorbě zkoušky.

Dokument je zrevidovanou verzí předchozí příručky a připravuje tedy na podobu zkoušky, jež byla zavedena do praxe v roce 2016. V první řadě samozřejmě cílí na cizince, kteří se chtějí připravit ke zkoušce. Zároveň ale autoři v předmluvě deklarují, že se nejedná o učebnici češtiny jako takovou, tudíž se očekává již získaná znalost úrovně A1, a *Příručka* se koncentruje pouze na zpřístupnění formy testu. Dalším adresátem jsou také učitelé a lektori připravující cizince ke zkoušce. V tomto případě slouží text jako informační zdroj o formátu zkoušky, zásobárna úloh k přípravě studenta a v neposlední řadě i k inspiraci pro vlastní přípravné úlohy a koncepci kurzu. Vedle studentů a lektorů je *Příručka* určená také neziskovým organizacím, pro něž je dokument zdrojem informací o konkrétním průběhu zkoušky. *Příručku* lze tedy vnímat jako text s velmi širokým potenciálním zásahem a klíčový dokument pro přípravu na zkoušku.

⁴⁶ Pro přehlednost práce budeme na tuto publikaci odkazovat jako na *Příručku*, přestože si uvědomujeme, že se nejedná o úplný bibliografický odkaz (odkaz viz kap. 8).

Text je rozčleněn do osmi kapitol následovně:

1. Základní informace o zkoušce
2. Čtení
3. Poslech
4. Psaní
5. Mluvení
6. Co už umím
7. Deset pravidel zkoušky
8. Klíč (tamtéž, 6)

Základní informace o zkoušce jsou předkládány formou otázek a odpovědí podobně, jak je tomu na webových stránkách. Zde se však objevuje mnohem více otázek (celkem 51) zahrnující vše od obecných informací k přihlášení a průběhu zkouškového dne po ryze praktické okolnosti, například že ve zkušební místnosti jsou hodiny a uchazeči dostanou vhodnou tužku na místě. Stejně tak jsou zde k nalezení informace o tom, co dělat po zkoušce ať už s kladným, nebo záporným výsledkem. Použit je velmi jednoduchý jazyk, aby byl student sám schopen textu porozumět.

Jak již bylo řečeno, v porovnání s webovým portálem je zde mnohem více informací, takže se vyrovnává znevýhodnění těch uchazečů, kteří nemají přístup k internetu, nebo ho neovládají. V každém případě by ale některé klíčové informace měly být doplněny na web, kupříkladu informace o možnosti odvolání, nebo o neomezeném počtu pokusů. Struktura dotazů v příručce vlastně nahrazuje informativní roli videa dostupného na internetových stránkách (viz kap. 5.1.1).

Následují čtyři oddíly zaměřené na jednotlivé komunikační kompetence, které přesně kopírují dělení u zkoušky (čtení, poslech, psaní, mluvení). Struktura všech těchto částí je totožná a skládá se ze: A. základních informací o dané části, B. přípravných cvičení; C. typů úloh; D. modelových testů (tamtéž). V informativní části se opakuje model užitý dříve, tedy struktura otázek a odpovědí. V každé části je 10 přípravných cvičení a 10 typů úloh (kromě čtení, v němž je 11 přípravných cvičení). Konkrétní cíle nejsou nikde specifikovány, ale z těchto označení se dá předpokládat, že přípravná cvičení by měla postupným zvyšováním nároků vést k zvládnutí zkouškových úloh a také ke zvyšování kompetencí uchazeče v konkrétní dovednosti. Typy úloh by pak měly seznámit studenta s různými možnostmi instrukcí a užitých testovacích technik.

Domníváme se, že součástí přípravy by mělo být i zprostředkování testovacích technik. I zkoušený, který má dostatečnou znalost jazyka, totiž nemusí být úspěšný, pokud se nikdy

nesetkal s formátem testu. V tomto směru vidíme důležitost přípravných materiálů. Velkou výhodou je zařazení komplexních modelových testů, a to dokonce ve dvou variantách. Bohužel však jedna z nich je verze obsažená v brožuře, kterou přihlášení dostanou buď v místě získání poukazu, nebo přihlášení ke zkoušce. Pokud by tomu tak nebylo, rozšířilo by se pole možností, jak si zkoušku vyzkoušet nanečisto a mohlo by to vést k větší úspěšnosti u samotné zkoušky. Nevýhodou modelových verzí je také to, že jsou strukturou v podstatě identické, objevují se pouze jiné výchozí texty, ale typ úloh naprosto zůstává. Budí se tak dojem, že jiné úlohy v testu nebudou, přestože sama *Příručka* v sekci *Typy úloh* upozorňuje na to, že úlohy se mohou lišit a předkládá více možností (tamtéž).

5.2.1 Čtení

V sekci čtení jsou v modelovém testu čtyři úlohy (viz kap. 4.1.1). Pro jejich úspěšné zvládnutí je nutné především ovládat techniky čtení a porozumění čtenému. Po uživateli jazyka na A1 obvykle nepožadujeme úplné porozumění. Mluvčí na této úrovni se neustále setkává se slovy, kterým nerozumí, a musí být schopný se s touto okolností vyrovnat. Z toho důvodu je zásadní hlavně schopnost vyhledání potřebné informace a identifikace známých slov (*Referenční popis*, 23). Při přípravě by tak lektoři měli provádět studenty úlohami vyžadujícími především vyhledávací a informativní čtení⁴⁷.

V přípravných cvičeních je zpočátku velká pozornost věnována číslům. I když je podle nás tato schopnost důležitější spíše v poslechu či mluvení, odpovídá *Příručka* v tomto bodě *Modelové zkoušce*. Návěst čísel v prvních dvou cvičeních je spojený s možnostmi zápisu data, času, dispoic bytu apod. Polovina cvičení se vztahuje spíše ke slovní zásobě než k tréninku porozumění čtenému. K tomu se dostáváme až ve druhé půlce přípravných cvičení a úkoly víceméně kopírují úlohy obsažené ve zkoušce, avšak k jednomu výchozímu textu se zpravidla vztahuje více otázek. Přestože ve zkušebním textu to obvykle nebývá považováno za příliš vhodnou techniku (v případě krátkých textů typu vývěsek a jízdenek), při nácviku na test je užitečné ukázat možnou škálu otázek vztahující se k různým textům.

Součástí této části jsou i cvičení na orientaci za pomoci známých slov a jejich zařazování do správného kontextu komunikační situace. Vhodnější instrukci či zpracování by si podle našeho názoru však zasloužila úloha 5 (obrázek 27). Ze zadání totiž nemusí být zcela jasné, že se vyžaduje rozdělení slov a slovních spojení na základě tematické souvislosti

⁴⁷ Při vyhledávacím čtení se zaměřujeme na konkrétní informaci, kterou potřebujeme v textu vyhledat a při informativním čtení je cílem zejména komplexní pochopení komunikační situace a porozumění čtenému (Škodová, 2012, 62).

a student by tak mohl být zbytečně znejistěn. Výběr lexika je totiž značně slovnědruhově diferenciován a klíč by cizincem nemusel být odhalen.

Obrázek 27: Příručka. Čtení s porozuměním. Přípravné cvičení 5

5. Zařaďte slova do tabulky podle příkladu.

pracovní smlouva, poplatky za elektřinu, koupelna, zastávka, balkon, kuchař, pronájem, myčka, stadion, sportovec, letadlo, aerobik, autobus, prodavač, hokej, bruslit, tramvaj, směna, pracovní doba, jízdenka

pracovat	pracovní smlouva				
bydlet					
cestovat					
sportovat					

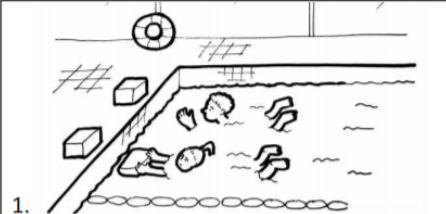

Zdroj: Příručka, 16

Podobně jsou zaměřena i další cvičení, která vyžadují zařazení vět k situacím. Testují tedy porozumění a zcela základní přiřazení předložených vět ke komunikační situaci.

Velmi vhodně jsou zařazeny i úkoly pracující s obrázky, které jsou i ve zkouškovém testu. Jedná se znovu zejména o komplexní pochopení situace, ale v úloze číslo 9 se navíc vyžaduje ještě otevřená odpověď, což je poměrně komplikované zejména na příkladu (obrázek 28). Poslední otázka u obrázku 1 se zdá příliš obecná a je možná odpověď jako „voda“, to ale není mezi správnými variantami. Vhodněji se pak jeví otázka „Kde jsou?“.

U druhého obrázku je problém také se třetí otázkou, ale spíš se jedná o přílišné zobecnění otázky, na niž je možné odpovědět například „kapela“, „kvarteto“ apod., tato slova však nepatří do požadované slovní zásoby A1. Správnou odpovědí by podle autorů měl být „koncert“, ale s ohledem na různé sociokulturní zkušenosti uchazečů o zkoušku by toto nemuselo být správně identifikováno.

Obrázek 28: *Příručka*. Čtení s porozuměním. Přípravné cvičení č. 9.

 <p>1.</p>	<p>a. Kdo je na obrázku? b. Co dělají? c. Co je na obrázku?</p>
 <p>2.</p>	<p>a. Kdo je na obrázku? b. Co dělají? c. Co je to?</p>

Zdroj: *Příručka*, 20

Poslední úloha dobře testuje porozumění a dosazování slov podle kontextu (obrázek 29). Je zde využito hned dvou testovacích technik – dichotomické úlohy a úlohy s výběrem odpovědí –, což nepokládáme za ideální, na druhou stranu ale zapojení vyřazování negativních odpovědí demonstruje strategii řešení vylučovací metodou. Bohužel je toto jen jeden z ojedinělých případů, kdy se *Příručka* strategiím řešení věnuje.

Obrázek 29: *Příručka*. Čtení s porozuměním. Přípravné cvičení 11

11. Vyberte správné slovo podle významu. Nejdříve rozhodněte, jestli tam slovo patří (ANO), nebo nepatří (NE), podle příkladu níže. Nakonec doplňte správné slovo do vitzky. Číslo 0 je příklad.

0.

<p>Oznámení pro cestující – 30. 6. 2014 rekonstruujeme nádraží a číslo 6, 7 a 8 jsou do konce června zavřena. Děkujeme za pochopení. České dráhy</p>	<p>A) nástupiště B) jízdenky C) průvodčí D) vlaky</p>
---	---

nástupiště číslo: ANO/NE
jízdenky číslo: ANO/NE
průvodčí číslo: ANO/NE
vlaky číslo: ANO/NE

Zdroj: *Příručka*, 21

Celkově se více úloh koncentruje na vyhledávací čtení a je to pochopitelné vzhledem k tomu, že vyhledávání konkrétní informace je akcentováno i v modelovém testu. Nelze vždy jednoznačně určit, k jaké úloze směřuje které přípravné cvičení, například znalost čísel, dnů a měsíců kandidát může využít napříč všemi úlohami. Tam, kde to však určit jde, se příprava

k jednotlivým úlohám modelového testu jeví poměrně vyvážená s jedinou výjimkou. Podle našeho názoru se naprosto nedostatečně trénuje úloha 4 (pouze v jednom přípravném cvičení), která je však svou komplikovaností (zahrnuje jak nutnost porozumění, znalost gramatiky a kolokací) velmi náročná.

Oddíl *Typy úloh* více kopíruje formu testů, přestože sami autoři zde upozorňují na možné odlišnosti. Poměrně nevhodné je zařazení řešení úlohy 1 z modelového testu hned na první stranu. Jednak s ní pracují i následující úkoly, jednak je znovu použita právě v modelové zkoušce, takže znesnadňuje vyzkoušet si test za obdobných podmínek jako u opravdové zkoušky. Také instrukce (obrázek 30) v tomto případě nedává smysl. Zkoušený by měl hledat informace v textu, ale ty už jsou tam jednoznačně zvýrazněné.

Obrázek 30: Příručka. Čtení s porozuměním. Typy úloh č. 1

1. Připravte se na úlohu 1. Hledejte v textu správné odpovědi na otázky.

Nabízím pokoje v bytě **4 + 1** s balkonem. Kuchyň, koupelna a WC jsou společné. V bytě je lednice, televize a pračka, ale **ne internet**. Obchod s potravinami je **2 minuty pěšky**. Byt je **v centru Liberce**, 10 minut tramvají od nákupního centra, 15 minut pěšky od parku a sportovního centra. Cena **2 500 Kč/pokoj** měsíčně. Volejte o víkendu **8:00–16:00** na telefonní číslo 608 231 764.

0. Kdy můžete volat na inzerát?

A. O víkendu od 16 hodin.
B. **O víkendu do 16 hodin.**
C. O víkendu jen dopoledne.
D. O víkendu jen odpoledne.

1. Jak je byt velký?

A. Má tři pokoje a balkon.
B. Má pět pokojů a balkon.
C. **Má čtyři pokoje a kuchyň.**
D. Má pět pokojů a kuchyň.

Zdroj: *Příručka*, 23

Naopak větší pozornost se věnuje obdobám úlohy 4 v modelovém testu, ale instrukce nebo řešení jsou z našeho pohledu problematické. V úkolu č. 8 se autoři zřejmě snažili ukázat strategii řešení, ale výsledky neodpovídají. V modelu (obrázek 31) se zdá, že na základě spojení kolokací vyplyne správné řešení. V případě cvičení ale není řešení tak jednoznačné jako ve vzoru, neboť vznikne buď neobvyklé spojení („odpolední čas“) (obrázek 32), nebo je možné jedno slovo spojit s více variantami (obrázek 33), ale v modelu se taková situace nepřipouští. Tato úloha je proto příliš komplikovaná pro účely přípravy na zkoušku.

Obrázek 31: Příručka. Čtení s porozuměním. Typy úloh č. 8 – model

8. Spojte slova podle příkladu a pak doplňte vhodné slovo do textu. Číslo 0 je příklad.

0.

KLUB DOMINO
Pořádáme kurz malování na sklo
pro děti a rodiče.

DNES 14:00–17:00
VSTUP pro děti
100 Kč pro rodiče

A) korun
B) sleva
C) volno
D) zdarma

100 ————— volno
velká ————— zdarma
mám ————— sleva
vstup ————— korun

Zdroj: Příručka, 28

Obrázek 32: Příručka. Čtení s porozuměním. Typy úloh č. 8 – cvičení 1

1.

ORTOPEDICKÁ ORDINACE
MUDr. Jan Pokorný

Bude nově otevřena pro pacienty každý
druhý pátek.
Od 3. 2.
Čas: 8:30–15:30
POZOR: polední 12:00–13:00

A) čas
B) menu
C) pacient
D) přestávka

nový ————— menu v restauraci
levné ————— pacient
polední ————— čas
odpolední ————— přestávka

Zdroj: Příručka, 29

Obrázek 33: Příručka. Čtení s porozuměním. Typy úloh č. 8 – cvičení 2

2.

**Hledáme
PRODAVAČKU DROGERIE**
pracovní:
**Po–Pá:
7:00–16:00 nebo 10:00–19:00
a jednou za 14 dní v sobotu.
Volejte číslo 742 658 244.**

A) doba
B) nájem
C) firma
D) plat

měsíční	doba
obchodní	nájem
pracovní	firma
otvírací	plat

Zdroj: Příručka, 29

Ani kombinace testovacích technik už v typech úloh není vhodná. Kandidát na zkoušku by se měl v této části spíše seznamovat s obvyklými užívanými postupy testování. Pro zachování demonstrace strategie by bylo vhodnější do různých úloh zařadit jednotlivé techniky.

Jsme toho názoru, že ve cvičení 10 není vhodně formulováno zadání úkolu. V této podobě by do zkoušky zařazeno být nemohlo, neboť je dvojsmyslné. Vyhledávání informace, která v textu není, je jednak z logiky věci nesmyslné, jednak instrukce nemusí být pochopena tak, že hledáme chybějící slovo, jak to bylo zřejmě zamýšleno (obrázek 34).

Obrázek 34: Příručka. Čtení s porozuměním. Typy úloh č. 10

10. Pozorujte, která informace v textu chybí. Vyberte, která informace tam není. Číslo 0 je příklad.

Může to být tato informace:
ČAS / MÍSTO / PROFESE – POVOLÁNÍ / VĚCI / ČLOVĚK – LIDÉ / SITUACE / AKCE /
INFORMACE / DOKUMENTY / PENÍZE / MNOŽSTVÍ – POČET

0.

VELKOOBCHOD RATIO
Potraviny, drogerie Praha 5
NABÍDKA ZAMĚSTNÁNÍ:
POKLADNÍ (jedna směna: každý
Po–Pá a jednou za tři týdny v So)
tel.: 777 666 444 – 608 754 485 / 14:00–20:00

A) čas
B) den
C) hodina
D) **týden**

Zdroj: Příručka, 31.

V této části publikace je největší pozornost věnována úloze 4 v modelovém testu a další úlohy jsou poměrně vyrovnané. Celkově však můžeme říci, že po sloučení přípravných cvičení a typů úloh je pozornost rozprostřena poměrně rovnoměrně.

Tabulka 6: Komparace situací a testovacích technik v části čtení *Modelové zkoušky a Příručky*

	<i>Modelová zkouška</i>	<i>Příručka</i>	
		Přípravná cvičení	Typy úloh
testovací technika:			
úloha s výběrem odpovědí	2×	1×	4×
přířazovací úloha	1×	4×	3×
dichotomická úloha	0×	1×	2×
otevřená úloha se stručnou odpovědí	1×	7×	2×
situace:	bydlení doprava a cestování stravování nakupování služby zdravotní péče zaměstnání úřady volný čas	bydlení doprava a cestování nakupování služby zdravotní péče úřady volný čas	bydlení doprava a cestování stravování nakupování služby zdravotní péče zaměstnání úřady volný čas

Pro přehlednost uvádíme také tabulku 6. V *Příručce* není přímo opominuta žádná testovací technika z modelové zkoušky. Poněkud upozaděné se nám zdají úlohy s výběrem odpovědí, které zřejmě představují nejjednodušší variantu, ale i té je potřeba věnovat pozornost. Za vhodné pokládáme jejich zařazení do přípravy na zkoušku zejména s ohledem na strategii řešení, například vylučování špatných variant.

Také situačně se *Příručka* velmi striktně drží modelové zkoušky. Svou roli hraje jistě i omezení úrovní A1.

5.2.2 Poslech

Modelový test obsahuje čtyři poslechové úlohy. O obecné obtížnosti poslechové dovednosti jsme hovořili výše (viz kap. 4.1.2). V modelové zkoušce jedna úloha předpokládá globální poslech, zatímco zbylé tři selektivní⁴⁸. To odpovídá i požadavku na poslechové schopnosti uživatele češtiny na úrovni A1. Podle Cvejnové et al. (2008, 48) mají v sémantické

⁴⁸ Cílem globálního poslechu je pochytit hlavní myšlenku textu a být schopen přiřadit situační kontext. Při selektivním poslechu se zaměřujeme na jednotlivé informace (Škodová, 2012, 32).

rovině být žáci schopni jednak „interpretovat celkový význam sdělení, [jednak] redukovat vyslechnutý text na nejpodstatnější informace“.

V přípravných cvičeních drtivě převládá nácvik poslechu čísel. Chápeme, že ve výuce (a zřejmě tedy i v testu) se poslech čísel jeví jako problematický, ale z deseti úloh se číslům věnuje sedm. Ve většině z nich se navíc jedná o obyčejný diktát čísel, který postrádá jakýkoli další text. Na druhou stranu je nutno říct, že zde má dle našeho názoru větší opodstatnění než v případě části věnované čtení.

Na globální poslech jsou zaměřené pouze dvě cvičení, z nichž jedno vlastně vůbec není poslechové (obrázek 35). Ve své podstatě se jedná o čtení s porozuměním, jehož pouhá transformace do skutečného poslechového cvičení by byla přínosnější. Tak je tomu ostatně ve cvičení 10, kdy mají zkoušení napsat, kde mohou slyšet věty (obrázek 36). U cvičení č. 8 bychom navrhli ponechat situace na výběr, protože ve cvičení č. 10 žádné možnosti nejsou a jedná se o otevřenou úlohu.

Obrázek 35: Příručka. Poslech s porozuměním. Přípravné cvičení č. 8

8. Kde můžete slyšet tyto věty?		
a)		
1.	Tahle černá kabelka stojí 835 Kč.	Ve vlaku.
2.	Prosil bych dva lístky na film v 18:30.	V recepci v hotelu.
3.	V České Třebové musíte přestoupit na rychlík.	V obchodě.
4.	Musíte jít na rentgen. Ruka je asi zlomená.	V kině.
5.	Promiňte, ale v koupelně neteče teplá voda.	V nemocnici.

Zdroj: *Příručka*, 47.

Obrázek 36: Příručka. Poslech s porozuměním. Přípravné cvičení č. 10

10. Poslechněte si věty a řekněte, kde je můžete slyšet. Stopa 9	
1.
2.

Zdroj: *Příručka*, 48.

Jedna z úloh je zaměřená čistě na hláskování, což je velmi vhodné, protože česká abeceda cizincům dělá problémy (obrázek 37). Zde máme malou výtku k systému hláskování. Jsme přesvědčeni, že pokud chceme, aby se test co nejvíce shodoval s realitou, musíme na to hledět ve všech situacích. Obvykle při hláskování zvláště nezdůrazňujeme velká a malá písmena, stejně jako nezdůrazňujeme krátké samohlásky.

Obrázek 37: Příručka. Poslech s porozuměním. Přípravné cvičení č. 5

5. Zapište křestní jména a příjmení. ● Stopa 5
Příklad: velké K – malé krátké a – er – malé krátké e – el → Karel

Zdroj: Příručka, 47.

V oddílu *Typy úloh* se většina cvičení orientuje na selektivní poslechovou techniku, což je pochopitelné, protože kopírují i složení modelové zkoušky. Globální poslech je trénován zejména při spojování slyšeného se situací a mluvčími. V tomto ohledu je o něco komplikovanější úloha č. 4, která kombinuje poslech a ovládnutí lexika (obrázek 38). Jedná se však o jednoduchou slovní zásobu z oblasti profesí, a proto je stále vhodná.

Obrázek 38: Příručka. Poslech s porozuměním. Typy úloh č. 4

4. Poslechněte si dialogy a odpovězte na otázku. Každý dialog uslyšíte dvakrát. ● Stopa 12

Co dělá muž?

a) Muž je

b) Muž je

Zdroj: Příručka, 50.

Jako problematické vidíme zařazení další neposlechové úlohy č. 2 (obrázek 39). V tomto případě se jedná znovu spíše o trénink globálního poslechu, přičemž zkoušený by měl jednotlivé známé fráze a slova přiřadit ke komunikační situaci zachycené na obrázku. Důraz je však kladen na porozumění, ne na obtížné aspekty poslechu. To, že student text přečte a porozumí, neznamená, že známá slova rozpozná i ve chvíli, kdy je uslyší. Právě segmentace a interpretace slyšeného je na poslechu to, co obvykle cizincům dělá potíže. Zde se však testuje vlastně čtení s porozuměním.

Obrázek 39: *Příručka*. Poslech s porozuměním. Typy úloh č. 2

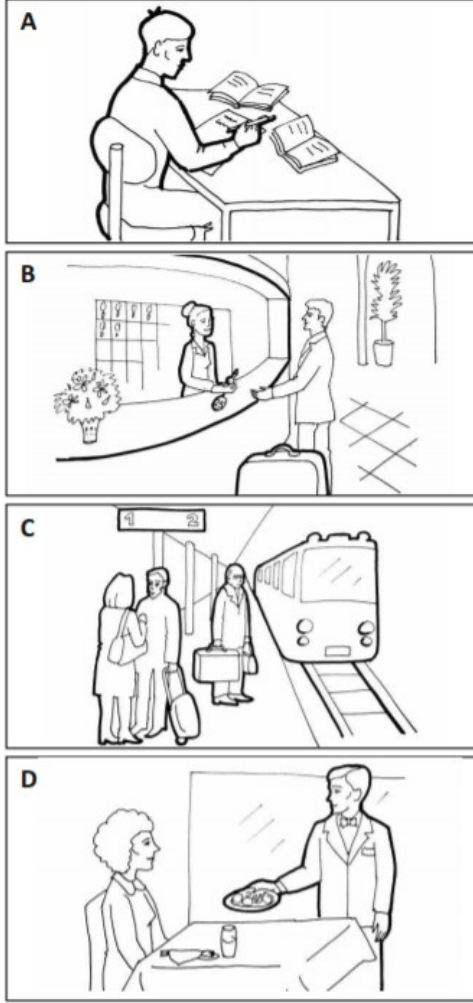
2. Spojte důležitá slova s obrázkem.

1. vlak, zpoždění, 10:20, čekám

2. večeřet, jídelní lístek, něco k pití, dám si

3. nemůžu jít, zkouška, z češtiny, učit se

4. recepce, rezervovat, dvoulůžkový pokoj, 3 noci

Zdroj: *Příručka*, 49.

Za nevhodně zpracované pokládáme i cvičení č. 3 (obrázek 40). Takto připravená úloha není adekvátní pro testování úrovně A1, protože nabízí příliš mnoho variant, a navíc v případě otázek a) a c) ji lze vyřešit i bez poslechu. Pokud student správně rozumí otázce (což opět zahrnuje pouze dovednost čtení s porozuměním), výběr z variant prakticky neumožňuje jinou odpověď. V případě otázky „a) KAM volá pan Novák?“ se mezi variantami objevuje pouze jedna lokace a u otázky „c) JAKÝ PROBLÉM má pan Novák?“ opět jediný problém.

Obrázek 40: Příručka. Poslech s porozuměním. Typy úloh č. 3

3. Poslechněte si dialog, vyberte 1 správné slovo pro vaši odpověď a odpovězte na otázku.

 Stopa 11

a) KAM volá pan Novák?

autoservis	Novák	opravit	čtvrtek
volno	přijet	auto	děkuju

b) KDY pojede pan Novák do autoservisu?

Koubová	opravit auto	čtvrtek dopoledne	bohužel nemůžu
náhodou	určitě ne	rozbité světlo	zítra ráno

c) JAKÝ PROBLÉM má pan Novák?

autoservis	Koubová	opravit	dopoledne
volno	auto	rozbité světlo	výborně

Zdroj: Příručka, 50.

Větší pozornost by si zasloužila i příprava na úlohu 4 v modelovém testu. Jedná se o úkoly s otevřenou odpovědí, a proto jsou poměrně náročné. Mezi typy úloh se však objevují pouze dvě takto orientované úlohy.

Velmi kladně hodnotíme spojení s obrázkem a přípravu na tento aspekt testu. Jak ve zkoušce, tak při přípravě na ni hraje vizuální podpora klíčovou roli. Velmi kvalitně jsou také zpracovány nahrávky k jednotlivým cvičením bez jakýchkoli šumů, což je na úrovni A1 velmi žádoucí. Skvělé je i zpracování poslechu k modelovému testu jako jednolitého audia přesně po vzoru zkoušky. Uchazeč si tak může reálně vyzkoušet, jak probíhá test a kolik času má na jednotlivé úkony s tím spojené.

Tabulka 7: Komparace situací a testovacích technik v části poslech *Modelové zkoušky a Příručky*

	<i>Modelová zkouška</i>	<i>Příručka</i>	
		Přípravná cvičení	Typy úloh
testovací technika:			
úloha s výběrem odpovědí	3×	1×	7×
přiřazovací úloha	0×	1×	1×
dichotomická úloha	0×	1×	0×
otevřená úloha se stručnou odpovědí	1×	7×	2×
situace:	cestování osobní komunikace zdravotní péče nakupování počasí služby úřady	cestování nakupování zdravotní péče volný čas počasí	cestování osobní komunikace zdravotní péče služby počasí zaměstnání bydlení oblečení

V tabulce 7 vidíme, že situace v *Příručce* pokrývají všechna témata z modelové zkoušky. Co se týče testovacích technik, i zde se procvičují všechny testovací techniky z *Modelové zkoušky*. Podle jejich počtu se zdá, že se pozornost koncentruje hlavně na úlohy s výběrem odpovědí a otevřené úlohy se stručnou odpovědí. Samotné číslo je v tomto případě však trochu zavádějící. U téměř všech přípravných cvičení s otevřenou odpovědí se totiž jedná o diktát čísel (viz výše). Výjimkou je zde úloha zaměřená na globální poslech.

V druhé části typů úloh zaměřujících na úlohu 4 z *Modelové zkoušky* se nacházejí dvě přípravné. Jedna z nich je uzavřená s výběrem odpovědí a druhá otevřená. V těchto úlohách by měl student procvičovat selektivní poslech. Nejčastěji ale *Modelová zkouška* využívá úlohy s výběrem odpovědí. Také zde sice počet napovídá, že je technika dostatečně procvičená, ale formátem se zpracování v *Příručce* velmi liší. Zatímco v modelové zkoušce účastník vybírá z variant a–d, v *Příručce* nejčastěji úlohy vypadají následovně:

Obrázek 41: *Příručka*. Poslech s porozuměním. Typy úloh č. 7

7. Poslechněte si 4 texty a vyberte správnou odpověď. Každý text uslyšíte dvakrát. Stopa 15

1. Jak dlouho bude Jarka v práci?

6 hodin	8 hodin	Od 1 do 4	Od 5 do 6
---------	---------	-----------	-----------

Zdroj: *Příručka*, 51.

Problematické jsou ale zejména úlohy, v nichž je na výběr z více variant, nebo ty, kde je správných více možností. Rozšíření samo o sobě nepovažujeme za nevhodné, ale v jeho důsledku nejsou studenti adekvátně připravováni na typy úloh, které se ve skutečném testu vyskytují.

5.2.3 Psaní

V modelovém testu jsou obsaženy dvě úlohy. Jedna se zaměřuje na doplnění informací podle vizitky a druhá na produkci krátkého textu (minimálně 20 slov) podle instrukcí (zadaných obvykle v podobě obrázku).

V *Přípravných cvičeních* je nejdříve předložen zápis české abecedy jak velkých, tak malých písmen v tiskací i psací podobě. Úlohy 2 a 3 se soustředí především na fyzický nácvik psaní. V jednom případě je to pouze doplňování abecedy, ve druhém pak opisování vizitek. Bohužel zde nesouhlasíme s požadavkem v instrukci na psací písmo. Není potřebné ani pro zkoušku, ani pro život v české společnosti či integraci. Obzvláště pro člověka, který se setká s latinkou až v České republice, musí být obtížné naučit se jiný systém, natož hned dva. Nevhodně zvolené je i cvičení jedna (obrázek 42). Obsahuje chybně napsaná písmena a student je má vyškrtat. Obecně se ani ve výuce nedoporučuje psát či verbalizovat chybné varianty, protože hrozí jejich fixace. Ani pro přípravu na zkoušku v nich nevidíme žádný potenciál.

Obrázek 42: Příručka. Psaní. Přípravné cvičení č. 1

1. Označte křížkem chybná písmena. Číslo 0 je příklad.

0.	Ň	Ě
		✗

Ā	Ā	Ā	Ā	Ā	Ā	Ā	Ā	Ā	Ā	Ā	Ā	Ā	Ā	Ā	Ā	Ā	Ā	Ā

Zdroj: *Příručka*, 70.

Velká většina přípravných cvičení je zaměřena na porozumění jednotlivým údajům ať už ve formuláři, na vizitce či v podobě obrázků. Skutečně produkčně zaměřené jsou pouze dvě úlohy (navíc obě směřují k úloze 1 a k úloze 2 produkční variantu nenalézáme). Ale i s ohledem na výše řečené, porozumění hraje u dovednosti psaní velkou roli a stejně tak je důležité přivyknutí systému obrázkových zadání. Autoři testu se tím vyhnou obyčejnému opisování instrukce žadatelem a ověří mimo jiné i slovní zásobu. Jen možná cvičení 10 až příliš připomíná úlohu čtení s porozuměním (obrázek 43). Vylepšením by mohlo být zadání produkce obdobného textu.

Obrázek 43: Příručka. Psaní. Přípravné cvičení č. 10

10. Přečtěte si SMS a doplňte chybějící slova.

Ahoj Martino,, mám moc práce a potřebuju

Prosím kup 1 chleba, 1 kg jablek, 1 marmeládu. Můžeš to v 7 hodin večer ke mně domů? (Zhořelecká 27). Hanča

přinést	Moc děkuju	prosím tě	pomoc
---------	------------	-----------	-------

Odpovězte na otázky:

1. Kdo má moc práce?
2. Kde bydlí Hanča?
3. Co koupí Martina?
4. Kdy musí Martina přinést nákup?

Zdroj: Příručka, 75.

Typy úloh velmi vhodně napodobují strukturu zkouškových úloh. Navíc byla zařazena úloha na doplňování informací do formuláře podle e-mailu (obrázek 44). Ve srovnání s předchozími se jedná o poměrně složitý úkol, ale dle našeho názoru není na škodu, pokud si uchazeč v tomto případě vyzkouší i obtížnější úlohy. Psychologický efekt úlevy při pohledu na jednodušší zkoušku může také mít svůj význam. Nevýhodou je, že do velké míry testuje i čtení s porozuměním, takže zde dochází k poměrně velké kontaminaci dovedností.

Obrázek 44: *Příručka. Psaní. Typy úloh č. 5*

5. Přečtěte si e-mail a vyplňte přihlášku.

Adresát: martina.mala@jazykova.skola.brno <Martina Malá>
Předmět: Jazykový kurz češtiny
<p>Vážená paní Malá,</p> <p>posílám Vám informace na přihlášku – kurz češtiny: Jmenuju se Irina Sacharova. Narodila jsem se 19. 4. 1998. Jsem studentka. Studuju střední školu. Bydlím v ulici Foltýnova 528, Brno, 543 00.</p> <p>Mám zájem o kurz češtiny dvakrát týdně. Jsem začátečník, umím málo. Mám čas v úterý a ve čtvrtek večer.</p> <p>S pozdravem</p> <p>Irina Sacharova</p>
Jazyková škola Brno Kurz češtiny – přihláška
<p>Jméno:</p> <p>Příjmení:</p> <p>Adresa – ulice:</p> <p style="padding-left: 100px;">město:</p> <p>Kurz – jazyk:</p> <p style="padding-left: 100px;">kdy:</p>

Zdroj: *Příručka*, 79.

Velmi vhodné je i rozlišení formálního a neformálního vyjadřování ve cvičení 6 (obrázek 45). Zároveň se zde objevují fráze typické pro písemné dokumenty jako dopisy, vzkazy apod. Přínosné by však bylo jistě i rozšíření o modely jednotlivých textů. Součástí dovednosti psaní v cílovém jazyce je totiž i ovládnutí formálních náležitostí.

Obrázek 45: *Příručka. Psaní. Typy úloh č. 6*

6. Co je formální? Co je neformální?

Ahoj! Promiň. Jak se máte? Dobrý den. Milý Danieli, Váš e-mail Tvoje kamarádka
 Vážená paní, Mějte se hezky. Promiňte. Díky. S pozdravem Vážený pane,
 Jak se máš? Měj se hezky. Čau! Tvůj dopis Na shledanou

Formální	Neformální
	Ahoj!

Zdroj: *Příručka*, 79.

Nejednoznačná se nám pak zdá instrukce ve cvičení 8 (obrázek 46). Nepovažujeme za vhodné ponechávat uchazečům příliš velké pole pro vlastní „kreativitu“. Na jedné straně to

vede k nedorozuměním a zbytečným chybám, protože studenti a žadatelé mají často tendence vyjadřovat zbytečně komplikované myšlenky, a tudíž dělat chyby, na straně druhé je to potíží při opravování, a proto se do zkoušek obvykle zadání jasně ohraničuje. V neposlední řadě je také nutné přihlídnout k formátu zkoušky, v níž jsou uchazeči jasně definované instrukce, a tento aspekt by také měl být zohledněn v přípravě. Zde však máme pouze požádat o pomoc, protože máme nemocné dítě, ale nevíme, o jakou pomoc.

Obrázek 46: Příručka. Psaní. Typy úloh č. 8

8. Máte nemocné dítě, potřebujete pomoc. Napište SMS kamarádce, vaše kamarádka se jmenuje Katka. Napište, jak poprosíte kamarádku o pomoc.

Zdroj: *Příručka*, 80.

V případě psaní je velmi vyvážený poměr přípravných úloh k jednotlivým typům obsaženým přímo ve zkoušce. Uchazeči jsou navíc dobře vedeni k interpretaci obrázků jakožto instrukci ke psaní. Ovšem větší zastoupení by podle našeho názoru měly mít také skutečně produkční cvičení. Nedostatkem je také zaměření úkolů směřujících k přípravě na psaní souvislého textu. Zde je naprosto opomíjena oficiální komunikace, která je ale zařazena do modelového testu. Dominantní je v tomto ohledu situace nakupování a žádosti o pomoc, ale jen v neoficiálním kontextu⁴⁹ (tabulka 8). Skvělé by také bylo větší zapojení modelových textů. V *Přípravných cvičeních* je jeden k neoficiální komunikaci a v *Typech cvičení* jeden k oficiální (v tomto případě, ale úloha směřuje k vyplnění formuláře). Jako užitečné se zdá na nejnižší úrovni pracovat s obměnami vzorových textů, protože u souvislého textu hraje velkou roli i formát. Variabilita testovacích technik je v *Příručce* větší než v samotné modelové zkoušce.

Tabulka 8: Komparace situací a testovacích technik v části psaní *Modelové zkoušky* a *Příručky*

	<i>Modelová zkouška</i>	<i>Příručka</i>	
		<i>Přípravná cvičení</i>	<i>Typy úloh</i>
testovací technika:			
úloha s výběrem odpovědí	0×	1×	0×
přiřazovací úloha	0×	4×	0×
dichotomická úloha	0×	0×	1×
otevřená úloha se stručnou odpovědí	2×	5×	9×
situace:	formulář žádost o zaměstnání	formulář určení času nakupování žádost	formulář nakupování návštěva žádost

⁴⁹ Tento fakt je zřejmě důsledkem toho, že předchozí modelové testy pracovaly (v souladu s *Referenčním popisem*) striktně s neoficiální komunikací.

5.2.4 Mluvení

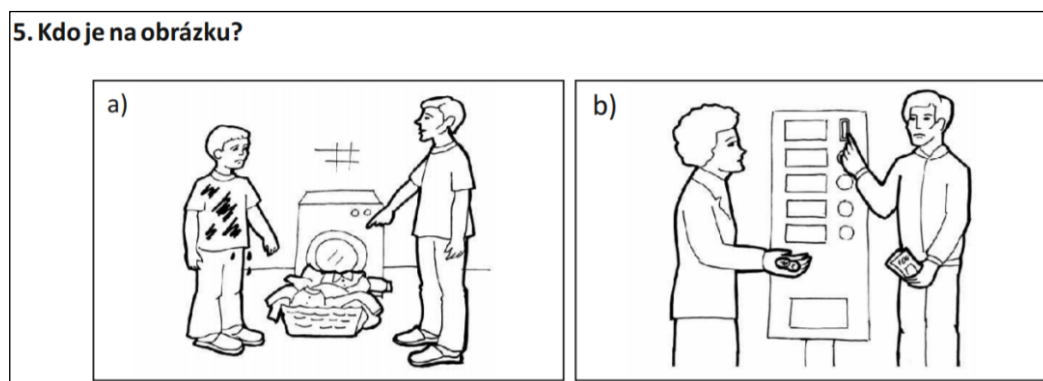
V *Modelové zkoušce* je pět úloh. Kopírují hlavně nutnost vyjadřovat se o vlastní osobě, zájmech, rodině atp. Vedle toho jsou zařazeny i základní komunikační situace, v nichž má uchazeč jak vytvářet otázky na zadané informace, tak odpovídat. Měl by také zvládnout vystihnout situaci. Pomocí by měla být i vizuální podpora, která je na úrovni A1 nutná (viz kap. 3.1.1.1).

V *Přípravných cvičeních* je samostatná podkapitola věnována právě výslovnosti. Zahrnuje nejdůležitější a nejcharakterističtější fonémy češtiny, intonaci i slovní přízvuk. K dispozici jsou také nahrávky. V každém případě však tato cvičení vyžadují přítomnost další osoby, protože sám student v tomto ohledu není schopen zhodnotit sám sebe.

Při samotném nácviku mluvení už je uchazeč připravován na konkrétní úlohy. Nejprve je velká pozornost věnována opět číslům. Vzhledem k tomu, že v *Modelové zkoušce* využije tuto schopnost minimálně ve dvou úlohách, nevidíme v tom žádný problém. Stejně jako v případě poslechu je zařazení těchto úloh oprávněné.

Dále je student připravován na plnění úloh s pomocí obrázků jednak odpovídáním na konkrétní otázky (obrázek 47), jednak přiřazováním situace k větě (obrázek 48). Sem jsou zařazeny kompenzační strategie a vedle toho je jim pozornost věnována ještě ve cvičení 10. Tento krok považujeme za velmi vhodný, protože kompenzační strategie jsou na úrovni A1 velmi potřebné a zkoušený má možnost je využít i u reálně zkoušky.

Obrázek 47: Příručka. Mluvení. Přípravné cvičení 5

Zdroj: *Příručka*, 96.

Obrázek 48: *Příručka*. Mluvení. Přípravné cvičení 9

1. Promiňte, můžete to říct ještě jednou?	A
2. Jak se řekne česky ...?	B Chcete i zpáteční?
3. Můžete mluvit pomaleji? 4. Co znamená zpáteční?	C
5. Promiňte, nerozumím.	D
	E

Zdroj: *Příručka*, 97.

Také je k dispozici cvičení 8, které napomáhá orientaci v textu. Ve skutečnosti jde o čtení s porozuměním, avšak v *Modelové zkoušce* tuto dovednost uchazeč musí ovládat také (obrázek 49).

Obrázek 49: Příručka. Mluvení. Přípravné cvičení 8

8. Jaká je otázka? Spojte.

a)

Autobazar ABX

Kolbenova 853, Praha

Otevřeno denně 9:00–21:00

Ceny starších aut již od 9 900 Kč

Kdy je otevřeno?

Jak se jmenuje autobazar?

Kolik stojí auto?

Kde je autobazar?

Zdroj: Příručka, 96.

Zcela chybí příprava na úlohu 1, ale vzhledem k jejímu charakteru není nutné ji opakovat v *Přípravných cvičeních* i *Typech úloh*. Poměrně limitovaný je ale nácvik úloh 2 a 3, který se ve značné míře omezuje pouze na nácvik čtení čísel.

Tyto nedostatky jsou napraveny v části *Typy úloh*, kam jsou zařazeny otázky vztahující se ke všem úlohám obsaženým ve zkoušce. Nevýhodou je, že tato část buď potřebuje participaci učitele, nebo vlastně testuje jen čtení s porozuměním. Tento aspekt je přirozeně obsažen už v koncepci ústní zkoušky a je výsledkem značně omezených možností na úrovni A1. Velmi užitečné je pak doprovodu úlohy 1 nahrávkou, jen je škoda, že tento velmi dobrý nápad nebyl realizován i u ostatních cvičení. Student by tak měl možnost alespoň trochu simulovat skutečnou ústní zkoušku.

V Tabulka 9 vidíme, že situačně cvičení z *Příručky* odpovídají *Modelové zkoušce*, dokonce ji lehce rozšiřují. Vzhledem ke specifikům úloh (viz výše) však lze očekávat větší variabilitu u samotné zkoušky. V této části jsme nekomparovali testovací techniky, protože z podstaty mluvení jsou vždy úlohy otevřené.

Tabulka 9: Komparace situací v části mluvení *Modelové zkoušky* a *Příručky*

	<i>Modelová zkouška</i>	<i>Příručka</i>	
		Přípravná cvičení	Typy úloh
situace:	osobní komunikace nakupování	osobní komunikace nakupování služby volný čas	osobní komunikace nakupování služby volný čas

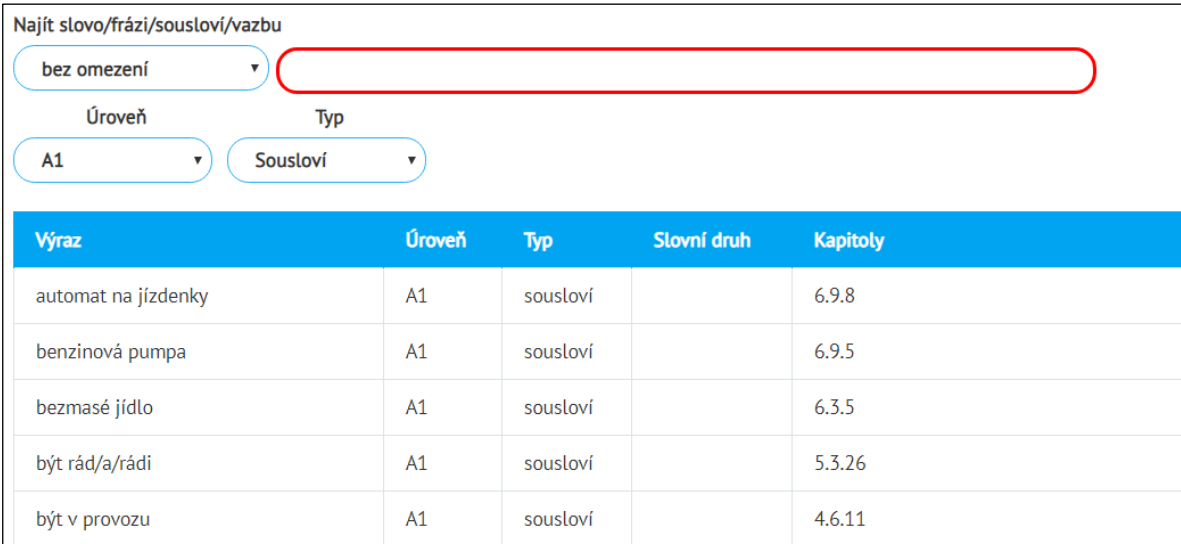
6 Podněty pro přípravu

Z výsledků analýzy jasně vyplývá, že procento úspěšnosti kandidátů není příliš vysoké. Ve zkoumaném období složilo zkoušku pouze 61,82 %, což poukazuje k významu přípravy na ni. Momentálně ale není povinný žádný kurz a ke zkoušce tak mohou přijít i uchazeči bez přípravy. Je těžké odhadnout, jak velké procento takových adeptů je. Dle naší analýzy je pro pozitivní výsledek rozhodující národnost uchazeče. Lektori by ji tedy měli zohlednit a přizpůsobit jí i sylabus kurzu.

Ve všech částech zkoušky se jako klíčová znalost projevilo **ovládání systému slovní zásoby čísel**. Z toho důvodu považujeme za důležité se této problematice věnovat i při přípravě.

Při rozboru *Modelové zkoušky* jsme v části čtení vyhodnotili jako nejobtížnější úlohu 4. Velmi bychom proto doporučovali koncentrovat se na ni i při přípravě. V tomto ohledu je pro studenty důležité učit se slovní zásobu nejen izolovaně, ale také **procvičovat obvyklé kolokace**. Lektor v tomto případě může používat reálné texty jednoduchých vývěsek apod. Pomůckou je i web www.cestina-pro-cizince.cz, sekce „Soupis lexikálních jednotek úrovně A1 a A2“. Pokud zvolíme jako typ lexikální jednotky „sousloví“ a vybereme danou úroveň, zobrazí se právě seznam slovních spojení, která jsou vyžadována u zkoušky (obrázek 50). Na lektorovi je pak tvorba vhodných cvičení, ideálně úloh s výběrem odpovědí či uspořádacích. V nich mohou studenti pracovat již s předem připravenými komplexními jednotkami a minimalizuje se riziko tvorby chybných spojení, než kdyby studenti měli zcela volné pole působnosti.

Obrázek 50: Web – vyhledání kolokací v soupisu lexikálních jednotek

Výraz	Úroveň	Typ	Slovní druh	Kapitoly
automat na jízdenky	A1	sousloví		6.9.8
benzinová pumpa	A1	sousloví		6.9.5
bezmasé jídlo	A1	sousloví		6.3.5
být rád/a/rádi	A1	sousloví		5.3.26
být v provozu	A1	sousloví		4.6.11

Zdroj: *Trvalý pobyt*

V části zaměřené na čtení se taky projevuje **nutnost nácviku detailní analýzy významu**. Ve zkoušce jsou různě zaměřené úlohy a uchazeč se nutně musí vypořádat se všemi. V tomto ohledu musíme připomenout i různé testovací techniky. Přestože se **úlohy s výběrem odpovědí** zdají snadné, i v přípravě jim musí být věnována zvýšená pozornost. Lektor musí mít na zřeteli, že řada uchazečů se s podobným formátem setkává vůbec poprvé a jakékoli usnadnění může být rozhodující.

V poslechové části je jednoznačně nutné zpočátku se soustředit na **jednoduchou sluchovou percepci**. V tomto ohledu se projevuje i důležitost zohlednění národnosti studentů. Větší problém samozřejmě představuje pro uchazeče s mateřským jazykem neslovanským, ale i u ostatních hraje svou roli.

Co se týče typů poslechu, pro test je podstatný **jak globální poslech, tak selektivní**. Pro globální poslech je možné zařazovat obtížnější texty než pro selektivní, ale i tak je nutné dbát na odpovídající úroveň.

Z analýzy též vyvozujeme, že v této kompetenci musíme v přípravě odhlédnout od *Referenčního popisu*, neboť deskriptory v něm zachycené počítají s komunikací vedenou přímo s osobou cizince, ale ve zkoušce se setkáváme přirozeně také se **situacemi, které mu nejsou přímo adresované**. Význam mají i **neformální situace**, jež nejsou přímo mezi deskriptory. Samotné situace ovšem nacházíme v dalších částech publikace, a proto **bychom se neměli koncentrovat jen na část s deskriptory**.

Od receptivních kompetencí přecházíme k produkčním. Psaní předpokládá znalost latinky a systému zápisu české abecedy. Upřednostňujeme **tiskací písmo**, které je dle našeho názoru v praxi daleko využitelnější. Nácvik samotného opisu je velmi vhodný, protože je součástí zkoušky. V její modelové verzi jsou zahrnuty i úlohy, které při srovnání s *Referenčním popisem* poněkud přesahují úroveň A1, a proto je nezbytné věnovat jim zvýšenou pozornost. Jako vhodné se nám **jeví postupovat od hotových modelových textů**, jejichž zapojení považuje za nevyhnutelné. Analýzou samotného textu se cizinec učí obvyklé vzorce a jejich napodobováním i produkci. Musíme vzít v potaz, že souvislý text je pro migranty na úrovni A1 velmi náročná dovednost (dokonce nad očekávanými kompetencemi pro tuto úroveň), a proto je právě metoda opisu a nápodoby klíčová. Samozřejmě ale nesmíme zapomínat na **skutečně produkční úlohy**, což jsme zaznamenali v případě *Příručky*, aby studenti nacvičili dostatečné množství textů. Další odchylkou od deskriptorů je i zařazení **oficiální písemné komunikace** do *Modelové zkoušky*, a proto je potřeba zaměřit se při přípravě na obě sféry vyjadřování.

V mluvení se můžeme koncentrovat na **osobní komunikaci**. Stejně důležitou složkou jako samotná produkce a schopnost reakce, je ale také **výslovnost**, na niž se musí adepti zvlášť připravovat.

Výše jsme se vyjadřovali k jednotlivým komunikačním kompetencím. Také jsme však hovořili o nutnosti **propojení jednotlivých dovedností**. Je nasnadě, že pro všechny dovednosti je klíčová schopnost čtení s porozuměním. Účastník zkoušky musí dokonale rozumět instrukcím a doprovodným textům jednotlivých úloh, a proto je nutné zaměřit přípravu i tímto směrem. Zadáni cvičení by se mělo co nejvíce podobat těm obsaženým v testu a zároveň není vhodné je příliš variovat, aby student nebyl zmatený. V analýze se také projevilo úzké sepětí poslechu a mluvení. Na jedné straně jsou do poslechové části zahrnuty situace popsané deskriptory až v oddílu mluvení, na straně druhé v ústní části zkoušky musí uchazeč projevit i schopnost vést jednoduchý dialog, což zahrnuje bezpochyby i schopnost poslechu s porozuměním. Kompetenci psaní také uchazeč využije napříč testem, neboť zkouška obsahuje otevřené úlohy.

Modelová zkouška sice obsahuje pouze čtyři části, ale jako klíčová se zdá i **znalost gramatiky**. Zde její zahrnutí do přípravy závisí zejména na formě kurzu, kterého se cizinec účastní. Pokud jde o univerzální kurz k dosažení úrovně A1, je zprostředkování určité gramatiky přirozenou součástí kurzu. Ovšem když se jedná pouze o krátký přípravný kurz poté, co již migrant úrovně dosáhl, nemusí být tato schopnost zvlášť zdůrazňována. Ale i v tomto případě se jí nelze zcela vyhnout. Naším závěrem tedy je, že místo gramatiky v přípravě na zkoušku je neoddiskutovatelné, ale její míra musí odpovídat individuálním okolnostem.

Další oblastí, již je nutné zapojit, jsou **sociokulturní znalosti**. V *Modelové zkoušce* se objevují jakoby mimochodem, ale pro řešení některých úloh jsou klíčové. Pro úplnou přípravu proto lektorům doporučujeme důkladně prostudovat příslušnou kapitolu *Referenčního popisu* a zapojit do přípravy i část českých reálií.

Stejně univerzální jako předchozí podněty je i **potřeba práce s obrázky**, jež jsou ve zkoušce hojně používány. Čím lépe se s nimi naučí cizinci zacházet, tím lepších výsledků budou dosahovat. Vizuální doprovod je klíčovou součástí všech částí zkoušky. Objevuje se jak ve variantách (někdy bez verbálního zpracování), tak v instrukcích. Musíme si uvědomit, že tato oblast je velmi kulturně podmíněná, a proto bychom jí měli věnovat náležitou pozornost.

Neméně důležitou je také problematika **strategie řešení**. Narazili jsme na ni již při analýze *Příručky*, avšak jsem přesvědčení, že si zaslouhuje větší pozornost. *Modelová zkouška* užívá různé testovací techniky a pro jejich správně řešení je výhodou, když uchazeč ovládá různé způsoby ulehčení rozhodování o správné variantě. Do této oblasti zahrnujeme

nejen tzv. vylučovací metodu pro úlohy s výběrem odpovědí, ale také způsoby hledání a vyvozování informací z textu, práci s neznámými slovy, upřednostnění známých lexikálních jednotek a gramatických jevů před těmi, v nichž si adepti nejsou jistí či již zmiňovanou práci s obrázky.

Co se týče doporučených materiálů k přípravě, i přes drobné výhrady se *Příručka* jeví jako skvělé řešení. Každý lektor k ní musí samozřejmě přistupovat kriticky a z našeho pohledu je nutné i **doplnění o vlastní materiály**. V přípravě také lektorům může pomoci celý webový portál www.cestina-pro-cizince.cz, na němž jsou k nalezení užitečné informace o průběhu zkoušky, soupis lexikálních jednotek, deskriptory, modelové situace a v neposlední řadě i *Metodika přípravy*, u níž ale musíme brát v potaz, že vznikla již v roce 2008 a neodráží tedy některé změny v podobě zkoušky.

7 Závěr

Cílem této diplomové práce bylo na základě analýzy identifikovat základní charakteristiky zkoušky z českého jazyka pro trvalý pobyt. V první řadě nás zajímalo, zda zkouška skutečně odpovídá avizované úrovni ve všech ohledech. V kontextu migrace se však dle našeho názoru nelze omezovat pouze na testovací a jazykové kvality testu. Primární účel zavedení zkoušky jako jedné z podmínek pro udělení trvalého pobytu byl její integrační potenciál. V našem výzkumu jsme se proto zaměřili i na tento aspekt. V tomto směru jsme hodnotili především zařazení různých témat se zohledněním kontextu učení se češtiny jako druhého jazyka.

Dále jsme se zaměřili na didaktický diskurz. Dalším cílem práce bylo totiž zmapovat a zhodnotit přípravné materiály ke zkoušce. V závěru jsme využili všechny dostupné materiály a zkušenosti k tomu, abychom se pokusili vyvodit podněty (především pro lektory) k přípravám na zkoušku. I když pro adepty není povinný žádný kurz, jen u velmi malého procenta žadatelů lze předpokládat, že zkoušku složí bez jakékoli přípravy či učení se jazyku.

Momentálně je požadovanou úrovní zkoušky z českého jazyka pro trvalý pobyt A1. Jedná se o nejnižší úroveň definovanou *SEER* a ve srovnání s dalšími státy není tento krok příliš obvyklý. V jiných zemích jazykové testování pro udělení trvalého pobytu vůbec není součástí migrační politiky, nebo je na podstatně vyšší úrovni. Nejčastěji to bývá B1 podle *SEER*, která je jinak označována za prahovou úroveň – tedy úroveň, s níž je uživatel jazykově samostatný. Nutno ovšem podotknout, že současná A1 v ČR byla zaváděna jako mezistupeň k původně zamýšlené A2. Zvýšení požadavků je stále součástí *Aktualizované koncepce integrace cizinců 2016 - Ve vzájemném respektu*, ale nelze s jistotou říci, kdy se stane skutečností.

Klíčovým dokumentem v naší analýze byl *Referenční popis češtiny pro účely zkoušky z českého jazyka pro trvalý pobyt v ČR – úrovně A1, A2* (Cvejnová et al, 2016; dále jen *Referenční popis*), jenž je publikací vytvořenou přímo pro tvorbu dané zkoušky. Primárně by tedy měla sloužit jako opora pro autory při rozhodovacím a evaluačním procesu jednotlivých úloh. My jsme ji proto využili jako autoritativní text a zkoumali jsme, nakolik jí odpovídá *Zkouška z českého jazyka pro trvalý pobyt v ČR. Modelová verze. Platné od roku 2018* (dále jen *Modelová zkouška*).

Dle našich výsledků úroveň zkoušky až na výjimky odpovídá úrovni A1. K porušení došlo v sekci psaní, v níž je po uchazečích požadován vlastní souvislý formální text. Tuto kompetenci ovšem uživatel neovládá na tomto stupni ani podle *Referenčního popisu*, ani podle *Češtiny jako cizího jazyka – Úroveň A1* (Hádková, 2005). V dalších sporných případech se však

už nejedná o problematičnost celé úlohy, ale spíše jednotlivých úkolů, slov či gramatiky. Pro komunikační situaci migrantů s takto omezenými dovednostmi je přirozené, že se v běžném styku s jazykem cílové země setkávají s neznámými slovy, a musí tudíž být schopni s touto situací adekvátně nakládat, a to i v testu, ale jsme přesvědčeni, že zahrnutí těchto slov do variant je v rozporu s vhodnou testovací praxí.

Pro většinu úloh jsme také našli adekvátní konkretizované deskriptory v *Referenčním popisu*. Výjimkou byly některé poslechové úlohy, v nichž se jen stěží dá zaručit přímá adresnost k účastníkovi. V této kompetenci se také prokázala neoddelitelnost jednotlivých kompetencí, protože v případech, kdy deskriptory pro poslech chyběly, našli jsme je v kapitole mluvení. Tato provázanost je ale přirozená i u ostatních kompetencí.

Za diskutabilní považujeme také zahrnutí gramatiky a sociokulturních znalostí do testu. Již z podstaty flektivního charakteru češtiny nelze ve výuce rezignovat na gramatiku, na druhé straně ale v uvedených správných variantách (otevřených úloh) dle našeho názoru někdy figurovaly pouze možnosti předpokládající její znalost. Stejně tak sociokulturní dovednosti dle našeho názoru nelze zaměňovat s porozuměním textu. Jejich užití však oficiálně legitimizuje zahrnutí do *Referenčního popisu*.

Celkově však zkoušku považujeme za velmi propracovanou a nedostatky přičítáme spíše nutným kompromisům mezi tím, jak kvalitně testovat, a omezenými možnostmi v důsledku nízké úrovně. Také z kvantitativních dat poskytnutých NÚV se zdá, že zkouška je poměrně vyvážená, co se jednotlivých termínů i kompetencí týče. Přesto je však nutné zdůraznit relativně malou úspěšnost (61,82 %), která je argumentem pro ponechání úrovně na A1. V souladu s očekáváním se ve srovnání tří nejpočetnějších skupin žadatelů – Vietnamců, Ukrajinců a Rusů – projeví jako nejslabší Vietnamci, kteří vykazují podprůměrné výsledky v komparaci se všemi účastníky. Naopak nadprůměrné výsledky vykazují Ukrajinci a Rusové, kteří jsou na tom úplně nejlépe. Tento fakt přičítáme především imigračním strategiím jednotlivých národností a charakteru mateřských jazyků.

V teoretické části práce jsme také uvedli základní komunikační potřeby primárně na základě *SERR* podle oblastí užívání jazyka: 1. osobní; 2. veřejná; 3. pracovní; 4. vzdělávací. V tomto ohledu *Modelová zkouška* zahrnuje všechny kromě vzdělávací. Je pravdou, že z uvedených skupin je pro imigranty v prvních fázích příchodu do nové země asi tou nejméně důležitou, ale pokud si uvědomíme, že integrační zkoušku pro trvalý pobyt skládají minimálně po 5 letech pobytu v zemi, je více než pravděpodobné, že také vzdělávací kontext je pro ně velice důležitý. Poněkud upozaděná je i pracovní oblast, která je dle našeho názoru zřejmě nejdůležitější, neboť ve velké míře určuje i sociální status cizince. Její minimalizace se proto

zdá ještě nepochopitelnější. Ovšem i v tomto případě hraje svou roli již několikrát opakovaný problém nízké úrovně zkoušky, která v této podobě zajisté integrační potenciál nemá a uživatel tedy nemůže samostatně komunikačně fungovat ve všech sférách.

Nastínili jsme však i otázku, zda je ovládnutí jazyka cílové země skutečně podmínkou integrace. Někteří autoři nepovažují kompetence v cizí řeči za nutný předpoklad integrace (Ager a Strang). Na druhé straně ale v českém prostředí bývá nahlíženo na češtinu jako na základní prostředek k začlenění cizinců do majoritní společnosti (Škodová a Cvejnová, 2017, 16).

V konceptu sociální integrace Bosswicka a Heckmanna (2006) figurují čtyři různé formy integrace: strukturální, kulturní, interaktivní a identifikační. Ani v něm jazyk nezaujímá zvláštní postavení. Bezpochyby můžeme říct, že komunikační kompetence usnadňují celý proces, ale z analýzy *Modelové zkoušky* vyplývá, že se dotýká pouze strukturální integrace (tedy přístupu ke klíčovým institucím cílové země), v menší míře ještě interaktivní (tedy navazování vztahů s majoritní společností), ale absolutně nereflektuje další stupně. I proto si trváme tvrdit, že samotná zkouška integraci jedinců zvláště neovlivňuje a vhodnější strategií je v tomto ohledu zařazení integračních kurzů do migrační politiky státu po vzoru např. Spolkové republiky Německa.

Dále jsme analyzovali přípravné materiály dostupné uchazečům především v konfrontaci s *Modelovou zkouškou*. Mezi těmito nástroji je webový portál www.cestina-pro-cizince.cz, s ním spojená facebooková stránka *Čeština pro trvalý pobyt* a výuková videa, ale především příručka *Připravte se s námi na zkoušku z češtiny pro trvalý pobyt – Nový formát testu A1!* (Škodová a Cvejnová, 2016).

Samotné webové stránky hodnotíme jako jedinečný projekt, který v jiných zemích nemá příliš obdoby. Jsou zde dostupné všechny zásadní informace jak pro potenciální účastníky, tak pro lektory. Velkým benefitem je i devět jazykových mutací. Stránky ovšem předpokládají určitou zkušenost s online prostředím, což s přihlédnutím k socioekonomickým charakteristikám podstatné části imigrantů může být překážkou. I přes tuto výhradu však hodnotíme z pohledu přístupnosti informací web jako velmi zdařilý.

Zvláště jsme se věnovali také výukovým videím, která jsou nezpochybnitelně užitečnou pomůckou pro cizince, ale především pro lektory při zprostředkovávání nejen sociokulturního kontextu. Pokládáme však za nevhodné jejich zařazení mezi přípravné materiály ke zkoušce. Vedle spotů na úrovni A1 jsou totiž zařazena i videa na A2 a fakticky vedou ke zvládnutí reálných situací v cizí zemi, ale nejsou nijak vztažena k podobě zkoušky. Tato videa navíc užívá i facebooková stránka, která přímo deklaruje svůj přípravný charakter. Mimo videí ale

hodnotíme i tento prostředek k navázání komunikace s potenciálními žadateli o velmi vydařený projekt, do něhož se dokonce cizinci mohou i sami zapojit prostřednictvím interaktivních anket a vyhlašovaných soutěží.

Příručka je velmi dobrý přípravný materiál, na němž je na první pohled znát, že směřuje své uživatele primárně k úspěšnému složení zkoušky. Nejedná se o jazykovou učebnici v pravém slova smyslu, ale spíše provádí čtenáře různými typy úkolů. Velkou výhodou je i její dostupnost, neboť není zpoplatněna a je navíc publikována jak v tištěné, tak v elektronické podobě. Vedle samotných cvičení obsahuje též základní informace o zkoušce a jednotlivých částech. K tomu (stejně jako na webu) autoři použili formát otázek a odpovědí v poměrně jednoduché češtině, takže jsou přístupné všem. Informace v ní jsou velmi podrobné a praktické, čímž se vyrovnává deficit uchazečů, kteří nejsou zvyklí na online prostředí, nebo k internetu nemají přístup.

Hlavním výsledkem naší analýzy je, že *Příručka* absolutně pokrývá všechny testovací techniky i situace obsažené v modelovém testu. Po této stránce tedy představuje skvělý přípravný materiál, přesto se ale objevily problematické aspekty, které ovšem nedevalvují její přínos.

V první řadě je v *Příručce* obsaženo poměrně mnoho úloh, které formátem vůbec neodpovídají modelové zkoušce. Chápeme, že se autoři snažili o rozmanitost a varianty úloh, ale v některých případech je to dle našeho názoru zbytečné. Obecně bychom také zařadili více úloh zprostředkujících strategie řešení úloh. Za úvahu by jistě stálo i doplnění další modelové verze. V *Příručce* jsou zařazeny dvě, avšak jedna z nich je již v brožuře, kterou uchazeči dostanou v procesu přihlašování se na zkoušku. Do budoucna by se možná dalo uvažovat i o dalších verzích, jejichž distribuce by již mohla být zpoplatněna.

Přestože *Příručku* hodnotíme ve vztahu k modelové zkoušce spíše kladně, ne všechna cvičení se zdají být funkční, například cvičení na kolokace slov, v němž vznikají nesmyslná spojení. Někdy je navíc v instrukci kombinováno více testovacích technik, což nepovažujeme za nutné. V některých případech se projevil nedostatek v tom, že cvičení nesměřovala ke kompetenci, kterou avizovala, například poslechové úlohy ve skutečnosti testovaly čtení s porozuměním. Uvědomujeme si již zmíněnou provázanost dovedností, avšak v tomto případě úkol nebyl funkční.

V části čtení byla poměrně opomíjena technika úloh s výběrem odpovědí, která je bezesporu z těch jednodušších, avšak v samotné zkoušce nejzastoupenější.

Kapitola věnovaná poslechu (a nejen ona) se velmi koncentrovala na čísla, což je přirozeně vhodné vzhledem k jejich vysoké frekvenci výskytu i v *Modelové zkoušce*, avšak často se ztrácel kontext a ve skutečnosti tak šlo o pouhý diktát.

V případě psaní bychom si představovali větší zastoupení skutečně produkčních úloh, zařazení tvorby oficiálního souvislého textu a vzorových textů. Bezesporu má totiž na této úrovni velký význam právě nápodoba a dle našich zkušeností studentům velmi pomáhá při produkci vlastních textů. Za nevhodné považujeme po uchazečích požadovat produkci psacího písma, o jehož zařazení do výuky už se dlouho diskutuje dokonce i v kontextu českých základních škol. Je to pro nás navíc ukázkový příklad nepotřebnosti pro migranty v reálném životě.

V mluvení velmi kladně hodnotíme zařazení výslovnosti a kompenzačních strategií, avšak musíme si také uvědomit nutnou spolupráci učitele (nebo rodilého mluvčího češtiny) při plnění zadaných úkolů.

Na základě výše uvedených zjištění a studia odborné literatury jsme se pokusili zformulovat podněty pro přípravu studentů ke zkoušce z češtiny pro trvalý pobyt:

- zaměření na čísla v různých kontextech;
- procvičování obvyklých kolokací;
- nácvik detailní analýzy textu;
- nácvik všech testovacích úloh, včetně úlohy s výběrem odpovědí, která je v *Příručce* upozaděna;
- nácvik jednoduché sluchové percepce;
- nácvik jak globálního, tak selektivního poslechu;
- zahrnutí formálních i neformálních situací;
- při nácviku psaní postupovat od modelových textů metodou nápodoby;
- koncentrace pozornosti i na tvorbu souvislých textů;
- při mluvení nácvik správné výslovnosti;
- při mluvení koncentrace na osobní komunikaci;
- propojení jednotlivých kompetencí;
- zapojení gramatiky;
- zapojení práce s obrázky;
- výuka strategií řešení jednotlivých úloh;
- kritický přístup k *Příručce*.

8 Sekundární literatura

Alderson, Charles J. a Dianne Wall, 1993. Does Washback Exist? In *Applied Linguistics*, 14(2). 115–129.

Baršová, Andrea a Pavel Barša, 2005. *Přistěhovalectví a liberální stát: imigrační a integrační politiky v USA, západní Evropě a Česku*. Brno: Masarykova univerzita, Mezinárodní politologický ústav.

Bosswick, Wolfgang a Friedrich Heckmann, 2006. *Integration of Migrants: Contribution of Local and Regional Authorities*. Dublin: European Foundation for the Improvement of Living and Working Conditions.

Castles, Stephen, Hein de Haas a Mark J., Miller, 2014. *The Age of Migration. Interanational Population Movements in the Modern World*. New York: The Guilford Press.

Cichá, Martina, 2010. Integrace Vietnamců do české společnosti v teorii a praxi. In: Barešová, Ivona, (ed.). Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, s. 72–90.

Cvejnová, Jitka, 2016. Jazykové zkoušky pro trvalý pobyt. In: *Metody výuky a testování cizích jazyků (včetně češtiny pro cizince)*. Sborník z mezinárodní konference. Praha: ÚJOP UK, s. 16–35.

Cvejnová, Jitka et al, 2016. *Referenční popis češtiny pro účely zkoušky z českého jazyka pro trvalý pobyt v ČR – úrovně A1, A2. (Referenční popis)*. Praha: NÚV.

Čadská, Milena et al 2005. *Čeština jako cizí jazyk – Úroveň A2*. Praha: MŠMT ČR.

Čechová, Marie, 2014. Smysl středoškolského studia češtiny ve stínu maturit. In: *Český jazyk a literatura*, 64(1), 1–6.

Disman, Miroslav, 2002. *Jak se vyrábí sociologická znalost: příručka pro uživatele*. Praha: Karolinum.

Dohnalová, Eva, 2012. *Úvod do sociální práce s migranty: problematika migrace a integrace v ES/EU a České republice*. Olomouc: Caritas – Vyšší odborná škola sociální Olomouc.

Drbohlav, Dušan et al, 2010. *Migrace a (i)migranti v Česku: kdo jsme, odkud přicházíme, kam jdeme?* Praha: SLON.

Drbohlav, Dušan (ed.), 2015. *Ukrajinská pracovní migrace v Česku: migrace – remittance – (rozvoj)*. Praha: Karolinum, 2015.

Drbohlav, Dušan a Markéta Seidlová, 2016. Current Ukrainian migration to Czechia – refuge for economic migrants rather than for refugees. In: Drbohlav, Dušan a Marta Joroszewicz (eds.): *Ukrainian migration in times of crisis: forced and labour mobility*. Prague: Charles University, Faculty of Science, s. 96–129.

Freidingerová, Tereza, 2014: *Vietnamci v Česku a ve světě: migrační a adaptační tendence*. Praha: SLON v koedici s Přírodovědeckou fakultou Univerzity Karlovy Praha.

Green, Anthony, 2007. *IELTS Washback in Context: Preparation for academic writing in higher education. Studies in Language Testing 25*. Cambridge: Cambridge University Press.

Green, Anthony, 2013. Washback in language assessment. In: *International Journal of English Studies*, 13(2), 39–51.

Hádková, Marie et al, 2005. *Čeština jako cizí jazyk – Úroveň A1*. Praha: MŠMT ČR.

Hrdlička, Milan, 2002. *Cizí jazyk čeština*. Praha: ISV.

Hrubý, Dag, 2015. Ta naše maturita česká. In: *Pedagogická orientace*, 25(5), 722–726.

Hughes, Arthur, 1993. *Washback and TOEFL 2000*. Rukopis, University of Reading.

Cheng, Liying, 2005. *Changing language teaching through language testing: a washback study. Studies in Language Testing 21*. Cambridge: Cambridge University Press.

Chráská, Miroslav, 1999. *Didaktické testy. Příručka pro učitele a studenty učitelství*. Brno: Paido.

Kocourek, Jiří, 2006. Vietnamci v současné ČR. In: Černík, Jan et al. *S vietnamskými dětmi na českých školách*. Kocourek, Jiří a Eva Pechová (eds.). Jinočany: H & H Vyšehradská, s. 102–117.

Koser, Khalid, 2007: *International Migration. A Very Short Introduction*. New York: Oxford University Press.

Lukášová, Jitka, 2007. Obecná čeština z pohledu studentů – českých i nerodilých mluvčích. In Štindlová, Barbora a Jana Čemusová (eds.). *Sborník Asociace učitelů češtiny jako cizího jazyka (AUČCJ) 2006–2007*. Praha: Akropolis, s. 181–188.

Nekvapil, Jiří, Sloboda, Marián a Peter Wagner, 2009. *Mnohojazyčnost v České republice: základní informace*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny.

Národní ústav pro vzdělávání: *Úspěšnost uchazečů u zkoušky z češtiny pro trvalý pobyt 24. 1. 2018 – 24. 4. 2019* [nepublikovaná data].

Orłóś, Teresa Zofia, 2007. Znalost základů obecné češtiny u zkoušky pro cizince (zvláště polské studenty) na střední a vyšší úrovni. In Hádková, Marie a Grażyna Balowska (eds.): *Písenné zkoušky z cizího jazyka a Společný evropský referenční rámec: Egzaminy pisemne z języka obcego a Europejski system oceny kształcenia językowego*. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Ústav jazykové a odborné přípravy, s. 131–138.

Pešková, Michaela, 2006. *Ja – immigrant. Jsem imigrant: imigranti z bývalých zemí SSSR v České republice*. Ústí nad Labem: Vlasta Králová.

Richards, Jack C. a Richard Schmidt, 2010. *Longman dictionary of language teaching and applied linguistics*. Edinburgh: Pearson Education Limited.

Shih, Chin-Min, 2009. *How test change teaching: a model for reference*. In: *English Teaching: Practice and Critique*, 8(2), 188–206.

Schebelle, Danica et al, 2015. *Průzkum veřejného mínění cizinců z třetích zemí o otázkách integrace a jejich názorech na majoritní společnost a život v ní*. Praha: VÚPSV.

Schebelle, Danica a Milada Horáková, 2012. *Bariéry integračního procesu reflexí cizinců z třetích zemí*. Praha: VÚPSV.

Schebelle, Danica, Milada Horáková, Pavel Bareš a Jan Kubát, 2013. *Kontinuální sledování bariér integrace cizinců z třetích zemí se zřetelem na činnosti asistenčních služeb*. Praha: VÚPSV.

Schebelle, Danica a Jan Kubát, 2017. *Proces integrace rodin cizinců do majoritní společnosti České republiky s ohledem na jejich sociokulturní specifika a role žen v procesu integrace*. Praha: VÚPSV.

Sládek, Karel, 2010. *Ruská diaspora v České republice: sociální, politická a religiózní variabilita ruských migrantů*. Praha: Pavel Mervart.

Společný evropský referenční rámec pro jazyky: jak se učíme jazykům, jak je vyučujeme a jak v jazycích hodnotíme, 2006. Olomouc: Univerzita Palackého.

Šindelářová, Jaromíra, 2008. *Čeština jako cizí jazyk v evropském kontextu*. Ústí nad Labem: Univerzita Jana Evangelisty Purkyně.

Škodová, Svatava a Jitka Cvejnová, 2017. *Jazyková integrace a komunikace s cizinci (úroveň A2)*. Praha: Národní ústav pro vzdělávání.

Škodová, Svatava a Jitka Cvejnová, 2016. *Připravte se s námi na zkoušku z českého jazyka pro trvalý pobyt v ČR. Nový formát testu A1!* Praha: Národní ústav pro vzdělávání.

Škodová, Svatava, 2012. *Kapitoly z lingvodidaktiky češtiny jako cizího jazyka*. Liberec: Technická univerzita v Liberci.

Štěpáník, Stanislav, 2018. Vliv nové podoby maturitní zkoušky z českého jazyka a literatury na vyučování ve výpovědích učitelů. In: *Pedagogická orientace*, 28(3), 435–471.

Trbola, Robert a Miroslava Rákoczyová (eds.), 2010. *Vybrané aspekty života cizinců v České republice*. Praha: Výzkumný ústav práce a sociálních věcí, v.v.i.

Vasylenko, Larysa, 2006. Ukrajinci v České republice. In: Pešková, Michaela: *Ja – immigrant. Jsem imigrant: imigranti z bývalých zemí SSSR v České republice*. Ústí nad Labem: Vlasta Králová, s. 62–78.

Vlasáková, Kateřina, 2007. Jak testovat a hodnotit dovednost psaní? In Hádková, Marie a Grażyna Balowska (eds.): *Písemné zkoušky z cizího jazyka a Společný evropský referenční rámec: Egzaminy pisemne z języka obcego a Europejski system oceny kształcenia językowego*. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Ústav jazykové a odborné přípravy, s 205–210.

Vodičková, Kateřina, 2016. Zkoušky z češtiny a Společný evropský referenční rámec pro jazyky: na co se spolehnout? In: *CASALC Review*, 5(2), 176–188.

Wall, Dianne, 2005. *The Impact of High-Stakes Examinations on Classroom Teaching. Studies in Language Testing 22*. Cambridge, UK: Cambridge University Press.

Zilynskij, Bohdan a René Kočík, 2001. Ukrajinci v České republice. In: Šišková, Tatjana (ed.). *Menšiny a migranti v České republice*. Praha: Portál, s. 81–89.

8.1 Internetové zdroje

97/08 NV o znalosti českého jazyka pro účely získání povolení k trvalému pobytu; T: 30.6.2008, 2018. Hospodářská komora České republiky [online]. [cit. 2019-06-08]. Dostupné z: <https://www.komora.cz/legislation/9708-nv-o-znalosti-ceskeho-jazyka-pro-ucely-ziskani-povoleni-k-trvalemu-pobytu-t-30-6-2008/>

Ager, Alastair a Alison Strang. *Indicators of Integration: final report* [online]. [cit. 2019-06-08]. Dostupné z: <https://webarchive.nationalarchives.gov.uk/20110218141321/http://rds.homeoffice.gov.uk/rds/pdfs04/dpr28.pdf>

Aktualizovaná koncepce integrace cizinců 2016 - Ve vzájemném respektu [online]. [cit. 2019-03-20]. Dostupné z: <https://www.mvcr.cz/migrace/clanek/zakladni-dokumenty-k-integracni-politice-ke-stazeni.aspx>

Aufenthaltsgesetz (Gesetz über den Aufenthalt, die Erwerbstätigkeit und die Integration von Ausländern im Bundesgebiet) [online]. [cit. 2019-03-07]. Dostupné z: <https://dejure.org/gesetze/AufenthG>

Carte de résident : comment justifier de votre connaissance du français? [online]. [cit. 2019-03-20]. Dostupné z: <https://www.service-public.fr/particuliers/vosdroits/F34501>

Cizinci s povoleným pobytem [online]. [cit. 2019-05-25]. Dostupné z: <https://www.mvcr.cz/clanek/cizinci-s-povolenym-pobytem.aspx>

Cvejnová, Jitka. *Testování dovednosti „psaní“ u zkoušky z češtiny pro trvalý pobyt* [online]. [cit. 2019-02-15]. Dostupné z: <https://drive.google.com/file/d/1wp10dN-f3hGnB-lwm1EHIWcuG3H2prxF/view>.

Cvejnová, Jitka et al, 2008. *Metodika přípravy ke zkoušce z českého jazyka pro žadatele o trvalý pobyt (úroveň A1)* [online]. [cit. 2019-04-12]. Dostupné z: https://trvaly-pobyt.cestina-pro-cizince.cz/uploads/Dokumenty/cest_pro_ciz_final.pdf

Čeština pro trvalý pobyt. In: Facebook [online]. [cit. 2019-03-20]. Dostupné z: <https://www.facebook.com/cestinaprotrvalypobyt/>

Čeština pro trvalý pobyt. In: YouTube [online]. [cit. 2019-03-20]. Dostupné z: <https://www.youtube.com/channel/UCgfUEX0T8tDDv4WoC3aDYNw>.

Das Bundesamt in Zahlen 2017. Asyl, Migration und Integration [online]. [cit. 2019-03-07]. Dostupné z: <https://www.bamf.de/SharedDocs/Anlagen/DE/Publikationen/Broschueren/bundesamt-in-zahlen-2017.html>.

Data Bulletin Series. Informing the Implementation of the Global Compact for Migration [online]. [cit. 2019-02-03]. Dostupné z: <http://publications.iom.int/system/files/pdf/gmdacbulletins.pdf>

Doklad o zkoušce z ČJ [online]. [cit. 2019-06-11]. Dostupné z: <https://www.mvcr.cz/clanek/obcane-tretich-zemi-nektere-nalezitosti-zadosti-doklad-o-zkousce-z-cj.aspx>

Extramiana, Clair: Learning the language of the host country for professional purposes [online]. [cit. 2019-03-20]. Dostupné z: http://languageforwork.ecml.at/Portals/48/documents/lfw-web_item-8_coe_LIAM_LangueProf_EN.pdf.

Immigration Rules. Entering and staying in the UK [online]. [cit. 2019-03-07]. Dostupné z: <https://www.gov.uk/guidance/immigration-rules>.

Informace k novému zákonu o státním občanství ČR. Ministerstvo vnitra ČR [online]. [cit. 2019-02-15]. Dostupné z: <https://www.mvcr.cz/clanek/informace-k-novemu-zakonu-o-statnim-obcanstvi-cr.aspx>.

Informace pro cizince. Ministerstvo vnitra ČR [online]. [cit. 2019-02-10]. Dostupné z: <https://www.mvcr.cz/clanek/sluzby-pro-verejnost-informace-pro-cizince-informace-pro-cizince.aspx>.

Informace pro cizince s trvalým pobytem v ČR. Ministerstvo vnitra ČR [online]. [cit. 2019-02-10]. Dostupné z: <https://www.mvcr.cz/clanek/nova-prirucka-pro-cizince-s-trvalym-pobytem.aspx>

Integrationskurse. Aufenthalt in Deutschland [online]. [cit. 2019-03-07]. Dostupné z: <http://www.bamf.de/DE/Willkommen/DeutschLernen/Integrationskurse/integrationskurse-node.html>.

Life in the UK Test [online]. [cit. 2019-03-07]. Dostupné z: <https://lifeintheuktests.co.uk/>.

Life in the United Kingdom: a guide for new residents [online]. [cit. 2019-03-07]. Dostupné z: <https://lifeintheuktests.co.uk/study-guide/?chapter=1>.

Nářízení vlády č. 31/2016, o prokazování znalosti českého jazyka pro účely získání povolení k trvalému pobytu [online]. [cit. 2019-02-10]. Dostupné z: <https://esipa.cz/sbirka/sbsrv.dll/sb?DR=SB&CP=2016s031>.

Ošmera, Radim, 2009. *Podoba zkoušky z českého jazyka pro účely získání trvalého pobytu* [online]. [cit. 2019-02-10]. Dostupné z: <https://migraceonline.cz/cz/e-knihovna/podoba-zkousky-z-ceskeho-jazyka-pro-ucely-ziskani-trvaleho-pobytu#sdfootnote13sym>.

Postup při realizaci aktualizované Koncepce integrace cizinců Ve vzájemném respektu 2018 [online]. [cit. 2019-02-10]. Dostupné z: <https://www.mvcr.cz/migrace/clanek/zakladni-dokumenty-k-integracni-politice-ke-stazeni.aspx>.

Radostný, Lukáš, 2007. *Cizinci a jejich vzdělávací potřeby a bariéry* [online]. [cit. 2019-02-10]. Dostupné z: <https://migraceonline.cz/cz/e-knihovna/cizinci-a-jejich-vzdelavaci-potreby-a-bariery>.

Refugees and Migrants. United Nations Web Site [online]. [cit. 2019-02-03]. Dostupné z: <https://refugeesmigrants.un.org/definitions>.

Termíny zkoušky. Trvalý pobyt. Čeština pro cizince [online]. [cit. 2019-02-15]. Dostupné z: https://trvaly-pobyt.cestina-pro-cizince.cz/index.php?p=terminy-zkousky&hl=cs_CZ.loš

Trvalý pobyt. Čeština pro cizince [online]. [cit. 2019-02-15]. Dostupné z: https://trvaly-pobyt.cestina-pro-cizince.cz/index.php?p=aktuality&hl=cs_CZ.

Usnesení vlády č. 10/2018, o postupu při realizaci aktualizované Koncepce integrace cizinců – Ve vzájemném respektu v roce 2018 [online]. [cit. 2019-02-10]. Dostupné z: <https://apps.odok.cz/attachment/-/down/RCIAAUT49NG>.

Výuková videa. Trvalý pobyt. Čeština pro cizince [online]. [cit. 2019-03-20]. Dostupné z: https://trvaly-pobyt.cestina-pro-cizince.cz/index.php?p=vyukova-vidoa-2&hl=cs_CZ.

Zkouška z českého jazyka pro trvalý pobyt v ČR. Modelová verze. Platné od roku 2018 (Modelová zkouška) [online]. [cit. 2019-03-29]. Dostupné z: https://trvaly-pobyt.cestina-pro-cizince.cz/uploads/Dokumenty/brozura_2018_web.pdf

Zkouška z českého jazyka pro trvalý pobyt v ČR. Modelová verze. Platné od roku 2019 (Modelová zkouška 2019) [online]. [cit. 2019-05-29]. Dostupné z: https://trvaly-pobyt.cestina-pro-cizince.cz/uploads/Dokumenty/brozura_2019_web.pdf

Seznam obrázků

Obrázek 1: <i>Modelová zkouška. Čtení s porozuměním. Úloha 1</i>	41
Obrázek 2: <i>Modelová zkouška. Čtení s porozuměním. Úloha 2</i>	43
Obrázek 3: <i>Modelová zkouška. Čtení s porozuměním. Úloha 3</i>	45
Obrázek 4: <i>Modelová zkouška. Čtení s porozuměním. Úloha 4</i>	47
Obrázek 5: <i>Modelová zkouška. Poslech s porozuměním. Úloha 1, úkol 3</i>	48
Obrázek 6: <i>Modelová zkouška. Poslech s porozuměním. Úloha 2, úkol 8 a transkripce</i>	50
Obrázek 7: <i>Modelová zkouška. Poslech s porozuměním. Úloha 2, úkol 9 a transkripce</i>	50
Obrázek 8: <i>Modelová zkouška. Poslech s porozuměním. Úloha 3</i>	51
Obrázek 9: <i>Modelová zkouška. Poslech s porozuměním. Úloha 4</i>	52
Obrázek 10: <i>Modelová zkouška. Psaní. Úloha 1</i>	54
Obrázek 11: <i>Modelová zkouška. Psaní. Úloha 2</i>	55
Obrázek 12: <i>Modelová zkouška. Mluvení. Úloha 2</i>	56
Obrázek 13: <i>Modelová zkouška. Mluvení. Úloha 3</i>	57
Obrázek 14: <i>Modelová zkouška. Mluvení. Úloha 4</i>	58
Obrázek 15: <i>Modelová zkouška. Mluvení. Úloha 5</i>	59
Obrázek 16: <i>Modelová zkouška platná od května 2019. Mluvení. Úloha 2</i>	60
Obrázek 17: <i>Modelová zkouška platná od května 2019. Mluvení. Úloha 3</i>	61
Obrázek 18: Web pro trvalý pobyt – úvodní strana	71
Obrázek 19: Web pro trvalý pobyt – nová úvodní strana	72
Obrázek 20: Web pro trvalý pobyt – sekce <i>Zkouška</i>	73
Obrázek 21: Web pro trvalý pobyt – termíny v kalendáři	74
Obrázek 22: Web pro trvalý pobyt – zkušební místa	75
Obrázek 23: Web pro trvalý pobyt – interaktivní modelová zkouška platná do 2015	77
Obrázek 24: Web pro trvalý pobyt – pro zkoušející	79
Obrázek 25: Facebooková stránka <i>Čeština pro trvalý pobyt</i>	84
Obrázek 26: Facebooková stránka <i>Čeština pro trvalý pobyt</i> – slovní fotbal	84
Obrázek 27: <i>Příručka. Čtení s porozuměním. Přípravné cvičení 5</i>	88
Obrázek 28: <i>Příručka. Čtení s porozuměním. Přípravné cvičení č. 9.</i>	89
Obrázek 29: <i>Příručka. Čtení s porozuměním. Přípravné cvičení 11</i>	89
Obrázek 30: <i>Příručka. Čtení s porozuměním. Typy úloh č. 1</i>	90
Obrázek 31: <i>Příručka. Čtení s porozuměním. Typy úloh č. 8 – model</i>	91
Obrázek 32: <i>Příručka. Čtení s porozuměním. Typy úloh č. 8 – cvičení 1</i>	91

Obrázek 33: <i>Příručka</i> . Čtení s porozuměním. Typy úloh č. 8 – cvičení 2	92
Obrázek 34: <i>Příručka</i> . Čtení s porozuměním. Typy úloh č. 10	92
Obrázek 35: <i>Příručka</i> . Poslech s porozuměním. Přípravné cvičení č. 8	94
Obrázek 36: <i>Příručka</i> . Poslech s porozuměním. Přípravné cvičení č. 10	94
Obrázek 37: <i>Příručka</i> . Poslech s porozuměním. Přípravné cvičení č. 5	95
Obrázek 38: <i>Příručka</i> . Poslech s porozuměním. Typy úloh č. 4	95
Obrázek 39: <i>Příručka</i> . Poslech s porozuměním. Typy úloh č. 2	96
Obrázek 40: <i>Příručka</i> . Poslech s porozuměním. Typy úloh č. 3	97
Obrázek 41: <i>Příručka</i> . Poslech s porozuměním. Typy úloh č. 7	98
Obrázek 42: <i>Příručka</i> . Psaní. Přípravné cvičení č. 1	99
Obrázek 43: <i>Příručka</i> . Psaní. Přípravné cvičení č. 10	100
Obrázek 44: <i>Příručka</i> . Psaní. Typy úloh č. 5	101
Obrázek 45: <i>Příručka</i> . Psaní. Typy úloh č. 6	101
Obrázek 46: <i>Příručka</i> . Psaní. Typy úloh č. 8	102
Obrázek 47: <i>Příručka</i> . Mluvení. Přípravné cvičení 5	103
Obrázek 48: <i>Příručka</i> . Mluvení. Přípravné cvičení 9	104
Obrázek 49: <i>Příručka</i> . Mluvení. Přípravné cvičení 8	105
Obrázek 50: Web – vyhledání kolokací v soupisu lexikálních jednotek	106

Seznam tabulek

Tabulka 1: Počet cizinců se zaevidovaným pobytem v ČR	19
Tabulka 2: Počet cizinců na území ČR podle druhu pobytu	19
Tabulka 3: Deset nejpočetnějších skupin cizinců v ČR podle státní příslušnosti	19
Tabulka 4: Jazykové kompetence podle SERR	23
Tabulka 5: Úrovně SERR a zkoušky pro trvalý pobyt	36
Tabulka 6: Komparace situací a testovacích technik v části čtení <i>Modelové zkoušky</i> a <i>Příručky</i>	93
Tabulka 7: Komparace situací a testovacích technik v části poslech <i>Modelové zkoušky</i> a <i>Příručky</i>	98
Tabulka 8: Komparace situací a testovacích technik v části psaní <i>Modelové zkoušky</i> a <i>Příručky</i>	102
Tabulka 9: Komparace situací v části mluvení <i>Modelové zkoušky</i> a <i>Příručky</i>	105

Seznam grafů

Graf 1: Zkoušky pro trvalý pobyt podle SERR	37
Graf 2: Účastníci zkoušky podle národnosti.....	62
Graf 3: Průměrné dosažené výsledky v jednotlivých kompetencích	63
Graf 4: Úspěšnost u zkoušky pro trvalý pobyt	64
Graf 5: Průměrný výsledek v jednotlivých kompetencích Rusů	65
Graf 6: Průměrný výsledek v jednotlivých kompetencích Ukrajinců.....	66
Graf 7: Průměrný výsledek v jednotlivých kompetencích Vietnamců	67
Graf 8: Průměrný výsledek podle kompetencí	67